

**BENEFICJENCI
POMOCY SPOŁECZNEJ
I ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH
W 2012 R.**

Studia i analizy statystyczne

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
URZĄD STATYSTYCZNY W KRAKOWIE

KRAKÓW 2013

Opracowanie publikacji	Urząd Statystyczny w Krakowie
pod kierunkiem	dr Krzysztofa Jakóbika
Opracowanie i redakcja techniczna	Oddział w Tarnowie
Autorzy opracowania:	Anna Gubernat Sebastian Hebda Danuta Kalista Antonina Setlak Jan Szarek Małgorzata Szopa
Skład komputerowy, wykresy i mapy	Elżbieta Niemiec
Naliczanie tablic:	Sebastian Hebda Danuta Kalista Matylda Koczwara Mateusz Słomski
Tłumaczenie	Marcin Łacic
Projekt okładki	Lidia Motrenko-Makuch
Druk i oprawa	Zakład Wydawnictw Statystycznych 00-925 Warszawa, al. Niepodległości 208

ISSN 2083-3423

Przy publikowaniu danych prosimy o podanie źródła

Urząd Statystyczny w Krakowie
31-223 Kraków, ul. Kazimierza Wyki 3
tel. 12 415 60 11 fax: 12 361 01 92
e-mail: sekretariatuskrrk@stat.gov.pl
<http://www.stat.gov.pl/krak>

Przedmowa

Prezentowana Państwu publikacja **Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w 2012 r.** przedstawia zbiorowości gospodarstw domowych i ich członków - beneficjentów pomocy społecznej oraz rodziny pobierające świadczenia rodzinne. Jest wydawana z częstotliwością co dwa lata. Stanowi kontynuację i aktualizację informacji, w tym zakresie, przedstawionych w publikacjach pod tym samym tytułem, a dotyczących lat 2008 i 2010.

W obecnej edycji opracowania, po raz pierwszy, zostały przedstawione dane o beneficjentach świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Publikacja została w całości opracowana na podstawie danych pochodzących z rejestrów Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, co umożliwiło bardziej pogłębioną analizę problemów osób i rodzin korzystających z pomocy.

Opracowanie zawiera charakterystyki gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej uwzględniające ich strukturę społeczno-demograficzną i ekonomiczną. W tegorocznym wydaniu większą uwagę zwrócono na gospodarstwa osób samotnie gospodarujących oraz gospodarstwa z dziećmi na utrzymaniu. Szerszej analizie poddano przyczyny, które spowodowały konieczność korzystania z pomocy.

Ważnym elementem opracowania są uwarunkowania pomocy społecznej w ujęciu ich zróżnicowania terytorialnego, a poziom korzystania z pomocy społecznej zaprezentowano nie tylko w układzie województw i podregionów, ale powiatów i gmin.

W opracowaniu przedstawiono również zależności korzystania z pomocy społecznej w relacji do wybranych istotnych czynników warunkujących konieczność otrzymywania pomocy.

Mamy nadzieję, że publikacja ta będzie przydatna dla instytucji i organizacji działających w sferze szeroko pojętej polityki społecznej oraz okaże się interesująca dla wszystkich czytelników chcących wzbogacić swą wiedzę w zakresie funkcjonowania systemu pomocy społecznej w Polsce.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Krakowie

dr Krzysztof Jakóbiak

Kraków, grudzień 2013 r.

Preface

*The publication **Beneficiaries of social assistance and family benefits in 2012** presents households and their members - beneficiaries of social assistance as well as families receiving family benefits. It is published every two years and constitutes a continuation and update of information in this scope, presented in the similarly entitled publications for the years 2008 and 2010.*

In the current edition of the elaboration, data regarding beneficiaries from alimony fund are presented for the first time.

The publication was prepared entirely on the basis of data from registers of the Ministry of Labour and Social Policy, which enabled more profound analysis of problems of persons and families benefiting from assistance.

The elaboration includes characteristics of households benefiting from social assistance with consideration of their socio-demographic and economic structure. In this year's edition more attention was given to persons keeping a single household as well as households with dependent children. Causes of the necessity of benefiting from assistance were submitted to broader analysis.

Conditions of social assistance in their territorial differentiation are an important element of the elaboration, and the level of benefiting from social assistance was presented not only in voivodship and subregion layout but also by powiats and gminas.

Relations of benefiting from social assistance to selected essential factors determining the necessity of receiving assistance were also presented in the elaboration.

We hope that this publication will be useful for institutions and organizations acting in the sphere of broadly understood social policy and will be interesting to all readers who want to enrich their knowledge on the functioning of social assistance system in Poland.

*Director
of the Statistical Office in Kraków*

Krzysztof Jakóbiak, Ph.D.

Kraków, December 2013

SPIS TREŚCI

	Str.
PRZEDMOWA	3
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH	15
UWAGI OGÓLNE	16
UWAGI METODYCZNE	17
Zakres podmiotowy i przedmiotowy.....	17
Źródła danych	19
Objaśnienia podstawowych pojęć	21
Ocena jakości Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2012 r.....	30
WPROWADZENIE	31
1. POMOC SPOŁECZNA I JEJ UWARUNKOWANIA	32
1.1. Terytorialne zróżnicowanie zasięgu środowiskowej pomocy społecznej	32
1.2. Uwarunkowania pomocy społecznej	36
1.2.1. Poziom korzystania z pomocy społecznej na tle rozwoju społeczno-gospodarczego województw i gmin	36
1.2.2. Czynniki makrostrukturalne warunkujące korzystanie z pomocy społecznej	48
1.2.3. Cechy gospodarstw domowych i osób potrzebujących wsparcia z pomocy społecznej	51
2. BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ	55
2.1. Korzystający ze stacjonarnej pomocy społecznej	55
2.2. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	56
2.2.1. Gospodarstwa domowe	56
2.2.1.1. Gospodarstwa domowe i zmiany w ich populacji w latach 2008-2012	56
2.2.1.2. Gospodarstwa korzystające wyłącznie ze świadczeń niezależnych od dochodu	59
2.2.1.3. Gospodarstwa domowe jednoosobowe	60
2.2.1.3.1. Główne przyczyny przyznania świadczeń.....	60
2.2.1.3.2. Źródła utrzymania samotnie gospodarujących	65
2.2.1.3.3. Formy pomocy dla gospodarstw jednoosobowych	67
2.2.1.4. Wieloosobowe gospodarstwa domowe	69
2.2.1.4.1. Typy wieloosobowych gospodarstw domowych.....	69
2.2.1.4.1.1. Według stopnia pokrewieństwa i liczby pokoleń	69
2.2.1.4.1.2. Według cech społeczno-demograficznych głowy gospodarstwa domowego	70
2.2.1.4.1.3. Według statusu na rynku pracy głowy gospodarstwa domowego	73
2.2.1.4.2. Główne źródła utrzymania gospodarstw wieloosobowych	74
2.2.1.4.3. Przyczyny przyznania pomocy i główne jej formy dla gospodarstw wieloosobowych	77
2.2.2. Członkowie gospodarstw domowych	79
2.2.2.1. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i zmiany w ich populacji w latach 2008-2012	79
2.2.2.2. Częstość korzystania z pomocy społecznej według grup wieku beneficjentów	80
2.2.2.3. Beneficjenci według płci i grup wieku	82
2.2.2.4. Beneficjenci z problemami zdrowotnymi	83
2.2.2.5. Beneficjenci według poziomu wykształcenia	85
2.2.2.6. Aktywność zawodowa beneficjentów pomocy społecznej	88
2.2.2.7. Źródła i poziom własnych dochodów beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych	91

	Str.
3. BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH	94
3.1. Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na dzieci	94
3.1.1. Dzieci w rodzinach	99
3.1.2. Dzieci korzystające z dodatków do zasiłku rodzinnego	102
3.2. Beneficjenci świadczeń opiekuńczych	103
4. BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO	105
4.1. Rodziny z dziećmi uprawnionymi do świadczenia	106
4.2. Dzieci w rodzinach uprawnione do świadczenia według grup wieku	107
PODSUMOWANIE	108

SPIS TABLIC

TABLICE W TEKŚCIE

	Nr	Str.
Beneficjenci pieczy zastępczej oraz stacjonarnych zakładów pomocy społecznej	1	55
Gospodarstwa domowe i ich struktura według wielkości w miastach i na wsi (wyniki NSP 2011)	2	57
Samotnie gospodarujący w wieku produkcyjnym - beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu według subiektywnej oceny stanu zdrowia w 2012 r.	3	62
Struktura ludności Polski w wieku 20-59 lat według oceny stanu zdrowia i problemów zdrowotnych (Wyniki badania stanu zdrowia ludności w 2009 r.)	4	62
Samotnie gospodarujący niepełnosprawni korzystający ze świadczeń zależnych od dochodu według ekonomicznych grup wieku i stopnia niepełnosprawności w 2012 r.	5	63
Struktura samotnie gospodarujących w wieku 18-34 lat korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według poziomu wykształcenia w 2012 r.	6	65
Struktura poziomu wykształcenia kobiet ogółem i kobiet-głów gospodarstw domowych z dziećmi, beneficjentów świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu w wybranych grupach wieku	7	72
Struktura gospodarstw według pozycji na rynku pracy głowy gospodarstwa i jej głównego źródła utrzymania w 2012 r.	8	75
Gospodarstwa domowe korzystające ze świadczeń zależnych od dochodu i ich struktura według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2012 r.	9	77

Część tabelaryczna

Gospodarstwa domowe i ich członkowie – beneficjenci pomocy społecznej według regionów, województw, podregionów w 2012 r.	1(10)	110
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej według wielkości i ich udział w populacji gospodarstw ogółem w 2012 r.	2(11)	116
Gospodarstwa domowe korzystające ze świadczeń zależnych od dochodu według liczby pokoleń i wielkości w 2012 r.	3(12)	117
Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2012 r.	4(13)	118
Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównego źródła utrzymania w 2012 r.	5(14)	119
Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według wysokości miesięcznego dochodu na osobę w gospodarstwie w 2012 r.	6(15)	120

SPIS TABLIC (dok.)	Nr	Str.
Część tabelaryczna (dok.)		
Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według wysokości miesięcznego dochodu na osobę w gospodarstwie w 2012 r.	7(16)	121
Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej według grup wieku w 2012 r.	8(17)	122
Aktywność ekonomiczna osób w wieku produkcyjnym, członków gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu w 2012 r.	9(18)	124
Rodziny z dziećmi pobierające świadczenia rodzinne według liczby dzieci w rodzinie oraz rodziny niepełne i z dzieckiem niepełnosprawnym według regionów, województw, podregionów w 2012 r.	10(19)	125
Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych według województw, podregionów, powiatów i gmin w 2012 r.	11(20)	Plik xlsx
Spis wykresów		
Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem	1	33
Rozkład udziału osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem według gmin	2	35
Rozkład miernika poziomu życia ludności według gmin	3	40
Zależność udziału korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem względem miernika poziomu życia ludności w 2012 r.	4	41
Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego w 2012 r.	5	42
Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: małopolskiego i kujawsko-pomorskiego w 2012 r.	6	44
Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: wielkopolskiego i łódzkiego w 2012 r.	7	46
Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województwa: śląskiego i mazowieckiego w 2012 r.	8	48
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej	9	56
Gospodarstwa korzystające z pomocy społecznej na 1 tys. gospodarstw ogółem według grup wielkości w 2012 r.	10	57
Struktura gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według ich wielkości w miastach i na wsi w 2012 r.	11	58
Struktura gospodarstw domowych korzystających wyłącznie ze świadczeń niezależnych od dochodu w 2012 r.	12	59
Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2012 r.	13	61
Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według płci i grup wieku w 2012 r.	14	61
Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy w 2012 r.	15	64
Odsetek samotnie gospodarujących beneficjentów według poziomu wykształcenia w 2012 r.	16	64
Struktura gospodarstw ogółem i jednoosobowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównego źródła utrzymania w 2012 r.	17	66
Odsetek gospodarstw ogółem i jednoosobowych w populacji beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według głównych form pomocy w 2012 r.	18	68
Struktura jednorodzinnych gospodarstw domowych beneficjentów według typów w 2012 r.	19	70

Spis wykresów (cd.)

	Nr	Str.
Struktura kobiet – głów gospodarstw beneficjentów z dziećmi według grup wieku w 2012 r.	20	71
Struktura kobiet – głów gospodarstw beneficjentów z dziećmi według grup wieku i poziomu wykształcenia w 2012 r.	21	72
Struktura głów wieloosobowych gospodarstw beneficjentów w wieku produkcyjnym mobilnym według statusu na rynku pracy w 2012 r.	22	73
Struktura gospodarstw ogółem i wieloosobowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównego źródła utrzymania w 2012 r.	23	74
Struktura wieloosobowych gospodarstw - beneficjentów według liczby osób z własnym dochodem oraz wielkości gospodarstw utrzymujących się z dochodu jednej osoby w 2012 r.	24	76
Struktura wieloosobowych gospodarstw - beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według dochodu na osobę w 2012 r.	25	76
Odsetek gospodarstw ogółem i wieloosobowych w populacji beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według głównych form pomocy w 2012 r.	26	78
Członkowie gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej	27	79
Dynamika liczby beneficjentów według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.	28	80
Udział beneficjentów w ludności ogółem według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.	29	80
Struktura beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu w gospodarstwach wieloosobowych według płci w poszczególnych grupach wieku w 2012 r.....	30	82
Udział niepełnosprawnych prawnie w ludności ogółem oraz wśród beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.....	31	83
Udział osób niepełnosprawnych wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.	32	84
Udział chorych ciężko lub przewlekle wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.	33	85
Struktura ludności ogółem oraz beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu w wieku 25 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2012 r.....	34	85
Struktura ludności ogółem według poziomu wykształcenia w wybranych grupach wieku (wyniki NSP 2011)	35	86
Struktura beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według poziomu wykształcenia w wybranych grupach wieku w 2012 r.	36	87
Struktura beneficjentów w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w 2012 r.....	37	87
Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według płci i grup wieku w 2012 r.....	38	88
Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo beneficjentów według miejsca zamieszkania i grup wieku w 2012 r.	39	89
Struktura przyczyn bierności zawodowej beneficjentów według grup wieku w 2012 r.....	40	90
Udział posiadających własne źródła dochodu w ludności ogółem oraz wśród beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według grup wieku w 2012 r.	41	91
Udział posiadających własne źródła dochodu wśród beneficjentów według grup wieku i płci w 2012 r.	42	92
Mediana przeciętnego dochodu miesięcznego netto osiąganego przez członków wieloosobowych gospodarstw domowych według źródeł uzyskania w 2012 r.	43	93
Rodziny pełne i niepełne pobierające zasiłki rodzinne na dzieci i ich struktura według występowania w rodzinie dziecka niepełnosprawnego	44	94

Spis wykresów (dok.)	Nr	Str.
Odsetek rodzin pełnych i niepełnych pobierających zasiłki rodzinne w 2012 r.	45	95
Struktura rodzin według liczby dzieci na które pobierały zasiłki rodzinne w 2012 r. ..	46	96
Udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne w 2012 r.	47	97
Struktura rodzin beneficjentów zasiłków rodzinnych według dochodu na członka rodziny w 2012 r.	48	98
Struktura rodzin pełnych i niepełnych beneficjentów zasiłków rodzinnych według dochodu na członka rodziny w 2012 r.	49	99
Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2012 r.	50	99
Struktura dodatków do zasiłku rodzinnego w 2012 r.	51	102
Struktura liczby świadczeń opiekuńczych w 2012 r.	52	103
Beneficjenci świadczeń z funduszu alimentacyjnego	53	105
Struktura rodzin według liczby dzieci uprawnionych do świadczenia z funduszu alimentacyjnego	54	106
SPIS MAP		
Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem oraz udział gospodarstw beneficjentów w gospodarstwach ogółem w 2012 r.	1	32
Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w 2012 r.	2	35
Poziom życia ludności według województw w 2012 r.	3	38
Poziom życia ludności według gmin w 2012 r.	4	40
Udział osób bez dochodu w liczbie samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu i ich struktura według grup wieku w 2012 r.	5	67
Udział rodzin pobierających zasiłki rodzinne w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi i ich struktura według liczby dzieci z uprawnieniem do zasiłku w 2012 r.	6	96
Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem i ich struktura według liczby dzieci w rodzinie w 2012 r.	7	100
Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem w tym wieku w 2012 r.	8	101
Udział dzieci niepełnosprawnych w liczbie dzieci ogółem oraz struktura dzieci niepełnosprawnych według prawa do zasiłku rodzinnego w 2012 r.	9	104
Dzieci w rodzinach korzystające ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego i struktura tych rodzin według liczby osób uprawnionych w grudniu 2012 r.	10	107
SCHEMATY		
Poziom korzystania z pomocy społecznej w zależności od poziomu życia ludności w 2012 r.	1	49
Identyfikacja gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2012 r.	2	53
Identyfikacja osób korzystających z pomocy społecznej w 2012 r.	3	54

W wersji angielskiej: przedmowa, spis treści

CONTENTS

	<u>Page</u>
PREFACE	4
SYMBOLS	15
GENERAL NOTES	16
METHODOLOGICAL NOTES	17
<i>Subjective and objective scope</i>	17
<i>Sources of data</i>	19
<i>Main definitions</i>	21
<i>Evaluation of quality of Database of the Central National Monitoring System of Social Assistance for 2012</i>	30
INTRODUCTION	31
1. SOCIAL ASSISTANCE AND ITS CONDITIONS	32
1.1. <i>Territorial differentiation of community social assistance</i>	32
1.2. <i>Conditions of social assistance</i>	36
1.2.1. <i>Level of benefiting from social assistance against a background of socio-economic development of voivodships and gminas</i>	36
1.2.2. <i>Macro-structural factors conditioning benefiting from social assistance</i>	48
1.2.3. <i>Features of households and persons who need support from social assistance</i>	51
2. BENEFICIARIES OF SOCIAL ASSISTANCE	55
2.1. <i>Persons benefiting from stationary social assistance</i>	55
2.2. <i>Beneficiaries from community social assistance</i>	56
2.2.1. Households	56
2.2.1.1. <i>Households and changes in their population in the years 2008-2012</i>	56
2.2.1.2. <i>Households benefiting only from benefits independent of an income</i>	59
2.2.1.3. One-person households	60
2.2.1.3.1. <i>Main reasons for granting benefits</i>	60
2.2.1.3.2. <i>Sources of maintenance of persons keeping a single household</i>	65
2.2.1.3.3. <i>Forms of assistance for one-person households</i>	67
2.2.1.4. Multi-person households	69
2.2.1.4.1. <i>Types of multi-person households</i>	69
2.2.1.4.1.1. <i>By degree of consanguinity and number of generations</i>	69
2.2.1.4.1.2. <i>By socio-demographic features of the head of a household</i>	70
2.2.1.4.1.3. <i>By labour market status of the head of a household</i>	73
2.2.1.4.2. <i>Main sources of maintenance of multi-person households</i>	74
2.2.1.4.3. <i>Reasons for granting an assistance and its main forms for multi-person households</i>	77
2.2.2. Members of households	79
2.2.2.1. <i>Beneficiaries of community social assistance and changes in their population in the years 2008-2012</i>	79
2.2.2.2. <i>Frequency of benefiting from social assistance by age groups of beneficiaries</i> ..	80
2.2.2.3. <i>Beneficiaries by sex and age groups</i>	82
2.2.2.4. <i>Beneficiaries with health problems</i>	83
2.2.2.5. <i>Beneficiaries by educational level</i>	85
2.2.2.6. <i>Occupational activity of beneficiaries of social assistance</i>	88
2.2.2.7. <i>Sources and level of own income of beneficiaries in multi-person households</i> ...	91

	<u>Page</u>
3. BENEFICIARIES FROM FAMILY BENEFITS	94
3.1. Families receiving a family benefit for children	94
3.1.1. Children in families	99
3.1.2. Children benefiting from supplements to family benefit	102
3.2. Beneficiaries from attendance benefits	103
4. BENEFICIARIES FROM ALIMONY FUND	105
4.1. Families with children entitled to a benefit	106
4.2. Children in families entitled to a benefit by age groups	107
CONCLUSION.....	108

LIST OF TABLES	<u>No.</u>	<u>Page</u>
TABLES IN THE TEXT		
<i>Beneficiaries from foster care forms as well as stationary social welfare facilities ..</i>	1	55
<i>Households and their structure by size in urban and rural areas (results of the Population and Housing Census 2011) .....</i>	2	57
<i>Persons in working age keeping a single household - beneficiaries from benefits dependent on an income by subjective evaluation of state of health in 2012 .....</i>	3	62
<i>Structure of population of Poland aged 20-59 by evaluation of state of health and health problems (Results of the population health survey in 2009) .....</i>	4	62
<i>Disabled persons keeping a single household benefiting from benefits dependent on an income by economic age groups and a degree of disability in 2012 .....</i>	5	63
<i>Structure of persons keeping a single household aged 18-34 benefiting from benefits dependent on an income by educational level in 2012 .....</i>	6	65
<i>Structure of educational level of total women and women being heads of households with children, beneficiaries from social assistance benefits dependent on an income in selected age groups .....</i>	7	72
<i>Structure of households by the position of the head of a household on the labour market and its main source of maintenance in 2012 .....</i>	8	75
<i>Households benefiting from benefits dependent on an income and their structure by the main cause of granting a benefit in 2012 .....</i>	9	77
Tabular part		
<i>Households and their members – beneficiaries from social assistance by regions, voivodships, subregions in 2012 .....</i>	1(10)	110
<i>Households benefiting from social assistance by size and their share in population of total households in 2012.....</i>	2(11)	116
<i>Households benefiting from benefits dependent on an income by number of generations and size in 2012 .....</i>	3(12)	117
<i>Structure of households benefiting from benefits dependent on an income by the main cause of granting a benefit in 2012 .....</i>	4(13)	118
<i>Structure of households benefiting from benefits dependent on an income by main source of maintenance in 2012 .....</i>	5(14)	119
<i>Structure of households benefiting from benefits dependent on an income by an amount of monthly income per capita in household in 2012 .....</i>	6(15)	120

Tabular part (cont.)	No.	Page
<i>Structure of households benefiting from benefits dependent on an income by an amount of monthly income per capita in household in 2012 .....</i>	7(16)	121
<i>Persons in households benefiting from social assistance by age groups in 2012 ...</i>	8(17)	122
<i>Economic activity of persons at working age, members of households benefiting from benefits dependent on an income in 2012 .....</i>	9(18)	124
<i>Families with children receiving family benefits by number of children in a family as well as incomplete families and with disabled child by regions, voivodships, subregions in 2012 .....</i>	10(19)	125
<i>Beneficiaries from social assistance and family benefits by voivodships, subregions powiats and gminas in 2012 .....</i>	11(20)	xlsx file
List of graphs	No.	Page
<i>A share of persons benefiting from social assistance in total population .....</i>	1	33
<i>Distribution of share of persons benefiting from social assistance in total population by gminas .....</i>	2	35
<i>Distribution of living standard measure by gminas .....</i>	3	40
<i>Dependence of a share of persons benefiting from social assistance in total population with respect to living standard measure in 2012 .....</i>	4	41
<i>Features characterising the level of living situation of population for Podkarpackie and Warmińsko-Mazurskie voivodships in 2012 .....</i>	5	42
<i>Features characterising the level of living situation of population for Małopolskie and Kujawsko-Pomorskie voivodships in 2012 .....</i>	6	44
<i>Features characterising the level of living situation of population for Wielkopolskie and Łódzkie voivodships in 2012 .....</i>	7	46
<i>Features characterising the level of living situation of population for Śląskie and Mazowieckie voivodships in 2012 .....</i>	8	48
<i>Households benefiting from social assistance .....</i>	9	56
<i>Households benefiting from social assistance per 1000 households by size groups in 2012 .....</i>	10	57
<i>Structure of households - beneficiaries from social assistance by their size in urban and rural areas in 2012 .....</i>	11	58
<i>Structure of households benefiting only from benefits independent of an income in 2012 .....</i>	12	59
<i>Structure of households benefiting from benefits dependent on an income by main cause of granting a benefit in 2012 .....</i>	13	61
<i>Structure of persons keeping a single household benefiting from benefits dependent on an income by sex and age groups in 2012 .....</i>	14	61
<i>Structure of beneficiaries at working age keeping a single household by their status on the labour market in 2012 .....</i>	15	64
<i>Percentage of beneficiaries keeping a single household by educational level in 2012 .....</i>	16	64
<i>Structure of total households and one-person households benefiting from benefits dependent on an income by main source of maintenance in 2012 .....</i>	17	66
<i>Percentage of total households and one-person households in population of beneficiaries of benefits dependent on an income by main forms of assistance in 2012 .....</i>	18	68
<i>Structure of one-family households - beneficiaries by types in 2012 .....</i>	19	70

	No.	Page
List of graphs (cont.)		
<i>Structure of women being the head of beneficiaries' households with children by age groups in 2012 .....</i>	20	71
<i>Structure of women being the head of beneficiaries' households with children by age groups and educational level in 2012 .....</i>	21	72
<i>Structure of heads of multi-person households - beneficiaries at working mobile age by their status on the labour market in 2012 .....</i>	22	73
<i>Structure of total households and multi-person households benefiting from benefits dependent on an income by main source of maintenance in 2012 .....</i>	23	74
<i>Structure of multi-person households - beneficiaries by number of persons with an own income as well as size of households maintained from one person income in 2012 .....</i>	24	76
<i>Structure of multi-person households - beneficiaries from benefits dependent on an income by an income per person in 2012 .....</i>	25	76
<i>Percentage of total households and multi-person households in population of beneficiaries from benefits dependent on an income by main forms of assistance in 2012 .....</i>	26	78
<i>Members of households benefiting from social assistance .....</i>	27	79
<i>Dynamics of the number of beneficiaries by economic age groups in 2012 .....</i>	28	80
<i>A share of beneficiaries in total population by economic age groups in 2012 .....</i>	29	80
<i>Structure of beneficiaries from benefits dependent on an income in multi-person households by sex in particular age groups in 2012 .....</i>	30	82
<i>A share of the legally disabled in total population as well as among beneficiaries from benefits dependent on an income by economic age groups in 2012 .....</i>	31	83
<i>A share of disabled persons among beneficiaries in multi-person households by economic age groups in 2012 .....</i>	32	84
<i>A share of seriously or chronically ill persons among beneficiaries in multi-person households by economic age groups in 2012 .....</i>	33	85
<i>Structure of total population as well as beneficiaries from benefits dependent on an income aged 25 and more by educational level in 2012 .....</i>	34	85
<i>Structure of total population by educational level in selected age groups (results of the Population and Housing Census 2011) .....</i>	35	86
<i>Structure of beneficiaries from benefits dependent on an income by educational level in selected age groups in 2012 .....</i>	36	87
<i>Structure of beneficiaries aged 13 and more by educational level and place of residence in 2012 .....</i>	37	87
<i>A share of unemployed persons in the number of professionally active beneficiaries from benefits dependent on an income by sex and age groups in 2012 .....</i>	38	88
<i>A share of unemployed persons in the number of professionally active beneficiaries by place of residence and age groups in 2012 .....</i>	39	89
<i>Structure of causes of professional inactivity of beneficiaries by age groups in 2012 .....</i>	40	90
<i>A Share of persons possessing own source of income in total population as well as among beneficiaries from benefits dependent on an income by age groups in 2012 .....</i>	41	91
<i>A share of persons possessing own source of income among beneficiaries by age groups and sex in 2012 .....</i>	42	92
<i>Median of average net monthly income earned by members of multi-person households by source of obtaining in 2012 .....</i>	43	93
<i>Complete and single-parent families receiving child benefits and their structure by occurrence of a disabled child in the family .....</i>	44	94

	No.	Page
List of graphs (cont.)		
<i>Percentage of complete and single-parent families receiving family benefits in 2012 .....</i>	45	95
<i>Structure of families by number of children for whom they received family benefits in 2012 .....</i>	46	96
<i>A share of families with many children in total number of families receiving family benefits in 2012 .....</i>	47	97
<i>Structure of families - beneficiaries from family benefits by an income per family member in 2012 .....</i>	48	98
<i>Structure of complete and single-parent families - beneficiaries from family benefits by an income per family member in 2012 .....</i>	49	99
<i>A share of children aged less than 18 for whom parents receive a family benefit in total number of children at such age in 2012 .....</i>	50	99
<i>Structure of supplements to family benefit in 2012 .....</i>	51	102
<i>Structure of attendance benefits in 2012 .....</i>	52	103
<i>Beneficiaries from alimony fund .....</i>	53	105
<i>Structure of families by number of children entitled to benefit from alimony fund ...</i>	54	106
 LIST OF MAPS		
<i>A share of persons benefiting from social assistance in total population as well as share of beneficiaries' households in total households in 2012 .....</i>	1	32
<i>A share of persons benefiting from social assistance in total population in 2012 .....</i>	2	35
<i>Living standard of population by voivodships in 2012 .....</i>	3	38
<i>Living standard of population by gminas in 2012 .....</i>	4	40
<i>A share of persons without income in the number of persons keeping a single household - beneficiaries from benefits dependent from an income and their structure by age groups in 2012 .....</i>	5	67
<i>A share of families receiving family benefits in total number of families with children and their structure by number of children entitled to a benefit in 2012 ...</i>	6	96
<i>A share of children benefiting from a family benefit in total number of children and their structure by number of children in a family in 2012 .....</i>	7	100
<i>A share of children age less than 18 receiving a family benefit in total children at such age in 2012 .....</i>	8	101
<i>A share of disabled children in total children as well as the structure of disabled children by right to a family benefit in 2012 .....</i>	9	104
<i>Children in families receiving benefits from alimony fund and structure of those families by number of persons entitled in December 2012 .....</i>	10	107
 SCHEMES		
<i>The level of benefiting from social assistance depending on living standards of the population in 2012 .....</i>	1	49
<i>Identification of households benefiting from social assistance in 2012 .....</i>	2	53
<i>Identification of persons benefiting from social assistance in 2012 .....</i>	3	54

In English: preface, contents

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska /-/ – zjawisko nie wystąpiło

Kropka (·) – zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych.

Zero (0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5.

(0,0) – zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.

Znak x – wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy jest niemożliwe lub niecelowe.

„w tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

UWAGI OGÓLNE

- 1) Dane prezentowane dla regionów, województw, podregionów, powiatów i gmin odpowiadają poziomom 1, 2, 3, 4 i 5 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS) opracowanej na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach Unii Europejskiej. Regiony (poziom 1) grupują jednostki szczebla wojewódzkiego (poziom 2); podregiony (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego (poziom 4). Od 01 stycznia 2008 r. obowiązuje podział kraju na 66 podregionów (NTS 3), wynikający ze zmiany Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych na poziomie 3, wprowadzonej Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. (Dz. U. Nr 214 poz. 1573).
- 2) Informacje w podziale według regionów, województw, podregionów, powiatów i gmin oraz w podziale na miasta i wieś podano w podziale administracyjnym według stanu na dzień 31 grudnia 2012 r., a tam gdzie dane dotyczą lat wcześniejszych według stanu na dzień 31 grudnia odpowiedniego roku. Przez „miasta” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, a przez wieś – pozostałe terytorium kraju.
- 3) Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
- 4) Przeliczeń na 1 mieszkańca lub 1 tys. ludności dokonano w zależności od cechy. Jeżeli dane dotyczyły stanu w końcu roku (np. liczba beneficjentów świadczeń z funduszu alimentacyjnego), przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 grudnia, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawisk w ciągu roku (np. liczba beneficjentów pomocy społecznej; dochód rozporządzalny) – według stanu w dniu 30 czerwca danego roku.
- 5) Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.
- 6) W celu uzyskania porównywalności danych w czasie, w odniesieniu do danych bezwzględnych dotyczących beneficjentów pomocy społecznej w 2008 r. zastosowano takie same metody estymacji jak na zbiorach za 2010 r. i 2012 r. W związku z tym w niniejszym opracowaniu niektóre dane mogą się różnić od tych prezentowanych w publikacji wydanej w 2009 r.
- 7) Do bilansów ludności od 2008 r. za podstawę przyjęto wyniki ostatniego spisu powszechnego ludności NSP 2011. W poprzednich edycjach opracowania podstawę bilansu ludności stanowiły wyniki NSP 2002, dlatego niektóre wskaźniki dla lat 2008-2010 mogą różnić się od tych prezentowanych poprzednio.

UWAGI METODYCZNE

Zakres podmiotowy i przedmiotowy

W opracowaniu analizą objęto gospodarstwa domowe i ich członków - beneficjentów pomocy społecznej, świadczonej z poziomu gminy w miejscu zamieszkania, którzy w 2012 r. otrzymali jakąkolwiek pomoc. Analiza dotyczy głównych cech charakterystyki społeczno – ekonomicznej gospodarstw domowych z wyszczególnieniem jedno i wieloosobowych.

Charakterystykę gospodarstw wieloosobowych przedstawiono z uwzględnieniem ich wielkości, typów, składu pokoleniowego oraz podstawowych struktur społeczno-demograficznych członków tych gospodarstw. Ponadto, przedstawiono podstawowe informacje o odbiorcach pomocy świadczonej z poziomu powiatów w formach instytucjonalnych i w systemie rodzinnej pieczy zastępczej dla dzieci, za pośrednictwem powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Oddzielnie opisano rodziny, które w 2012 r. otrzymały świadczenia rodzinne i świadczenia z funduszu alimentacyjnego, oraz przedstawiono skalę korzystania z tych świadczeń przez dzieci w wieku poniżej 18 lat.

Przedmiotem analizy jest sytuacja społeczno – ekonomiczna gospodarstw domowych, które trzymały w ośrodkach pomocy społecznej świadczenia wymienione w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późniejszymi zmianami, w tym w związku z ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – Dz. U. Nr 125 poz. 842); w zakresie świadczeń rodzinnych – struktura rodzin, które skorzystały ze świadczeń na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst ujednolicony Dz. U. z 2006 r. Nr 139 poz. 992 z późniejszymi zmianami), a w zakresie świadczeń z funduszu alimentacyjnego - struktura rodzin i dzieci, które skorzystały z tych świadczeń na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2009 r. Nr 1 poz. 7 z późniejszymi zmianami).

W myśl ustawy o pomocy społecznej podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w artykule 7 (wyszczególnienie w dalszej części uwag metodycznych), a ponadto - dla świadczeń pieniężnych - warunkiem jest wysokość dochodu, który do 30 września 2012 r. nie mógł przekraczać dla osoby w rodzinie – 351 zł, a dla osoby samotnie gospodarującej – 477 zł. Od 1 października 2012 r. kwoty te wynosiły odpowiednio 456 zł i 542 zł. Analiza nie obejmuje gospodarstw domowych, z którymi nie przeprowadzono wywiadu środowiskowego, między innymi blisko 0,7 tys. gospodarstw z ponad 1,6 tys. członków tych gospodarstw, które w 2012 r. otrzymały zasiłek celowy na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną.

Zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych, podstawą decyzji o wypłacie zasiłków rodzinnych jest kryterium dochodowe, które do 31 października 2012 r. wynosiło 504 zł na osobę lub 583 zł, jeśli w rodzinie wychowywane jest dziecko niepełnosprawne. Od 1 listopada 2012 r. kwoty te wynosiły odpowiednio 539 zł i 623 zł. W przypadku świadczeń opiekuńczych podstawą decyzji był tylko dokument potwierdzający niepełnosprawność lub stopień niepełnosprawności.

W analizie świadczeń rodzinnych nie ujęto 373,1 tys. świadczeń (na łączną kwotę 373,1 mln zł) w formie jednorazowej zapomogi związanej z urodzeniem dziecka, tzw. "becikowe". To świadczenie do końca 2012 r. miało powszechny charakter, niezależny od poziomu osiągniętych dochodów i to jest powodem wyłączenia.

Podstawą ubiegania się o przyznanie świadczenia z funduszu alimentacyjnego jest bezskuteczność wyegzekwowania alimentów od rodzica potwierdzona tytułem wykonawczym przez sąd. Drugim warunkiem jest dochód na osobę w rodzinie, który w 2012 r. nie mógł przekraczać 725 zł.

a) charakterystyka systemu środowiskowej pomocy społecznej

Obecny system pomocy społecznej funkcjonuje od 1 maja 2004 r. Prawo do świadczeń w tym systemie przysługuje osobom i rodzinom, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. W ustawie wyodrębniono pieniężne i niepieniężne¹ świadczenia pomocy społecznej.

Podstawowym warunkiem otrzymania świadczeń pieniężnych jest dochód, którego wysokość nie przekracza kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej. W przypadku niektórych świadczeń kryterium dochodowe może być podwyższone uchwałą rady gminy. Ponadto warunkiem otrzymania świadczenia jest wystąpienie jednego z problemów określonych w art. 7 ustawy. Niezależnie od kryteriów dochodowych, w systemie pomocy społecznej są zarejestrowane osoby objęte świadczeniami częściowo lub całkowicie odpłatnymi. Do tego typu świadczeń należą usługi opiekuńcze.

Osoba lub rodzina, ubiegająca się o pomoc społeczną, zgłasza się do ośrodka pomocy społecznej w miejscu zamieszkania. Decyzje o przyznaniu lub odmowie przyznania pomocy wymagają uprzednio przeprowadzenia przez pracownika socjalnego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Formularz wywiadu środowiskowego jest wieloczęściowy. Dla pomocy świadczonej w miejscu zamieszkania wypełniane są te części, które dotyczą osób i rodzin ubiegających się o przyznanie świadczeń po raz pierwszy, po raz kolejny oraz w związku z aktualizacją ich danych. W przypadku osób lub rodzin korzystających ze stałych form pomocy, aktualizacje sporządza się – pomimo braku zmiany danych – nie rzadziej, niż co 6 miesięcy.

b) charakterystyka systemu świadczeń rodzinnych

System świadczeń rodzinnych oparty jest o zasadę pomocniczości, uwzględniającą regułę, że osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi do łożenia na utrzymanie dzieci są ich rodzice. W przypadku, gdy ich środki i uprawnienia są niewystarczające do wychowania i utrzymania dzieci, przysługuje pomoc państwa w postaci świadczeń rodzinnych.

Świadczenia rodzinne i koszty ich obsługi są finansowane ze środków budżetu państwa w formie dotacji celowej. Ustawa zawiera przepisy pozwalające gminom dodatkowo wspierać rodziny w ramach systemu świadczeń rodzinnych – poprzez przyznanie w drodze uchwały rady gminy jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka lub poprzez zwiększenie kwot dodatków do zasiłku rodzinnego. Te dodatkowe świadczenia gminy finansują ze środków własnych.

---

¹ Patrz objaśnienia podstawowych pojęć str. 27.

Obecny system świadczeń rodzinnych funkcjonuje od 1 maja 2004 r. Ustalenie prawa do świadczeń rodzinnych oraz ich wypłata następują na wniosek: rodzica, opiekuna prawnego dziecka, albo innej osoby upoważnionej do reprezentowania dziecka; pełnoletniej osoby uczącej się, lub pełnoletniej osoby niepełnosprawnej. Wniosek składa się w urzędzie gminy lub miasta właściwym ze względu na miejsce zamieszkania osoby, której dotyczy wniosek.

Zgodnie z ustawą występują trzy „grupy” świadczeń rodzinnych²:

1. zasiłek rodzinny i dodatki do niego;
2. świadczenia opiekuńcze;
3. zapomogi związane z urodzeniem dziecka.

Wraz z zasiłkiem rodzinnym można jednocześnie pobierać kilka rodzajów dodatków. Do każdego z dodatków wymagane jest spełnienie dodatkowych warunków związanych z tytułem jego przyznania. Osobie, która została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo dziecko w pieczy zastępczej świadczenia rodzinne nie przysługują.

c) charakterystyka systemu pomocy osobom uprawnionym do alimentów

Fundusz alimentacyjny stanowi system wspierania osób uprawnionych do otrzymywania alimentów. Istnienie tego systemu wynika z konstytucyjnej zasady pomocniczości, która nakłada na państwo obowiązek wspierania tych osób ubogich, które nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb i nie otrzymują należnego im wsparcia od osób będących w kręgu zobowiązanych wobec nich do alimentacji.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego³ realizowane są ze środków budżetu państwa przekazywanych gminom w formie dotacji celowej na świadczenia rodzinne oraz z dochodów własnych gminy uzyskiwanych ze zwrotu należności przez dłużnika alimentacyjnego. Przyznawanie i wypłata tych świadczeń oraz podejmowanie działań wobec dłużników alimentacyjnych są zadaniem z zakresu administracji rządowej zleconym gminie.

Obecny system pomocy osobom uprawnionym do alimentów funkcjonuje od 1 października 2008 r. Ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz ich wypłata następują na wniosek osoby uprawnionej lub jej przedstawiciela ustawowego. Wniosek składa się w urzędzie gminy lub miasta właściwym ze względu na miejsce zamieszkania osoby uprawnionej. Osobie uprawnionej, która została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w pieczy zastępczej świadczenie alimentacyjne nie przysługuje.

Źródła danych

W publikacji wykorzystano:

1. Dane administracyjne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej:

- a. nieidentyfikowalne dane jednostkowe za lata 2008-2012, z systemu informacyjnego pomocy społecznej, zebrane w Zbiorze Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej.

² Patrz objaśnienia podstawowych pojęć str. 28.

³ Patrz, jak wyżej str. 29.

Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej, jest to baza danych generowanych elektronicznie za pomocą Statystycznej Aplikacji Centralnej (SAC) przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Podstawą działania systemu w sieci jednostek organizacyjnych pomocy społecznej są Słowniki Centralne, które są uporządkowanym zestawem jednolitych kodów wszystkich informacji gromadzonych w Zbiorze Centralnym. Słowniki służą do sterowania pobieraniem danych z systemu oraz ustalają jednolitą w skali całego systemu kategoryzację danych statystycznych z obszaru pomocy społecznej.

Zbiór Centralny zawiera informacje o beneficjentach pomocy społecznej i zrealizowanych świadczeniach. W zakresie danych o gospodarstwach domowych, które otrzymały pomoc „z wymagalnością wywiadu” zbiór ten jest zasilany informacjami uzyskanymi w wywiadzie środowiskowym, przeprowadzanym przez pracowników socjalnych gminnych ośrodków pomocy społecznej. Wywiad środowiskowy przeprowadza się w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osoby lub rodziny. Wzór kwestionariusza i sposób realizacji wywiadu w 2012 r. regulowały dwa rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego Dz. U. z 2011 r. Nr 27, poz. 138 oraz z 2012 r., poz. 712. Rozporządzenie z 2011 r. obowiązywało do 2 lipca 2012 r.

- b. sprawozdania resortowe MPiPS-03 za okres I – XII 2008-2012, które w wersji elektronicznej sporządziły ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, zawierające dane zbiorcze o udzielonych świadczeniach i beneficjentach tych świadczeń w poszczególnych latach.

Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) to jednostka organizacyjna pomocy społecznej na poziomie gminy, realizująca zadania z zakresu pomocy społecznej – własne i zlecone gminie. W zależności od statusu gminy funkcjonują: gminne, miejsko – gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) to jednostka organizacyjna pomocy społecznej na poziomie powiatu, realizująca zadania z zakresu pomocy społecznej – własne i zlecone starostwu. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej.

- c. nieidentyfikowalne dane jednostkowe o dzieciach za 2012 r. z bazy Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych. Informacje te pochodzą z wniosków składanych w gminie w 2011 r. na okres zasiłkowy od 1 listopada 2011 r. do 31 października 2012 r. oraz z wniosków składanych na kolejny okres zasiłkowy
- d. dane zagregowane na poziomie gmin, pochodzące z kwartalnych sprawozdań z realizacji świadczeń rodzinnych za lata 2008-2012,. Dane te zasilają cyklicznie bazę danych Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych.
- e. sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, za IV kwartał 2012 r., zagregowane na poziomie województw ze sprawozdań sporządzanych przez gminy. Za IV kwartał 2010 r. i 2011 r. dane zbiorcze na poziomie kraju. Sprawozdania zasilają centralną bazę danych świadczeń z funduszu alimentacyjnego i osób uprawnionych do alimentów poprzez aplikację statystyczną sFundusz. Sprawozdania mają charakter rzeczowo-finansowy, a ich zakres określa - w odniesieniu do danych za 2012 r. -

rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 grudnia 2011 r. w sprawie sprawozdań z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. Nr 288 poz. 1694)

2. Dane administracyjne Ministerstwa Finansów

- nieidentyfikowalny zbiór danych jednostkowych dla osób fizycznych zawierający dane o wysokości rocznego przychodu brutto, za rok podatkowy 2011, według źródeł zdefiniowanych w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r., o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14 poz. 176 z późn. zm. przed tekstem jednolitym w Dz. U. z 2010 r. Nr 51 poz. 307)

3. Sprawozdawczość Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) za 2012 r. – sprawozdania PS-01, PS-02 i PS-03, które są źródłem informacji o instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej, oraz o zakładach stacjonarnych pomocy społecznej.

4. Pozostałe dane statystyczne pochodzą z bazy informacyjnej GUS, głównie z Banku Danych Lokalnych lub publikacji tematycznych. Te źródła są dostępne na stronie www.stat.gov.pl.

Objaśnienia podstawowych pojęć

1. Beneficjenci pomocy społecznej – to pojęcie stosuje się zamiennie z określeniem korzystający z pomocy społecznej. Na potrzeby publikacji wyodrębniono:

- a. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** rozumianych jako populację gospodarstw domowych, które w 2012 r. otrzymały pomoc materialną lub rzeczową za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej; a także jako zbiorowość osób, wszystkich członków tych gospodarstw, bez względu na to kto i jakie świadczenie otrzymał. Uzasadnieniem dla takiego ujęcia jest fakt, że przy rozpatrywaniu wniosków o pomoc społeczną analizowana jest sytuacja materialna wszystkich członków gospodarstwa domowego osoby składającej wniosek,
- b. beneficjentów stacjonarnych form pomocy społecznej** – rozumianych jako osoby, które w 2012 r. były mieszkańcami zakładów pomocy społecznej lub korzystały z form systemu pieczy zastępczej.

2. System pieczy zastępczej – obejmuje:

- a – formy instytucjonalne działające jako: placówki opiekuńczo-wychowawcze; regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne; interwencyjne ośrodki preadopcyjne, a także placówki wsparcia dziennego
- b – rodzinną pieczę zastępczą działającą jako rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka

3. Beneficjenci świadczeń rodzinnych to: biorcy tych świadczeń, czyli rodziny pobierające świadczenia na dzieci pozostające na utrzymaniu oraz osoby pełnoletnie uprawnione do otrzymywania świadczeń na siebie; to także zbiorowość dzieci, na które były wypłacane zasiłki rodzinne.

4. Beneficjenci świadczenia z funduszu alimentacyjnego, to: biorcy tych świadczeń, czyli rodziny z dziećmi uprawnionymi do świadczenia pozostającymi na utrzymaniu oraz osoby pełnoletnie uprawnione do otrzymywania świadczenia na siebie; to także zbiorowość dzieci, na które było wypłacane świadczenie.

UWAGA: Liczbę dzieci według grup wieku wyszacowano na podstawie danych z części A sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, za IV kwartał 2012 r. (ze struktury świadczeń wypłaconych w grudniu według grup wieku osób uprawnionych) i liczby osób z części F sprawozdania.

5. Rodzaj problemu według ustawy o pomocy społecznej jest to powód udzielenia pomocy, który według art.8 ust. 1 tej ustawy – w przypadku świadczeń pieniężnych zależnych od dochodu⁴ – musi wystąpić jednocześnie z niskim dochodem (granica progu dochodowego).

Ustawa w art. 7 pkt 2-15 wymienia 15 takich problemów - w publikacji ujęto ich 14, gdyż jak zaznaczono wcześniej – klęska żywiołowa lub ekologiczna, zostały wyłączone. Dokonano grupowania problemów, następująco:

- **brak pracy** (bezrobocie),
- **zdrowotne** – niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba,
- **rodzinne** – potrzeba ochrony macierzyństwa, bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, sieroctwo, przemoc w rodzinie,
- **społeczne** – bezdomność, alkoholizm lub narkomania, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- **pozostałe** – zdarzenie losowe lub sytuacja kryzysowa, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi.

6. Gospodarstwo domowe zgodnie z metodologią GUS⁵ jest to zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. (W podstawowych grupowaniach wyróżniane są gospodarstwa rodzinne i nierodzinne, a w gospodarstwach nierodzinnych - jednoosobowe i wieloosobowe). W ustawie o pomocy społecznej – osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące oznaczają rodzinę.

Według metodologii GUS⁶ przez rodzinę rozumie się zespół osób wyodrębniony w ramach gospodarstwa domowego na podstawie kryteriów biologicznych. Rozróżnia się następujące typy rodzin: małżeństwa bez dzieci; małżeństwa z dziećmi; partnerzy bez dzieci; partnerzy z dziećmi; samotne matki z dziećmi i samotni ojcowie z dziećmi.

⁴ Patrz objaśnienie 28 w dalszej części objaśnień podstawowych pojęć.

⁵ http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm

⁶ Definicja – jak wyżej.

W Słownikach Centralnych występuje kategoria „Skład rodziny” z rozbudowaną strukturą.

Kod Składu Rodziny:

Kod sprawozdawczy	Opis
1	Jednorodzinne
11	małżeństwo bez dzieci
12	małżeństwo z dzieckiem (dziećmi)
13	rodzina niepełna (samotny rodzic z dzieckiem/dziećmi)
14	konkubinat bez dzieci
15	konkubinat z dzieckiem (dziećmi)
2	Wielorodzinne
21	dwurodzinne
22	trzyrodzinne
3	Nierodzinne
31	jednoosobowe
32	wieloosobowe

Opisy przy kodach jednocyfrowych wskazują, że to grupowanie można przyjąć za odpowiednik typów gospodarstw domowych wg GUS. Dodatkowo wskazują na to także opisy przy kodach dwucyfrowych (z kodu – 1), które wydają się być jednoznaczne z typami rodzin wyodrębnianymi według metodologii GUS w gospodarstwach domowych.

W świetle powyższych objaśnień, zbiorowość rodzin w Zbiorze Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej traktuje się w niniejszej publikacji, jako zbiorowość gospodarstw domowych – beneficjentów pomocy społecznej.

7. Rodzina, zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych to następujący jej członkowie: małżonkowie, rodzice dzieci, opiekun faktyczny oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne.

8. Rodzina wielodzietna to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego. Tak sprecyzowana definicja występuje tylko w ustawie o świadczeniach rodzinnych.

Dla ujednoczenia opisów tę samą definicję przyjęto także w analizie beneficjentów pomocy społecznej, określając w ten sposób gospodarstwa domowe z trojgiem i więcej dzieci.

UWAGA: Pojęcie RODZINA, w definicji „rodzina wielodzietna” z powodu różnic opisanych w pkt 5 nie może być utożsamiane ze stosowanym w metodologii GUS pojęciem rodziny – rozumianej jako rodzina biologiczna z dziećmi (powiązanie: rodzice/rodzic – dziecko). W bazach danych systemów pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w „rodzinach” występują także powiązania dzieci z dziadkami; z dorosłym rodzeństwem lub z opiekunem prawnym.

9. Głowa gospodarstwa domowego jest to osoba, która całkowicie lub w przeważającej części dostarcza środków utrzymania danemu gospodarstwu. Jeżeli dwie lub więcej osób dostarczają

środków utrzymania w jednakowym stopniu, za głowę gospodarstwa domowego uznaje się tę osobę, która tymi środkami rozporządza.

Taka definicja była przyjęta w metodologii spisów powszechnych ludności oraz w bieżących badaniach aktywności ekonomicznej ludności (BAEL); a w badaniach budżetów gospodarstw domowych funkcjonuje pojęcie „osoba odniesienia” z bardzo podobnym jak głowa gospodarstwa domowego opisem. W spisach powszechnych, w stosunku do głowy gospodarstwa jest ustalany stopień pokrewieństwa każdego członka danego gospodarstwa domowego i na tej podstawie (wraz z dodatkowymi informacjami – daty: urodzenia, ew. zawarcia związku małżeńskiego oraz płci), są wyodrębniane rodziny, ich liczba i typy.

W Słownikach Centralnych Systemu Pomocy Społecznej w kategorii „Rola w Rodzinie”, występują następujące opisy kodów jednocyfrowych: głowa rodziny; inny członek wspólnego gospodarstwa; inna osoba (nie wspólne gospodarstwo domowe). Za uszczegółowienie pierwszych dwóch kodów, można uznać kategorię „Stopień pokrewieństwa” z kodami dwucyfrowymi. Przy jednym z nich jest opis – nie dotyczy (dla głowy rodziny).

Analiza odpowiednich zapisów w wymienionych wyżej kategoriach pozwala na wyodrębnienie głowy rodziny, jako osoby, w stosunku do której, ustala się stopień pokrewieństwa wszystkich pozostałych osób wchodzących w skład gospodarstwa. Brakuje zatem drugiego istotnego kryterium, dostarczania środków na utrzymanie gospodarstwa. W związku z tym zamieszczone w niniejszym opracowaniu charakterystyki populacji głów gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej nie mogą być porównywane z kategorią głów gospodarstw domowych (osób odniesienia) wyodrębnianych w NSP i innych badaniach GUS.

W świetle powyższych objaśnień, mimo zaznaczonych różnic, zbiorowość „głów” rodzin w Zbiorze Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej traktuje się w niniejszej publikacji, jako zbiorowość „głów” gospodarstw domowych.

10. Dziecko – według zaleceń do narodowych spisów powszechnych ludności i mieszkań (NSP) ok. 2010 r. przyjętych przez Konferencję Statystyków Europejskich CES (Genewa 2006 r.) odnosi się do syna lub córki biologicznych, przysposobionych lub adoptowanych (bez względu na wiek czy stan cywilny), których stałe miejsce zamieszkania znajduje się w gospodarstwie domowym przynajmniej jednego z rodziców i którzy nie posiadają partnera lub własnych dzieci w tym samym gospodarstwie domowym.

11. Dziecko na utrzymaniu – według metodologii GUS⁷ jest to osoba w wieku 0-14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego, lub osoba w wieku 15-25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim.

W ustawie o świadczeniach rodzinnych, ilekroć jest mowa o dziecku, oznacza to dziecko – pozostające na utrzymaniu w wieku do ukończenia 25 roku życia – własne, małżonka oraz dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie o przysposobienie lub dziecko znajdujące się pod opieką prawną.

---

⁷ Badania Budżetów Gospodarstw Domowych.

Ilekróć w charakterystyce beneficjentów pomocy społecznej jest mowa o gospodarstwach domowych z dziećmi, oznacza to gospodarstwa z dziećmi na utrzymaniu. Dla potrzeb niniejszej publikacji przyjęto uproszczone kryterium, biorąc pod uwagę gospodarstwa w składzie których występuje co najmniej 1 osoba w wieku poniżej 18 lat, czyli przedprodukcyjnym.

12. Dziecko niepełnosprawne, to osoba w wieku poniżej 16 roku życia, która posiada orzeczenie o niepełnosprawności określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – *definicja związana z uprawnieniem do zasiłku pielęgnacyjnego*.

13. Osoba niepełnosprawna to osoba w wieku 16 lat i więcej, legitymująca się orzeczeniem o znacznym (a w określonych przypadkach umiarkowanym) stopniu niepełnosprawności określonym w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – *definicja związana z uprawnieniem do zasiłku pielęgnacyjnego*.

14. Saldo migracji jest to różnica pomiędzy liczbą osób zameldowanych i wymeldowanych na danym obszarze, przez komórki ewidencji ludności w ruchu wewnętrznym lub zagranicznym; stałym lub czasowym na okres powyżej 3 miesięcy. Salda migracji w ruchu wewnętrznym w skali kraju wynoszą 0.

15. Populacja ludności / beneficjentów według ekonomicznych grup wieku oznacza ludność w wieku:

- przedprodukcyjnym – 0-17 lat, co stosuje się zamiennie z określeniem „w wieku poniżej 18 lat,
- produkcyjnym – mężczyzn w wieku 18–64 lata i kobiety w wieku 18–59 lat, w tym:
  - osoby w wieku mobilnym – 18–44 lata,
  - niemobilnym – 45–59/64 lata,
- poprodukcyjnym (emerytalnym) - mężczyzn w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej, co stosuje się zamiennie z oznaczeniem (mężczyźni 65+ i kobiety 60+).

16. Liczba pokoleń została ustalona w wieloosobowych gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, przy czym w gospodarstwach trzy-pokoleniowych (dzieci – rodzice – dziadkowie) ujęto także te z pokoleniem pradiadków. Za podstawę grupowania przyjęto typy gospodarstw, skład rodziny, stopnie pokrewieństwa, a także w niektórych przypadkach – wiek osób.

Dokonano następującego podziału gospodarstw:

- jednopokoleniowe – małżeństwo/konkubinat bez dzieci lub rodzeństwo albo inni krewni w zbliżonym wieku,
- dwupokoleniowe – małżeństwo/konkubinat z dzieckiem/dziećmi małżeństwo/konkubinat z wnukiem/wnukami; samotny rodzic z dzieckiem/dziećmi; samotna babcia/dziadek z wnukiem/wnukami; albo rodzeństwo, w którym występuje różnica pokoleniowa,
- trzypokoleniowe – małżeństwo/konkubinat z dzieckiem/dziećmi oraz obydwójkiem lub jednym z rodziców (i/lub dziadków) któregoś z współmałżonków/konkubentów; samotny rodzic z dzieckiem/dziećmi oraz obydwójkiem lub jednym z rodziców (i/lub dziadków) własnych lub drugiego rodzica dziecka.

17. Grupy pokoleniowe wyróżniono w celu szerszej charakterystyki gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej. Za podstawę grupowania posłużyły przedziały wieku przyjęte w publikacjach z NSP 2002 i także planowane opracowania NSP 2011 (0-29 lat – pokolenie osób młodych; 30-59 lat – pokolenie w średnim wieku; 60 lat i więcej – pokolenie osób starszych).

18. Poziom wykształcenia według metodologii do NSP i innych badań GUS określa najwyższy ukończony poziom kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie i formie uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły. W badaniach statystyki publicznej poziom wykształcenia ustala się dla osób w wieku 13 lat i więcej. Obowiązuje następująca klasyfikacja poziomu wykształcenia: wyższe (w tym z tytułem inżyniera, licencjata); policealne; średnie (zawodowe i ogólnokształcące); zasadnicze zawodowe; gimnazjalne, podstawowe ukończone; podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego.

W Słownikach Centralnych występuje kategoria „Rodzaj wykształcenia”, a w niej 16 kodów, przy czym 10 z nich dotyczy wykształcenia ukończonego, a 6 kontynuacji nauki. W zakresie wykształcenia ukończonego, w porównaniu do klasyfikacji GUS tylko w poziomie – wyższe, wyróżniono wyższe – licencjat. Pozostałe poziomy są zbieżne z klasyfikacją GUS.

Natomiast w zakresie kontynuacji nauki występują kody uczniów szkół: podstawowej, gimnazjum, średniej/ponadgimnazjalnej, policealnej/pomaturalnej oraz studentów. Zatem dla beneficjentów pomocy społecznej, którzy kontynuują naukę, poziom wykształcenia ukończonego został ustalony wtórnie – o jeden poziom niżej od kontynuowanego.

19. Aktywność ekonomiczna według metodologii GUS⁸ oznacza status na rynku pracy. Wyróżnia się podstawowe kategorie: pracujący (wykonujący pracę przynoszącą im zarobek lub dochód), bezrobotni (zarejestrowani i niezarejestrowani) oraz bierni zawodowo. W Słownikach Centralnych jednocyfrowy kod pozycji na rynku pracy jest zbieżny z klasyfikacją GUS.

20. Stopa bezrobocia według metodologii GUS⁹, oznacza udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo, czyli sumie pracujących i bezrobotnych. W przypadku bezrobocia rejestrowanego definicja odnosi się do osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy i aktywnych zawodowo będących sumą zarejestrowanych osób bezrobotnych i pracujących w jednostkach sektora publicznego i prywatnego. Liczba pracujących nie uwzględnia osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

21. Główne źródło utrzymania zostało ustalone na podstawie Słowników Centralnych kategoria „Źródło dochodu osoby” oraz kwot dochodu miesięcznego netto z poszczególnych źródeł. Na potrzeby publikacji autorzy opracowania dokonali grupowania źródeł dochodu osób i gospodarstw domowych następująco:

⁸ Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

⁹ http://stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-866.htm

A. Dochody z pracy: - najemnej stałej, - najemnej dorywczej, - na własny rachunek (poza rolnictwem indywidualnym), - na własny rachunek w swoim gospodarstwie rolnym (użytkowanie lub pomoc w gospodarstwie rodzinnym)

B. Niezarobkowe źródła utrzymania: - emerytura (pracownicza, kombatancka), - emerytura rolnicza, - renta rodzinna, - renta z tytułu niezdolności do pracy (pracownicza, rolnicza) oraz socjalna, - zasiłek dla bezrobotnych, - alimenty, - zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne; - pozostałe źródła niezarobkowe.

22. Dochód w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej – oznacza sumę miesięcznych dochodów netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne), z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku, lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego oraz wartości świadczeń w naturze. Dochód pomniejsza się o kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Dochód rodziny, stanowi sumę miesięcznych dochodów osób w rodzinie.

23. Dochód rodziny w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych stanowi przeciętny miesięczny dochód netto członków rodziny (faktycznie mieszkających stale) uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy.

24. Dochód na osobę w rodzinie oznacza w wyżej przywołanych ustawach, dochód rodziny podzielony przez liczbę osób w rodzinie.

25. Dochód rozporządzalny – według metodologii GUS¹⁰ definiowany jest jako suma bieżących dochodów gospodarstwa domowego – z poszczególnych źródeł: dochody z pracy, z własności, świadczenia z ubezpieczeń społecznych, świadczenia pomocy społecznej, pozostałe dochody – pomniejszona o:

- zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, płacone przez płatnika w imieniu podatnika od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego;
- podatki płacone przez osoby pracujące na rachunek własny;
- podatki od dochodów z własności;
- składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne.

W skład dochodu rozporzadzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z własnego gospodarstwa rolnego lub z działalności gospodarczej prowadzonej na własny rachunek) oraz towary i usługi otrzymane nieodpłatnie.

26. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (z poziomu gminy) to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, (z poziomu powiatu) głównie pomoc dla rodzin zastępczych i formy pomocy finansowej dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne.

¹⁰ Badania Budżetów Gospodarstw Domowych.

27. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej, to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia.

28. Świadczenia środowiskowej pomocy społecznej zależne od dochodu to formy pomocy, w których podstawowym kryterium ich uzyskania (oprócz przyczyny), jest poziom miesięcznego dochodu osoby samotnie gospodarującej, lub dochodu na osobę w rodzinie, określonego zgodnie z art. 8 ustawy o pomocy społecznej. Do tej grupy należą wszystkie świadczenia pieniężne, których przyznanie poprzedza przeprowadzenie wywiadu środowiskowego z wymogiem ustalenia wysokości dochodu na osobę w rodzinie, a ze świadczeń niepieniężnych głównie świadczenia w formie posiłków.

29. Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Prawo do zasiłku rodzinnego i dodatków do tego zasiłku przysługuje: rodzicom, rodzicowi/opiekunowi dziecka; dorosłej osobie uczącej się, utrzymującej się samodzielnie. Zasiłek przysługuje na dziecko w wieku poniżej 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic/opiekun traci prawo do zasiłku rodzinnego na to dziecko. Jeżeli dziecko kontynuuje naukę w szkole średniej, policealnej lub wyższej, to zasiłek rodzinny przysługuje do ukończenia 21 lat, albo 24 lat, jeżeli dziecko równocześnie legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

30. Dodatki do zasiłku rodzinnego przysługują z następujących tytułów:

1. urodzenia dziecka - świadczenie jednorazowe;
2. opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
3. samotnego wychowywania dziecka;
4. wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
5. kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
6. rozpoczęcia roku szkolnego;
7. podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

31. Świadczenie opiekuńcze - zasiłek pielęgnacyjny przysługuje niezależnie od dochodu rodziny i osoby, dlatego przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności w przypadku osób w wieku 16 lat i więcej. Ten zasiłek przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

32. Świadczenie opiekuńcze - świadczenie pielęgnacyjne przeznaczone jest dla rodzica/opiekuna dziecka niepełnosprawnego, albo innej osoby spokrewnionej na której ciąży obowiązek alimentacyjny, która rezygnuje z pracy zawodowej, by opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym wymagającym szczególnej opieki lub osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. W 2012 r. świadczenie to przysługiwało niezależnie od wysokości dochodu na osobę w rodzinie.

33. Zapomogi związane z urodzeniem się dziecka. Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe” do końca 2012 r. przysługiwała niezależnie od dochodów rodziny. Ta zapomoga finansowana jest ze środków budżetu państwa. Drugie świadczenie z tej grupy to jednorazowa zapomoga uchwalana i wypłacana przez gminę ze środków własnych gminy. W przypadku tego świadczenia gmina sama decyduje, czy będzie dodatkowo realizować tego rodzaju świadczenie, ustala kryteria nabycia prawa do świadczenia oraz jego wysokość.

34. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje dziecku, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli ich egzekucja jest bezskuteczna. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje osobie uprawnionej do osiągnięcia przez nią 18 lat, a w przypadku gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej do osiągnięcia przez nią 25 lat, oraz w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności – bezterminowo.

35. Mediana, czyli wartość środkowa, to wartość cechy w szeregu uporządkowanym, powyżej i poniżej której znajduje się jednakowa liczba obserwacji.

Pozostałe wyjaśnienia metodyczne i definicje innych sygnalizowanych w publikacji pojęć Czytelnik znajdzie w **Roczniku Statystycznym Rzeczypospolitej Polskiej**, a bardziej szczegółowe uwagi — dotyczące poszczególnych dziedzin statystyki — w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”

Etapy metody taksonomicznej - obliczenie miernika syntetycznego

1. Wybór cech stanowiących reprezentację zjawiska.
2. Ustalenie zbioru cech diagnostycznych poprzez eliminację cech statystycznych:
  - o małej zmienności (współczynnik zmienności mniejszy od wartości progowej),
  - wysoko ze sobą skorelowanych (wartość bezwzględna współczynnika korelacji powyżej wartości progowej).
3. Podział cech diagnostycznych na stymulanty i destymulanty.
4. Normalizacja cech diagnostycznych
  - dla stymulant

$$z_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_i \{x_{ij}\}}, \max \{x_{ij}\} \neq 0$$

- dla destymulant

$$z_{ij} = \frac{\min_i \{x_{ij}\}}{x_{ij}}, x_{ij} \neq 0$$

gdzie: x_{ij} – to wartość j-tej cechy w i-tym obiekcie

z_{ij} – to znormalizowana wartość j-tej cechy w i-tym obiekcie

5. Obliczenie syntetycznych mierników. Zastąpienie wartości wielu normalizowanych zmiennych diagnostycznych, charakteryzujących dany obiekt, wartością agregatową, w tym wypadku przyjęto miarę syntetyczną opartą na średniej arytmetycznej.

Ocena jakości danych ze Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2012 r.

Dane zasilające Zbiór Centralny, rejestrowane w ośrodkach pomocy społecznej są kontrolowane w momencie ich rejestracji, następnie na etapie przekazywania danych do urzędów wojewódzkich i dalej do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, według zasad Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W Urzędzie Statystycznym w Krakowie pozyskany Zbiór Centralny poddawany jest dodatkowej kontroli i weryfikacji w oparciu o samodzielnie opracowane założenia kontroli i korekty.

Oceny kompletności danych o gospodarstwach domowych i osobach korzystających z pomocy społecznej w Zbiorze Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej (dane jednostkowe) w 2012 r. dokonano w oparciu o:

- Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju TERYT (w ZC KSMPS brak danych dla 3 ośrodków pomocy społecznej),
- zagregowane dane gminne ze sprawozdania MPiPS-03 (kompletność w ZC KSMPS dla Polski wynosiła 97,5%).

Przy pomocy opracowanych założeń kontroli wykryto błędy logiczne w zapisach dotyczących ok. 684 tys. osób, co stanowiło 22,7% zbioru. Najwięcej – 14,6% błędów wykryła reguła badająca zależność wieku i rodzaju wykształcenia. Kontrolą objęto wszystkie osoby, weryfikując jednocześnie kod nieustalonego rodzaju wykształcenia. Ponadto wykryto błędy w kodach pokrewieństw dla 5,3% zarejestrowanych osób.

W dalszej kolejności wykonano standaryzację danych zarejestrowanych według zasad stosowanych w MPiPS, w celu uzyskanie zgodności z metodologią stosowaną w badaniach statystycznych statystyki publicznej. Dokonano standaryzacji typu gospodarstwa domowego dla wszystkich gospodarstw w zbiorze.

Dla zmiennych dotyczących osób, tam, gdzie było to możliwe dane imputowano stosując odpowiednie reguły. Dane dotyczące gospodarstw domowych i osób zawierające niemożliwe do ustalenia braki wyłączono ze zbiorów.

Po zakończeniu etapu redagowania, dane na poziomie gminnych ośrodków pomocy społecznej wyszacowano stosując jednakowe metody estymacji dla zbiorów za lata 2008, 2010, 2012. Liczebność gospodarstw domowych i osób w gospodarstwach domowych oraz szacunki danych podstawowych z ZCKSMSP ustalono wykorzystując sprawozdania MPiPS-03, po zastosowaniu jednolitych kryteriów wyboru danych z obydwu źródeł. Estymacja danych dla wymienionych lat pozwoliła na ich porównania w czasie.

WPROWADZENIE

Pomoc społeczna i świadczenia rodzinne, to dwa oddzielne, ale uzupełniające się systemy. Pomoc społeczna jest kierowana do osób i rodzin o najniższych dochodach. Natomiast przy określaniu uprawnień do świadczeń rodzinnych kryterium dochodowe jest trochę wyższe, gdyż ten system jest nastawiony na wsparcie w wychowaniu dzieci w rodzinach gorzej sytuowanych oraz na wsparcie tych rodzin w sytuacji, gdy znajdują się w nich osoby niepełnosprawne lub ciężko chore. Trzecim „filarem” tej pomocy jest system wspierania osób uprawnionych do alimentów, które nie otrzymują należnego im wsparcia ze strony osób do tego zobowiązanych.

Wyżej wymienione systemy są elementami polityki społecznej państwa, zostały zbudowane w celu realizacji zapisanego w Konstytucji RP prawa:

- rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietnych i niepełnych, do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych (art.71),
- dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej do opieki i pomocy władz publicznych oraz żądania od organów władzy publicznej ochrony dzieci przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (art.72).

Obowiązek zapewnienia wykonania zadań pomocy społecznej spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej. W tym celu zostały utworzone jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej w gminach; powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach oraz regionalne ośrodki polityki społecznej jako organ urzędów marszałkowskich.

Organem właściwym realizującym zadania w zakresie świadczeń rodzinnych i świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby ubiegającej się o te świadczenia lub takie świadczenia otrzymującej.

Różne są postawy ludności o niskich dochodach, co do korzystania z pomocy społecznej. O ile złożenie wniosku o świadczenia rodzinne lub świadczenie z funduszu alimentacyjnego nie rodzi większych oporów, o tyle wystąpienie o pomoc społeczną jest dla wielu osób, wymagających takiej pomocy sprawą trudną, poniżej ich godności. Dlatego w ustawie o pomocy społecznej zagwarantowano przyjmowanie zgłoszeń takich spraw, od sąsiadów, dalszych krewnych, czy samych pracowników pomocy społecznej.

Określenie, w jakim stopniu system pomocy społecznej obejmuje wszystkich, którzy spełniają warunki do jej uzyskania jest bardzo trudne, tym bardziej, że nie wszystkie osoby korzystają z pomocy z powodu trudnej sytuacji materialnej. Ośrodki pomocy społecznej są bowiem organizatorem usług opiekuńczych na obszarze gminy. Pomoc w tej formie jest świadczona odpłatnie, a zasady jej przyznawania i odpłatności, oraz zwolnienia od tych opłat ustala rada gminy.

1. POMOC SPOŁECZNA I JEJ UWARUNKOWANIA

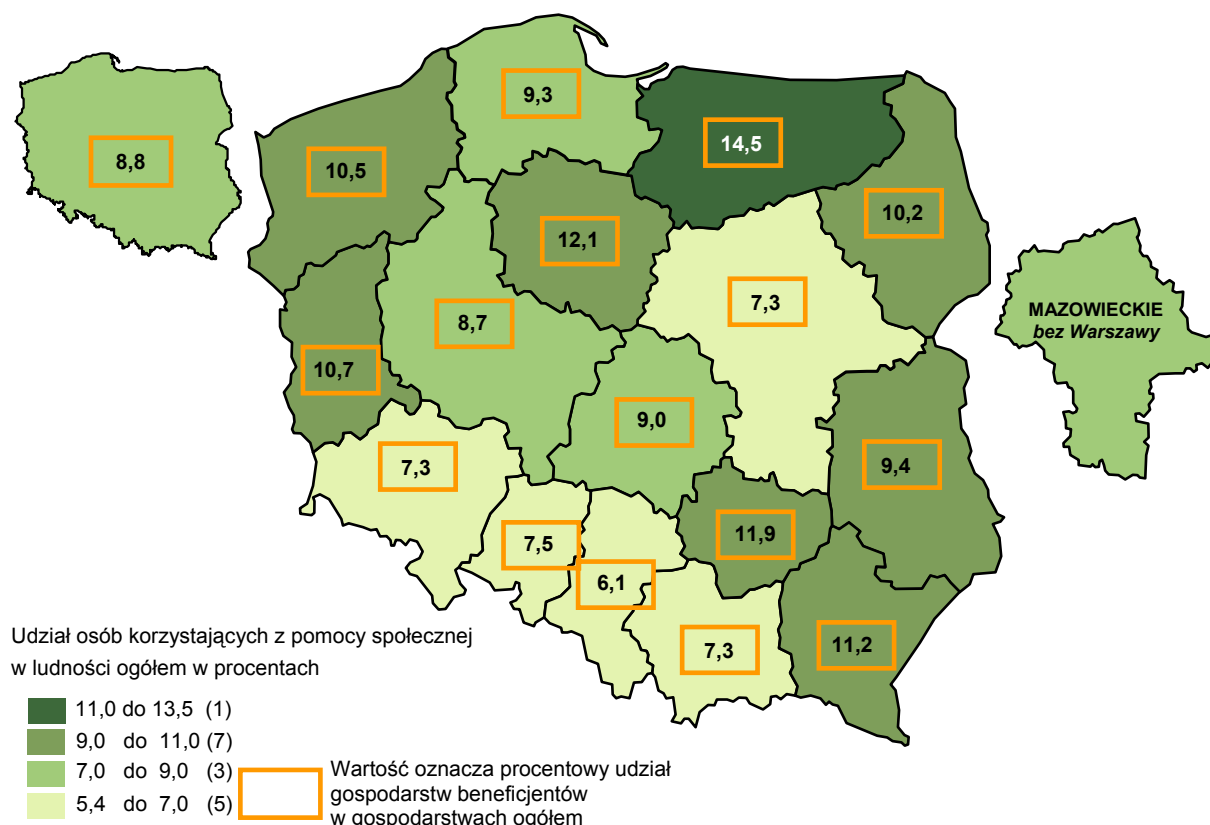
1.1. Terytorialne zróżnicowanie zasięgu środowiskowej pomocy społecznej

W 2012 roku z pomocy świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej (OPS)¹¹ skorzystało 1194,1 tys. gospodarstw domowych, które skupiały 3108,1 tys. osób. W stosunku do ogólnej liczby gospodarstw¹² i ludności Polski¹³ stanowi to odpowiednio 8,8% i 8,1%.

W układzie przestrzennym według województw występuje silne zróżnicowanie stopnia korzystania z pomocy społecznej gospodarstw domowych i ich członków (mapa 1).

W 2012 r. – podobnie jak w latach poprzednich począwszy od 2008 roku najczęściej gospodarstw domowych korzystało z pomocy społecznej w woj. warmińsko-mazurskim, gdzie ich udział w populacji gospodarstw domowych ogółem wynosił 14,5%, a najmniej w woj. śląskim - 6,1%. W analizowanym roku najczęściej z pomocy społecznej korzystała ludność w województwach: warmińsko-mazurskim - 13,5% ogółu mieszkańców, kujawsko-pomorskim i podkarpackim po 11,0%. Najmniej - 5,4% ogółu ludności korzystało z pomocy społecznej w woj. śląskim oraz w woj. opolskim 6,0%.

Mapa 1. Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem oraz udział gospodarstw beneficjentów w gospodarstwach ogółem w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS oraz GUS.

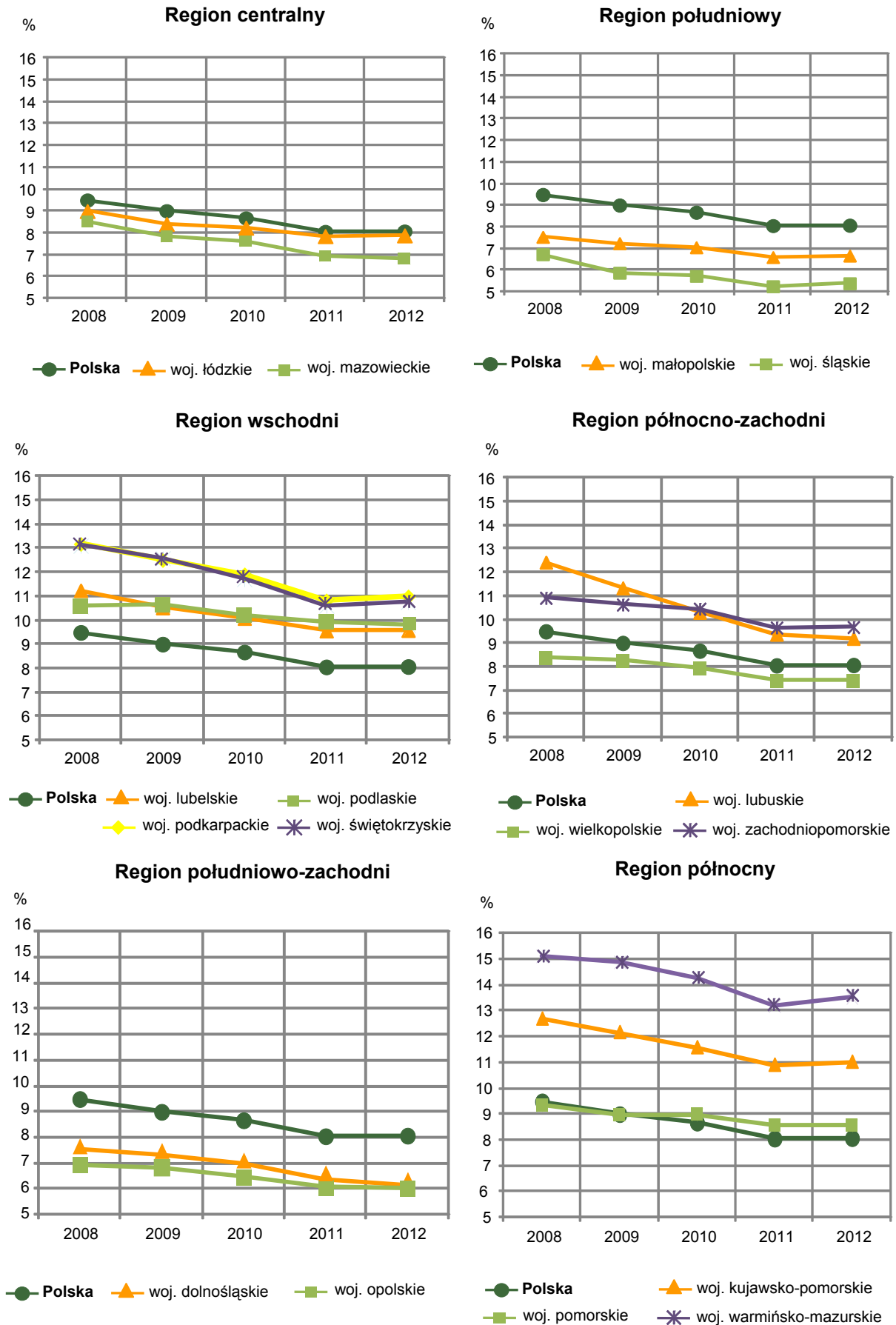
¹¹ Patrz Uwagi metodyczne str. 20.

¹² Według NSP 2011, www.stat.gov.pl

¹³ Według bilansu GUS – stan w dniu 30 VI 2012 r.

Wykres 1. Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS oraz GUS.

Podobne zróżnicowanie udziału osób korzystających z pomocy społecznej obserwowano w latach poprzednich. Każdego roku począwszy od 2008 r. najwyższy udział beneficjentów pomocy społecznej notowano w województwach: warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim i świętokrzyskim, a najniższy w województwach: śląskim, opolskim, dolnośląskim. W województwach regionu wschodniego i północnego oraz w dwóch województwach regionu północno-zachodniego (lubuskie, zachodniopomorskie) udział osób korzystających z pomocy społecznej był wyższy niż przeciętny wskaźnik dla Polski. Niższy niż przeciętnie dla Polski udział osób korzystających z pomocy społecznej obserwowano w województwach regionu centralnego, południowego, południowo-zachodniego i w jednym województwie regionu północno-zachodniego - wielkopolskim (wykres 1).

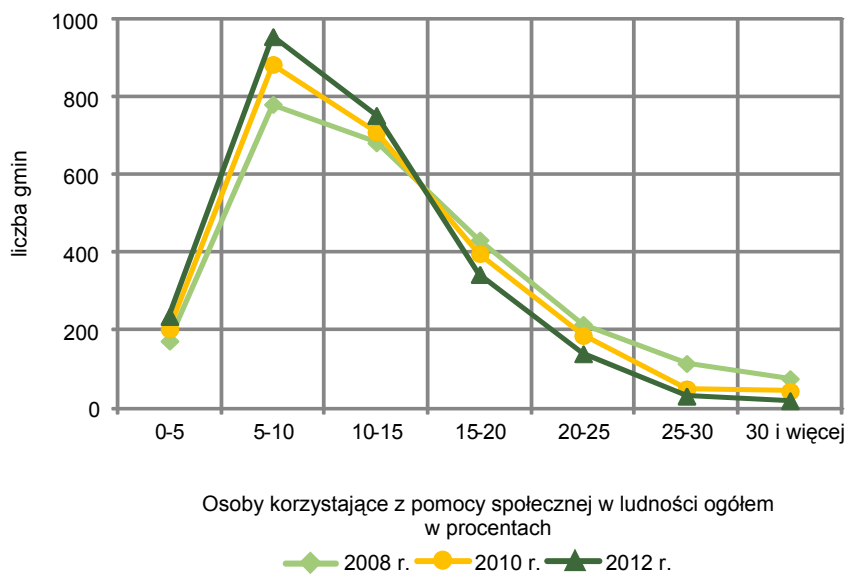
W latach 2008-2012 we wszystkich województwach wystąpił spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej. Średnioroczny spadek w analizowanym okresie w Polsce kształtował się na poziomie ok. 4%, od najwyższego w woj. lubuskim (7,2%) do najniższego w woj. pomorskim (1,8%). W 2012 r. w porównaniu do 2010 r. udział korzystających z pomocy społecznej w Polsce zmniejszył się o 0,6 p. proc. (w 2012 r. – 8,1%, a w 2010 r. – 8,7%). Spadek wskaźnika wystąpił we wszystkich województwach, największy o 1,1 p. proc. odnotowano w woj. lubuskim oraz o 1,0 p. proc. w świętokrzyskim. Wyraźny spadek powyżej 0,5 p. proc. odnotowano zarówno w województwach, w których skala korzystania z pomocy społecznej jest wysoka (podkarpackie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i kujawsko-pomorskie), jak również w województwach, w których poziom korzystania z pomocy społecznej jest relatywnie niski (dolnośląskie i mazowieckie).

Spadek udziału ogólnej liczby beneficjentów pomocy społecznej to konsekwencja wzrostu przeciętnego dochodu rozporządzalnego ogółem na 1 osobę, co wynikało ze wzrostu dochodów, a także zmiany w strukturze demograficznej gospodarstw domowych i ich wielkości. W omawianych latach obserwowano spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz udziału rodzin wielodzietnych, a tym samym spadek liczby osób na utrzymaniu w gospodarstwach domowych. Równocześnie nastąpił wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Stałe dochody osób pracujących oraz stałe dochody osób w wieku poprodukcyjnym w postaci emerytur wspomagały budżety domowe szczególnie wieloosobowych gospodarstw domowych. Obserwowane zmiany cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w skali kraju przekładają się z różnym nasileniem na poziom województw warunkując spadek udziału ogólnej liczby beneficjentów pomocy społecznej w województwach.

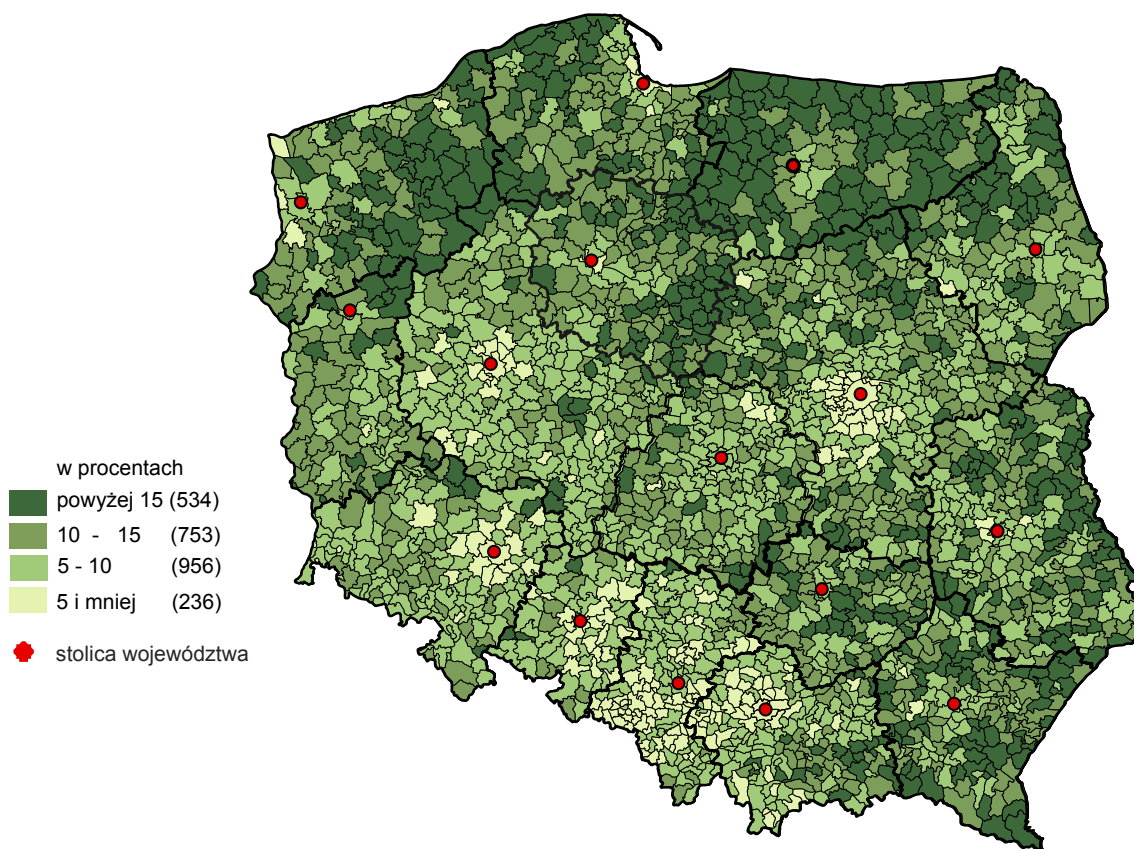
Zwiększenie od 1 października 2012 r. poziomu kryterium dochodowego stanowiącego podstawę przyznania świadczeń pomocy społecznej nie zmieniło opisywanej tendencji, ale tempo spadku w porównaniu do 2011 r. jest wyraźnie wolniejsze.

Na poziomie lokalnym wystąpiło zdecydowanie większe zróżnicowanie udziału korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem niż na poziomie województw. Zmienność wskaźnika pomiędzy gminami wynosiła 50,1% i była ponad dwukrotnie wyższa niż w przekroju województw. W całej zbiorowości 2479 gmin udział beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem najczęściej lokował się w przedziale 5-10% (wykres 2). Taki poziom korzystania z pomocy społecznej wystąpił w blisko 39% gmin. Liczną była też grupa gmin – ponad 30%, w których korzystający z pomocy stanowili od 10 do 15% ogółu ich mieszkańców. W ponad 14% wszystkich gmin poziom korzystania z pomocy społecznej lokował się w przedziale 15-20%.

Wykres 2. Rozkład udziału osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem według gmin

Mapa 2. Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS oraz GUS.

Gminy, w których częstość korzystania z pomocy społecznej była najwyższa, powyżej 20% ogółu mieszkańców, stanowiły blisko 8% wszystkich gmin a te, w których mieszkańcy stosunkowo najmniej korzystali z pomocy – na poziomie poniżej 5% stanowiły ponad 9% ogółu gmin.

Od 2008 r. z roku na rok obserwuje się wzrost liczby gmin z udziałem korzystających z pomocy społecznej nie wyższym niż 15% i spadek liczby gmin ze wskaźnikiem powyżej 15%.

Gminy o najniższym udziale beneficjentów występują w południowej części Polski, w obszarze od Krakowa do Wrocławia, przy czym największe ich skupienie występuje w woj. śląskim. Rozpiętość wskaźnika pomiędzy gminami była najwyższa w województwach lubelskim i podkarpackim, a najniższa w województwach: śląskim i lubuskim.

Gminy o największym udziale beneficjentów pomocy społecznej w populacji ogółem położone są w województwach północnej i wschodniej części Polski (mapa 2). W woj. warmińsko-mazurskim w ponad połowie gmin ten udział był wyższy niż 15%. W województwie zachodniopomorskim i kujawsko-pomorskim udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem przekraczał 15% w ok. 40% gmin, a w województwach podkarpackim, podlaskim, pomorskim w ponad 30% gmin w każdym z tych województw.

Na mapie 2 można także zauważyć, że w dużych miastach i w gminach do nich przyległych udział beneficjentów w populacji ogółem jest niższy niż w tych bardziej oddalonych.

1.2. Uwarunkowania pomocy społecznej

Wielowymiarowa ocena zjawisk generujących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej jest podstawą podejmowania działań wspomagających usamodzielnianie osób znajdujących się w trudnej sytuacji, rozwijania nowych form pomocy społecznej, a także alokacji środków przeznaczonych na wypłacanie należnych świadczeń.

Determinanty korzystania z pomocy społecznej wyznaczono na dwa sposoby poprzez:

- analizę makroekonomiczną wpływu rozwoju społeczno-gospodarczego województw na poziom korzystania z pomocy społecznej,
- identyfikację grup społeczno-ekonomicznych objętych pomocą społeczną.

1.2.1. Poziom korzystania z pomocy społecznej na tle rozwoju społeczno-gospodarczego województw i gmin

W celu ustalenia wpływu rozwoju społeczno-gospodarczego na poziom korzystania z pomocy społecznej zastosowano:

- wskaźnik udziału korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem określający skalę korzystania z pomocy społecznej,
- miernik syntetyczny poziomu życia ludności integrujący dane z różnych dziedzin, za pomocą metody taksonomicznej¹⁴.

Do porównań wybrano cechy charakteryzujące efektywność gospodarczą województw, sytuację na rynku pracy, dochody i wydatki mieszkańców oraz zasobność wyrażającą się w wyposażeniu gospodarstw w niektóre przedmioty trwałego użytkowania. Wybrane cechy są stymulantami (wzrost

---

¹⁴ Patrz uwagi metodyczne str. 29.

wartości cechy decyduje o lepszym poziomie życia ludności) oraz destymulantami (wzrost wartości cechy decyduje o gorszym poziomie życia ludności).

O wyborze cech, poza kryterium merytorycznym, zdecydowała także ich zmienność oraz kryterium współliniowości (cechy nie były silnie skorelowane, a więc nie powielają informacji). Analizę przeprowadzono w przekrojach województw i gmin. Ostatecznie uwzględniono cechy diagnostyczne:

dla województw

- wskaźnik urbanizacji (S)¹⁵,
- podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (S)
- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem (D)¹⁶,
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem (S)¹⁷,
- wskaźnik czasowych emigracji zagranicznych na 1 tys. ludności (D)
- odsetek młodzieży w wieku 16-18 lat, która nie kontynuowała nauki po ukończeniu gimnazjum w roku szkolnym 2011/2012 (D)
- pracujący w gospodarce narodowej na 1 tys. ludności¹⁸ (S)
- pracujący w sektorze przemysłowym na 1 tys. ludności¹⁹ (S),
- pracujący w sektorze rolnictwo na 1 tys. ludności (łącznie z łowiectwem i leśnictwem)²⁰ (D)
- stopa bezrobocia rejestrowanego (D),
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (S),
- przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie na 1 osobę w zł (S)
- udział gospodarstw domowych wielodzietnych w ogólnej liczbie gospodarstw domowych (D)

dla gmin

- podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (S),
- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem (D),
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem (S),
- udział podatników uzyskujących przychody z tytułu wynagrodzeń w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (S)²¹,
- udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (D),

¹⁵ S - stymulanta, D – destymulanta.

¹⁶ Poprawność charakteru zmiennych zweryfikowano ex post przyjmując założenie, że wszystkie stymulanty powinny być ze sobą skorelowane dodatnio, podobnie jak wszystkie destymulanty. Omawiany wskaźnik po weryfikacji określono jako destymulantę, co ma uzasadnienie merytoryczne. Rozpatrując zjawisko w skali makro dzieci to inwestycja społeczna pozwalająca między innymi zachować odpowiednie proporcje między pokoleniami, a więc w ujęciu długoterminowym wskaźnik jest stymulantą. Rozpatrując wskaźnik udziału dzieci w kontekście poziomu życia ludności cecha jest destymulantą.

¹⁷ Omawiany wskaźnik po weryfikacji ex post określono jako stymulantę, co ma uzasadnienie merytoryczne, ponieważ ta grupa wiekowa posiada w większości stałe relatywnie wysokie dochody w postaci emerytur.

¹⁸ Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa. Dane za 2011 r.

¹⁹ j.w.

²⁰ j.w.

²¹ Ź r ó d ł o: nieidentyfikowalny zbiór danych jednostkowych osób fizycznych zawierający dane o wysokości rocznego przychodu brutto według źródeł zdefiniowanych w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r., o podatku dochodowym osób fizycznych (Dz. U. Nr 14, poz. 176 z póź. zm.).

- mediana przychodów rocznych (S)²²,
- saldo migracji stałej dla lat 2008-2012 na 1 tys. ludności (S),
- dochody własne z CIT na 1 mieszkańca (S).

Wymienione cechy stanowiły podstawę do wyliczenia miernika syntetycznego w oparciu, o który utworzono cztery grupy województw o podobnym poziomie życia ludności (mapa 3).

Mapa 3. Poziom życia ludności według województw w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS oraz GUS.

W 2012 r. najwyższy poziom życia odnotowano w województwach: mazowieckim, śląskim. W grupie województw o wysokim poziomie życia znalazły się województwa: wielkopolskie, dolnośląskie, pomorskie, łódzkie.

Poziom życia relatywnie niski stwierdzono w województwach: małopolskim, podlaskim, zachodniopomorskim, opolskim, lubuskim, lubelskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim. W grupie województw o najniższym poziomie życia ludności znalazły się województwa: warmińsko-mazurskie i podkarpackie.

Miernik syntetyczny woj. podkarpackiego z najmniej korzystnym poziomem życia musiałby wzrosnąć blisko 1,5-krotnie, aby osiągnąć poziom miernika w woj. mazowieckim, w którym ludziom żyło się najlepiej. W 2012 współczynnik zmienności mierników syntetycznych wynosił 9,9%.

²² Źródło: - jak w notce 21.

Zróznicowanie poziomu życia widoczne jest także w przekroju gmin (mapa 4). Podziału gmin na grupy o podobnym poziomie życia mieszkańców dokonano w oparciu o miernik poziomu życia integrujący cechy wymienione na str. 35 - 36. Współczynnik zmienności miernika poziomu życia w gminach w porównaniu do odpowiedniego współczynnika w województwach był wyższy i wynosił 14,0%.

Miernik syntetyczny gminy z najmniej korzystnym poziomem życia musiałby wzrosnąć blisko 2,5-krotnie, aby osiągnąć poziom gminy, w której ludziami żyło się najlepiej. Najwyższa rozpiętość wskaźnika pomiędzy gminami wystąpiła w województwach: mazowieckim i wielkopolskim, a najniższa w województwach: podkarpackim i świętokrzyskim.

W ok. 14% gmin (w 356 gminach) poziom życia ludności był bardzo niski, a w 383 gminach (16,1% wszystkich gmin) był bardzo wysoki (wykres 3). Gminy o najniższym poziomie życia położone są w województwach północnej i wschodniej Polski (mapa 4).

W blisko połowie gmin województwa warmińsko-mazurskiego (48,3% gmin), w blisko 30% gmin kujawsko-pomorskiego oraz w ok. 25% gmin województw: podlaskiego i lubuskiego odnotowano najniższy poziom życia.

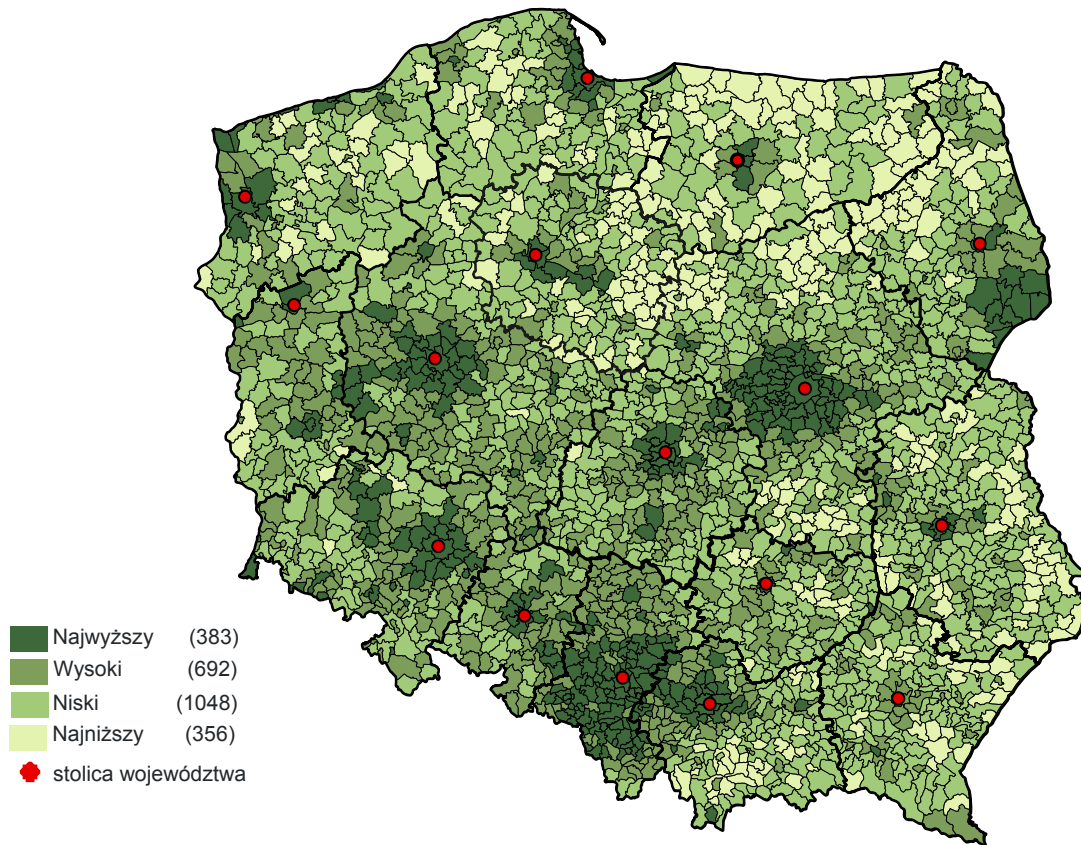
Największą liczbę gmin z najwyższym poziomem życia odnotowuje się w województwach: śląskim (54,5% gmin), dolnośląskim (22,5% gmin), mazowieckim (21,7%) i opolskim (21,1%). Gminy z najwyższym poziomem życia zlokalizowane są w pobliżu dużych miast. Szczególnie duży obszar korzystnego wpływu wielkiego miasta na otaczające gminy obserwuje się w sąsiedztwie Warszawy, Poznania, Wrocławia Katowic i Krakowa.

W 2012 r. w porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się liczba gmin z niskimi miernikami poziomu życia i równocześnie zwiększyła się liczba gmin z wyższymi miernikami (wykres 3.).

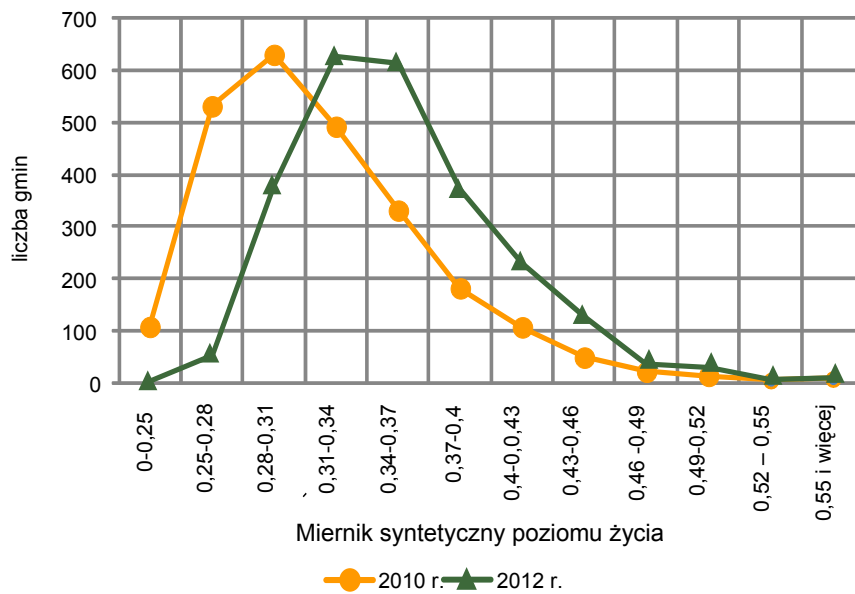
Zależność pomiędzy poziomem życia ludności, a udziałem korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w województwach w 2012 r. przedstawiono na wykresie 4.

Analiza struktury każdej z wydzielonych grup województw ze względu na poziom życia w 2012 r. pozwoliła ustalić cechy warunkujące skalę korzystania z pomocy społecznej. Na wykresach radarowych przedstawiono cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla dwóch województw z najwyższym i najniższym miernikiem poziomu życia dla każdej z grup. Cechy doprowadzono do porównywalności i jednorodności poprzez standaryzację. Dla porównania na każdym wykresie zaznaczono wartości cech dla Polski. W opisie analitycznym i na wykresach uwzględniono niekiedy cechy spoza wykazu cech diagnostycznych jako dodatkowe informacje o województwach.

Mapa 4. Poziom życia ludności według gmin w 2012 r.

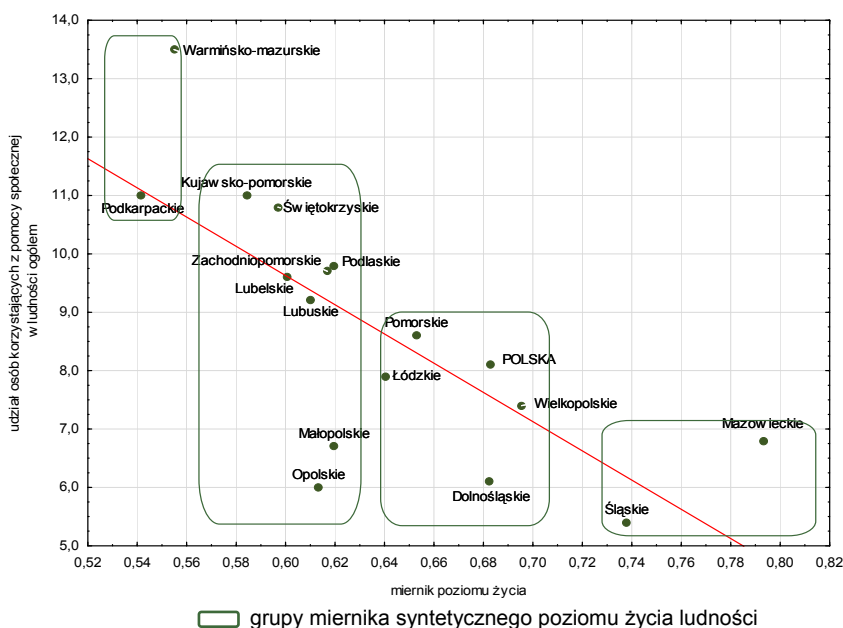
Wykres 3. Rozkład miernika poziomu życia ludności według gmin

Źródło: dane GUS oraz Ministerstwa Finansów jak w notce 21, str. 37.

Wykres 4. Zależność udziału korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem względem miernika poziomu życia ludności w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS oraz GUS.

Województwa grupy I to dwa województwa: podkarpackie i warmińsko-mazurskie. W tych województwach poziom życia jest najniższy, a żyje w nich ponad 9% ludności Polski. Charakteryzują się one rzadszą siecią miast średnich oraz licznie występującymi małymi miastami, pozbawione są natomiast dużych ośrodków miejskich o silnym oddziaływaniu zewnętrznym. Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności w województwach I grupy w znakomitej większości są niekorzystne w porównaniu do średniej krajowej (wykres 5). Na wykresie przedstawiono znormalizowane wartości cech obydwu województw oraz dla porównania przeciętne wartości cech dla Polski.

Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca w latach 2009-2011 w tej grupie województw jest znacznie niższy niż średnio w kraju i wynosił 25,1 tys. zł w woj. podkarpackim oraz 27,0 tys. zł w woj. warmińsko-mazurskim, wobec 37,1 tys. zł przeciętnie w kraju. Pracę zarobkową wykonywało 369²³ osób na 1 tys. ludności w woj. podkarpackim, 288 osoby w woj. warmińsko-mazurskim (przeciętnie w Polsce 359 osób). W woj. podkarpackim przy wskaźniku liczby pracujących powyżej średniej krajowej odnotowano jednak wysoki niekorzystny udział ludności pracującej w rolnictwie (33,1%)²⁴ przekraczający ok. dwukrotnie przeciętną w skali kraju.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w omawianych województwach była wyższa niż średnia dla Polski (13,4%). W woj. warmińsko-mazurskim najwyższa spośród wszystkich województw (21,3%), a w woj. podkarpackim wynosiła 16,4%. Na wysoki poziom bezrobocia na tym obszarze wpływa głównie brak rozwiniętego przemysłu oraz słaby rozwój sektora usług.

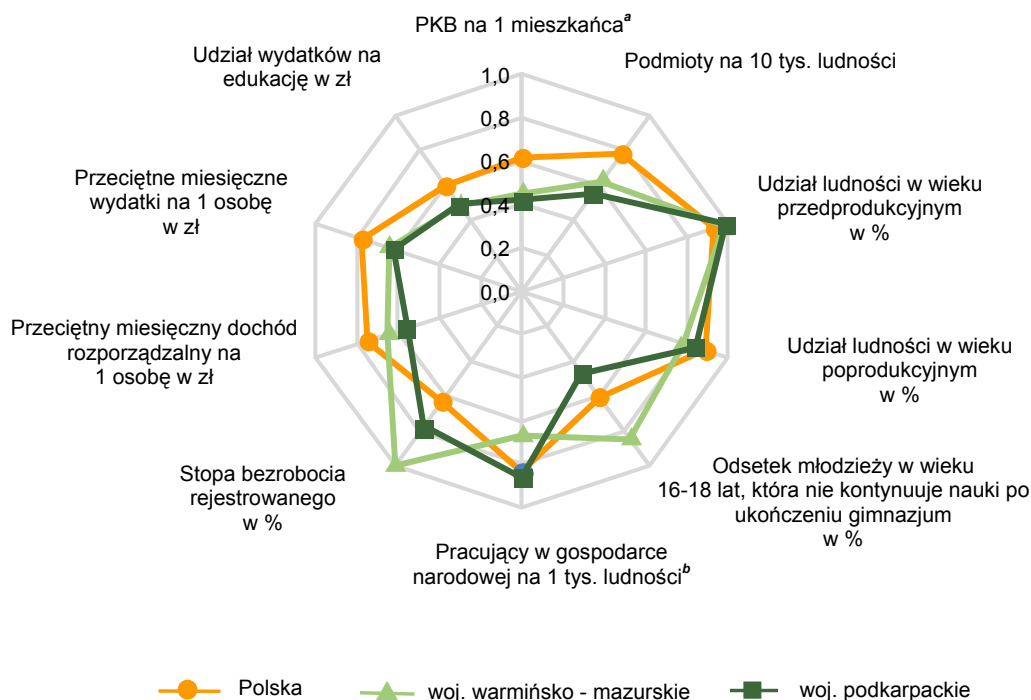
²³ Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa.

²⁴ Łącznie z łowiectwem i leśnictwem.

W obu województwach tej grupy liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności jest niższa niż średnia krajowa (1032 podmiotów), 728 podmioty w woj. podkarpackim, oraz 827 w warmińsko-mazurskim.

W województwach grupy I struktura ludności według poziomu wykształcenia była niekorzystna, udział osób z wykształceniem wyższym był niższy niż średnia krajowa przy równoczesnym wysokim udziale osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym²⁵. Tak niekorzystną strukturę ludności według wykształcenia obserwuje się szczególnie w woj. warmińsko-mazurskim. Wysokie bezrobocie pogłębiane jest często biernością wśród bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych. Utrzymujący się w ostatnich latach na tych terenach relatywnie wysoki poziom bezrobocia świadczy o dużych trudnościach wyjścia z niekorzystnej sytuacji ekonomicznej.

Wykres 5. Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego w 2012 r.

^a Dane w latach 2009-2011 ^b Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa.

Niski poziom PKB, wysoka stopa bezrobocia oraz niskie przeciętne miesięczne wynagrodzenia mają wpływ na poziom miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę, który w omawianej grupie województw jest niższy od średniej krajowej (1278 zł). W woj. warmińsko-mazurskim dochód wynosił blisko 1110 zł na osobę, w podkarpackim 959 zł.

Dodatkowym czynnikiem wpływającym na tak niski dochód rozporządzalny w woj. podkarpackim jest najwyższy w Polsce udział gospodarstw domowych wielodzietnych w ogólnej liczbie gospodarstw. W woj. podkarpackim przeciętnie w gospodarstwie domowym odnotowano 3,11 osób (w kraju 2,81) przy czym 1,01 osób pozostaje na utrzymaniu (w kraju 0,83).

²⁵ Dane NSP 2011.

W woj. warmińsko-mazurskim te relacje są korzystniejsze, przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,73 przy przeciętnej liczbie osób na utrzymaniu 0,85.

Konsekwencją niskich dochodów ludności w omawianej grupie województw jest, kształtująca się znacznie poniżej średniej krajowej, kwota przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę. W woj. podkarpackim przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę wynosiły 842 zł, w woj. warmińsko-mazurskim (877 zł) przy średniej krajowej - 1051 zł.

Również struktura wydatków potwierdza, że poziom życia ludności na tym obszarze jest niezadowolający. W przypadku gorszej sytuacji dochodowej w pierwszej kolejności chronione są potrzeby podstawowe niższego rzędu, w tym żywnościowe. Potrzeby związane z edukacją, rekreacją i kulturą zaspakajane są w dalszej kolejności.

W skali kraju udział wydatków na edukację w wydatkach ogółem wynosił 1,2%. W województwach grupy I udział ten jest niższy od średniej krajowej i wyniósł niecałe 1% zarówno w woj. warmińsko-mazurskim, jak i w podkarpackim. Niski udział wydatków na edukację jest niepokojący, ponieważ w wymienionych województwach występuje wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat) osiagający w woj. warmińsko-mazurskim 19,3% i 19,5% w woj. podkarpackim. Wskazuje to, że potrzeby w zakresie wydatków na edukację powinny być relatywnie wyższe, tym bardziej, że w omawianych województwach obserwuje się również wysoki udział rodzin wielodzietnych²⁶ (4,7% w woj. podkarpackim, 3,7% w woj. warmińsko-mazurskim, wobec 3,0% dla Polski ogółem).

Szczególnie niepokojąca sytuacja występuje w woj. warmińsko-mazurskim gdzie bardzo wysoki odsetek - 16,0% młodzieży w wieku 16-18 lat nie kontynuuje nauki po ukończeniu gimnazjum (dla porównania średnio w kraju – 11,4%, a w woj. podkarpackim 8,8%). Zwiększenie możliwości edukacyjnych, przy obecnej strukturze demograficznej, mogłoby być szansą rozwoju tego województwa.

Potwierdzeniem gorszej sytuacji bytowej ludności województw I grupy i braku perspektyw poprawy jest głęboko ujemne saldo migracji, będące w dużej mierze następstwem emigracji zarobkowej w poszukiwaniu pracy lub pracy lepiej płatnej. W mniejszym stopniu jest ono wynikiem emigracji edukacyjnej na wyższe uczelnie, po ukończeniu których młodzież pozostaje w dużych miastach.

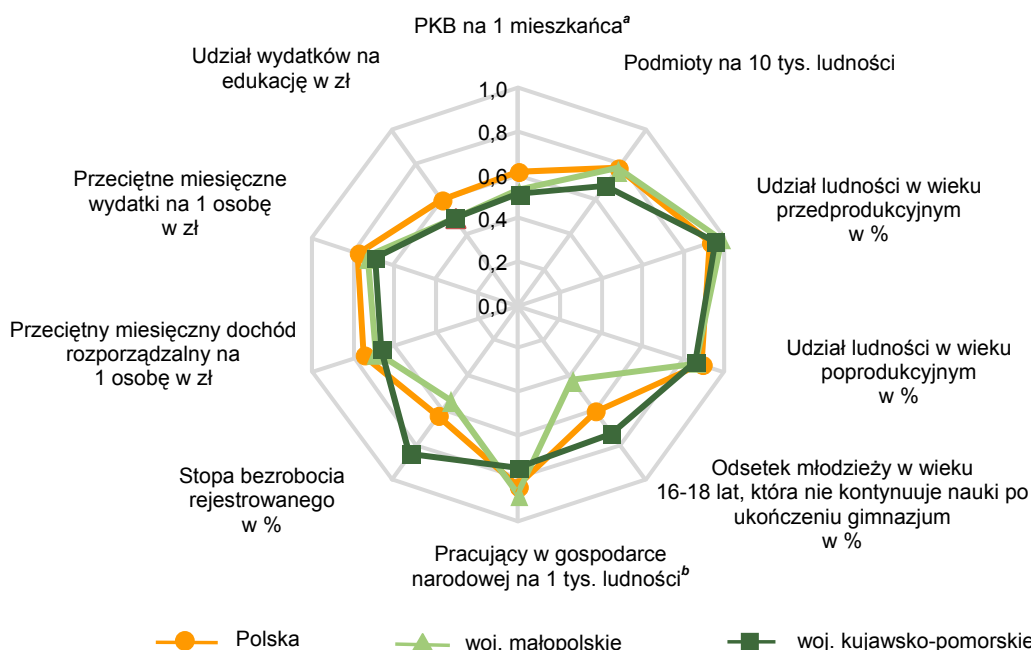
Wymienione cechy nie gwarantują wystarczającego materialnego poziomu ludności, co determinuje wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem. W woj. warmińsko-mazurskim kumulację wielu negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych obserwuje się przez cały analizowany okres od 2008 r. Następstwem jest najwyższy w Polsce udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem osiagający w 2012 r. poziom 13,5%. W woj. podkarpackim wskaźnik ten również był wysoki i wynosił 11,0%. Dla porównania przeciętnie w Polsce w 2012 r. z pomocy społecznej korzystało 8,1% ogółu ludności.

---

²⁶ Na podstawie prognozy gospodarstw domowych (2008 – 2035) wg liczby dzieci, ponadto patrz uwagi metodyczne str. 23.

Województwa grupy II to województwa: kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie, lubelskie, lubuskie, opolskie, zachodnio-pomorskie, podlaskie i małopolskie. Na wykresie 6 przedstawiono znormalizowane wartości cech dla województwa kujawsko-pomorskiego i małopolskiego odpowiednio z najniższym i najwyższym miernikiem poziomu życia w omawianej grupie oraz dla porównania przeciętne wartości cech dla Polski.

Wykres 6. Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: małopolskiego i kujawsko-pomorskiego w 2012 r.

^a Dane za lata 2009-2011 ^b Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa.

Województwa te charakteryzują się niższym współczynnikiem urbanizacji niż średnio w kraju (60,6%), za wyjątkiem województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego ze współczynnikiem wynoszącym odpowiednio 68,8%, 63,3%.

PKB na 1 mieszkańca w latach 2009-2011 we wszystkich województwach grupy II kształtował się poniżej średniej krajowej. Liczba podmiotów na 10 tys. ludności we wszystkich województwach poza województwami zachodniopomorskim, lubuskim była mniejsza niż średnia krajowa (1032 podmiotów na 10 tys. ludności).

Liczba pracujących na 1 tys. osób wynosiła od 294 na 1 tys. osób w woj. zachodniopomorskim do 372 osób na 1 tys. w woj. małopolskim przy średniej w Polsce 359 osób. W omawianej grupie udział osób pracujących w rolnictwie był zróżnicowany od bardzo wysokiego w woj. lubelskim (38,8%) do bardzo niskiego w woj. zachodniopomorskim (9,9%).

W 2012 r. we wszystkich województwach grupy II (ale również we wszystkich województwach w Polsce) odnotowano wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego w porównaniu z 2010 r. Najniższa stopa bezrobocia w analizowanej grupie wystąpiła w woj. małopolskim (11,4%), a najwyższa w woj. zachodniopomorskim (18,2%), przy średniej krajowej - 13,4%.

W woj. zachodniopomorskim równoczesny wysoki wskaźnik liczby podmiotów na 10 tys. ludności i relatywnie wysoka stopa bezrobocia mogą wskazywać na pracę w szarej strefie w większej skali niż przeciętnie w kraju. Stąd pracownicy pozostający w „szarej strefie” rejestrują się w Urzędzie Pracy jako osoby bezrobotne w celu uzyskania prawa do leczenia w ramach NFZ (ubezpieczenie zdrowotne). Wiele z tych osób korzysta także ze świadczeń pomocy społecznej. Potwierdzeniem tego faktu może być stopa bezrobocia z badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), która jest o 6,6 p. proc. mniejsza niż wyliczona z bezrobocia rejestrowanego przez urzędy pracy.

Mieszkańcy wszystkich województw z wyjątkiem woj. zachodniopomorskiego dysponowali przeciętnym miesięcznym dochodem rozporządzalnym na 1 osobę niższym niż średnio w Polsce, od 1056 zł na 1 osobę w woj. lubelskim do blisko 1294 zł w woj. zachodniopomorskim.

W województwach grupy II poza dwoma województwami (małopolskim i opolskim) odnotowano wyższy udział korzystających z pomocy społecznej w populacji ogółem niż średnia dla Polski (8,1%), - od 9,2% w woj. lubuskim do 11,0% w woj. kujawsko-pomorskim. W woj. małopolskim i opolskim wskaźnik ten kształtował się odpowiednio na poziomie 6,7% i 6,0%. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w obydwu województwach był znacznie niższy niż wynikałoby to z poziomu życia ludności, jednak uzasadnienie tej sytuacji dla każdego z nich jest inne. W woj. opolskim odnotowano stopę bezrobocia powyżej przeciętnej w Polsce, najniższy w Polsce udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i niski udział rodzin wielodzietnych przy jednoczesnym dużym udziale osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Gospodarstwa domowe pracowników, czy też emerytów w tym województwie odznaczają się dobrą kondycją ekonomiczną (dochód rozporządzalny jest wyższy od średniej krajowej), na co mogą mieć wpływ dochody z pracy za granicą (wskaźnik czasowych emigracji zagranicznych w woj. opolskim jest w ostatnich latach najwyższy w Polsce).

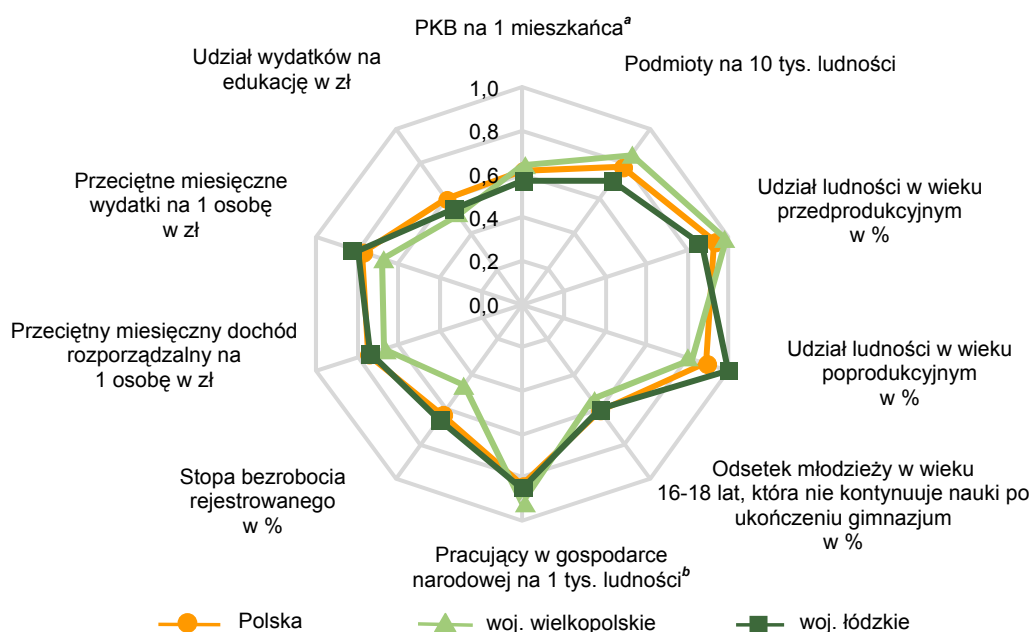
W woj. małopolskim odnotowano stosunkowo wysoki wskaźnik osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym i duży udział gospodarstw domowych wielodzietnych, co przekłada się na wysoką przeciętną liczbę osób pozostających na utrzymaniu w gospodarstwach domowych. Równocześnie wysoki wskaźnik pracujących w gospodarce narodowej na 1 tys. ludności, stopa bezrobocia poniżej przeciętnej dla Polski, dochody z pracy za granicą (stosunkowo wysoki wskaźnik czasowych emigracji zagranicznych) warunkują wysokość dochodu rozporządzalnego na 1 osobę zapewniającego utrzymanie gospodarstw domowych bez potrzeby korzystania z pomocy społecznej.

Województwa grupy III – wielkopolskie, dolnośląskie, pomorskie, łódzkie - to województwa z aglomeracjami miejskimi o większym zasięgu wpływu na sąsiadujące gminy (mapa 4). Na wykresie 7 przedstawiono znormalizowane wartości cech dla województwa łódzkiego i wielkopolskiego odpowiednio z najniższym i najwyższym miernikiem poziomu życia w omawianej grupie oraz dla porównania przeciętne wartości cech dla Polski.

Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca w latach 2009-2011 w województwie pomorskim i łódzkim był niższy od średniej krajowej (wynosił odpowiednio 35,6 tys. zł, 34,3 tys. zł, wobec 37,1 tys. zł dla Polski), w województwach wielkopolskim i dolnośląskim przekraczał średnią krajową i wynosił odpowiednio 38,9 tys. zł i 41,4 tys. zł.

Województwa: wielkopolskie, dolnośląskie, pomorskie charakteryzują się wysoką, przewyższającą przeciętną dla Polski, liczbą podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności. W woj. łódzkim wskaźniki jest niższy niż średnia krajowa i wynosi 927.

Wykres 7. Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: wielkopolskiego i łódzkiego w 2012 r.

a Dane w latach 2009-2011 b Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa.

W województwach tej grupy obserwuje się znaczne zróżnicowanie wskaźnika pracujących. Liczba pracujących na 1 tys. ludności kształtowała się od 324 osób w woj. pomorskim i 345 osób w dolnośląskim (kraj 359 osób) do 366 w woj. łódzkim i 392 w woj. wielkopolskim. Udział osób pracujących w rolnictwie w zbiorowości ogółu pracujących jest bliski średniej krajowej w województwach wielkopolskim i łódzkim. W województwach dolnośląskim i pomorskim udział pracujących w rolnictwie jest o połowę niższy i wynosi ok. 9%. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach grupy III oscyluje wokół przeciętnego wskaźnika w Polsce (13,4%) w województwach: dolnośląskim, pomorskim i łódzkim (odpowiednio 13,5%, 13,4% i 14,0%). Stopa bezrobocia w woj. wielkopolskim była niższa od przeciętnej dla Polski i wynosiła 9,8%.

Przeciętny dochód rozporządzalny na 1 osobę w 2012 r. w województwach grupy III kształtował się od 1153 zł w woj. wielkopolskim do 1367 zł w woj. dolnośląskim przy średniej krajowej wynoszącej 1278 zł.

Udział beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem w województwach omawianej grupy był zróżnicowany:

- zdecydowanie niższy niż w Polsce w woj. dolnośląskim (6,1%). Uzasadnieniem jest stosunkowo niska stopa bezrobocia i niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym,
- bliski przeciętnemu wskaźnikowi dla Polski (8,1%) w woj. łódzkim (7,9%), wielkopolskim (7,4%), pomorskim (8,6%). W przypadku województwa łódzkiego można to wytłumaczyć niższym niż średnia krajowa udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym (17,1% wobec 18,3% w Polsce), niższym udziałem rodzin wielodzietnych (2,2% wobec 3,0% w Polsce), stopą bezrobocia niewiele wyższą niż średnia krajowa (14,0% wobec 13,4% dla Polski). W przypadku województw wielkopolskiego i pomorskiego, sytuacja demograficzna jest zdecydowanie inna, w województwach tych udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem jest jednym z najwyższych w Polsce (podobnie udział gospodarstw wielodzietnych). O stosunkowo niewielkim udziale korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w woj. wielkopolskim decyduje najniższa w Polsce stopa bezrobocia (9,8%). W woj. pomorskim wyższy udział korzystających z pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem to skutek bezrobocia kształtującego się na poziomie średniej krajowej.

Województwa grupy IV to dwa województwa: śląskie i mazowieckie. Na wykresie 8 przedstawiono znormalizowane wartości cech dla tych województw. Wiele wskaźników w woj. mazowieckim uzyskuje maksymalne wartości w porównaniu z innymi województwami, począwszy od PKB na 1 mieszkańca (60,3 tys. zł) znacznie przewyższającym średnią krajową (37,1 tys. zł), 429 pracujących na 1 tys. ludności (wobec 359 w Polsce), po relatywnie niską stopę bezrobocia (10,7%) oraz najwyższy przeciętny dochód rozporządzalny na 1 osobę wynoszący 1710 zł.

W woj. mazowieckim występują stosunkowo duże nierówności dochodowe gospodarstw domowych, co pomimo tak wysokich wskaźników określających poziom życia ludności ma wpływ na stosunkowo wysoki udział beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem (6,8%).

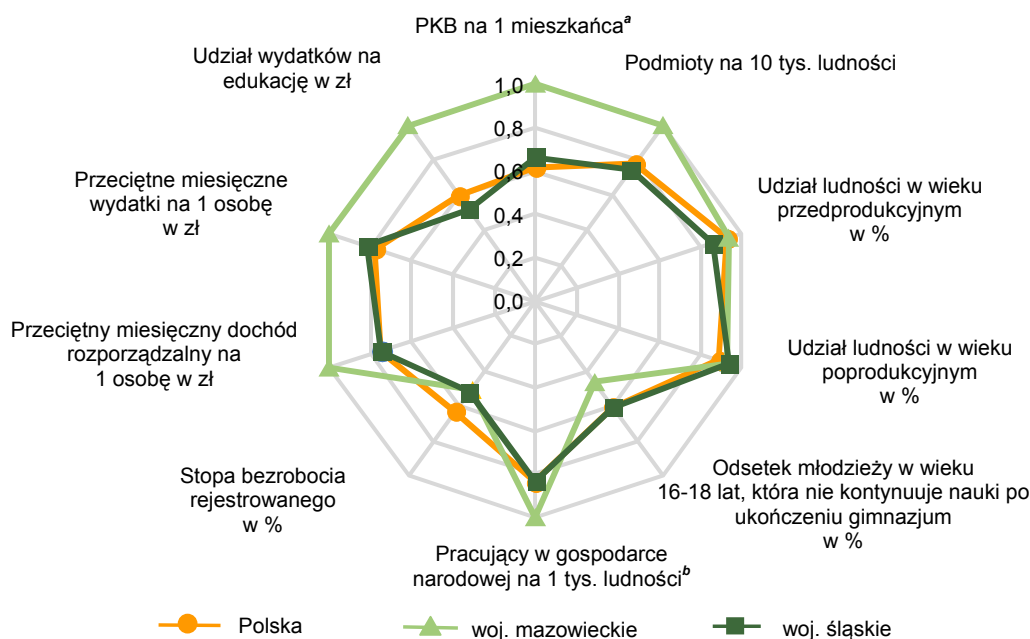
Należy zwrócić uwagę, że tak korzystne wskaźniki dla woj. mazowieckiego generuje stolica i aglomeracja warszawska. W gminach położonych w większej odległości od stolicy sytuacja ekonomiczna i warunki bytu ludności zbliżają się do tych, jakie występują w ościennych województwach.

Opisany poziom życia przekłada się na częstość korzystania z pomocy społecznej. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w woj. mazowieckim wynosi 6,8%, podczas gdy odpowiedni wskaźnik z wyłączeniem Warszawy kształtuje się na poziomie 8,5%.

Również w woj. śląskim odnotowuje się wyższy wskaźnik PKB na 1 mieszkańca (40,1 tys. zł) z równoczesną dużą liczbą pracujących na 1 tys. ludności (bliską przeciętnej w Polsce) kształtującą się na poziomie 356 osób. Stopa bezrobocia w województwie jest znacznie niższa niż przeciętnie w Polsce i wynosi 11,1%. Pozytywne zjawiska ekonomiczne miały wpływ na wysokość poziomu dochodu rozporzadzalnego na 1 osobę kształtującego się na poziomie przeciętnego wskaźnika w Polsce (blisko 1279 zł, wobec 1278 zł dla Polski).

Udział beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem w woj. śląskim był najniższy w Polsce. Tak niski wskaźnik to następstwo kumulacji niskiego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym z najniższym w Polsce udziałem rodzin wielodzietnych, niskiej stopy bezrobocia, dużego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym z relatywnie wysokimi świadczeniami emerytalno-rentowymi.

Wykres 8. Cechy charakteryzujące poziom sytuacji bytowej ludności dla województw: śląskiego i mazowieckiego w 2012 r.

a Dane w latach 2009-2011 b Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa.

1.2.2. Czynniki makrostrukturalne warunkujące korzystanie z pomocy społecznej

W 2012 r. podobnie jak w latach poprzednich obserwuje się znaczne zróżnicowanie przestrzenne poziomu życia ludności oraz poziomu korzystania z pomocy społecznej. Pomiędzy tymi dwoma zjawiskami występuje wysoka zależność (Tabl. 1). Czynniki warunkujące niższy poziom życia warunkują równocześnie wysoki poziom korzystania z pomocy społecznej i odwrotnie.

W województwach z dużymi aglomeracjami miejskimi odnotowuje się wyższy wskaźnik PKB na 1 mieszkańca, wysoki wskaźnik pracujących na 1 tys. ludności i niższą stopę bezrobocia. W kształtowaniu się tych zjawisk wysokie znaczenie trzeba przypisać jakości „kapitału ludzkiego”. Skutki ekonomiczne tych pozytywnych zjawisk gospodarczych to wyższy poziom dochodów gospodarstw domowych przy jednoczesnych większych dysproporcjach dochodowych pomiędzy nimi. Wyższy dochód rozporządzalny na 1 osobę, to wyższe wydatki oraz inne proporcje w strukturze tych wydatków. W gospodarstwach domowych o najlepszej kondycji ekonomicznej występuje relatywnie niski udział wydatków na żywność oraz stosunkowo wysoki udział wydatków na edukację oraz rekreację i kulturę. Pośrednim odzwierciedleniem wymienionych pozytywnych zjawisk ekonomicznych w województwach jest dodatnie saldo migracji stałej.

Na korzystanie z pomocy społecznej najbardziej narażeni są mieszkańcy województw o niskim stopniu urbanizacji (miasta poniżej 20 tys. mieszkańców i wieś), słabszym rozwoju gospodarczym, niższej aktywności gospodarczej. W tych województwach częściej występują gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem utrzymania są świadczenia emerytalno-rentowe z wcześniejszych niskich wynagrodzeń, bądź z pracy w niskotowarowych indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Osoby potrzebujące wsparcia z pomocy społecznej to osoby bezrobotne, członkowie gospodarstw domowych rolników, użytkowników niskotowarowych gospodarstw lub działek rolnych oraz osoby wykonujące nisko płatną pracę, zwykle są to osoby o niskim poziomie wykształcenia. Na korzystanie z pomocy społecznej narażone są dzieci i młodzież w rodzinach wielodzietnych.

W każdym z województw występują inne grupy najbardziej zagrożone potrzebą korzystania z pomocy społecznej. Dodatkowo kumulacja niekorzystnych zjawisk w województwie powoduje zwiększony udział beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem.

Zróżnicowanie poziomu korzystania z pomocy społecznej pomiędzy województwami w zależności od sytuacji bytowej ludności w 2012 r. przedstawia Schemat 1.

Schemat 1. Poziom korzystania z pomocy społecznej w zależności od poziomu życia ludności w 2012 r.

		POZIOM ŻYCIA LUDNOŚCI			
		NAJNIŻSZY	NISKI	WYSOKI	NAJWYŻSZY
UDZIAŁ OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ W LUDNOŚCI OGÓLEM	NAJWYŻSZY	podkarpackie warmińsko-mazurskie	kujawsko-pomorskie		
	WYSOKI		lubelskie lubuskie, podlaskie świętokrzyskie zachodniopomorskie		
	NISKI		małopolskie	pomorskie, łódzkie wielkopolskie	mazowieckie
	NAJNIŻSZY		opolskie	dolnośląskie	śląskie

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS oraz GUS.

Wszystkie zjawiska i procesy społeczno-gospodarcze obserwowane na poziomie województw były jeszcze bardziej widoczne w przekroju gmin.

Zróżnicowanie poziomu życia wynikało z położenia gmin w strefie oddziaływania miast wojewódzkich, a głównie metropolii warszawskiej, poznańskiej, wrocławskiej, krakowskiej, łódzkiej, ale także w pobliżu mniejszych miast, które są siedzibami powiatów. Dla przykładu korzystne wskaźniki dla województwa mazowieckiego generuje stolica i aglomeracja warszawska. Przestrzenne zróżnicowania wynikały z położenia w strefie oddziaływania miast, bliskiego położenia względem szlaków komunikacyjnych, atrakcyjnego krajobrazu, działania władz samorządowych oraz aktywności społeczności lokalnych.

Zróznicowanie poziomu życia jest konsekwencją obserwowanych w ostatnich latach zmian społeczno-gospodarczych tzw. procesu suburbanizacji gmin położonych w sąsiedztwie większych miast. Wzrost zamożności ich mieszkańców oraz rosnąca uciążliwość życia, a zwłaszcza odpoczynku w mieście powodują, że ludność przemieszcza się z centrum miast na bardziej atrakcyjne tereny pobliskich gmin. Równocześnie wzrasta znaczenie miast jako miejsca pracy. Efektem migracji ludności z miast do gmin ościennych jest, m.in. przenoszenie działalności gospodarczej, zwłaszcza handlowej i produkcyjnej, z centrum miast na ich obrzeża. Gminy otaczające miasta pełnią uzupełniające funkcje mieszkaniowe i gospodarcze. Odnotowano w nich wysokie dodatnie saldo migracji ludności przy niskim udziale osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym.

Mieszkańcy tych gmin wykorzystują bliskie położenie miast oraz dogodne połączenia komunikacyjne ułatwiające szybki dojazd do pracy w mieście. Notuje się tam wysoki udział osób utrzymujących się z pracy najemnej i z pracy na rachunek własny. Poziom życia ludności w miastach oraz w pobliskich gminach wiejskich można określić jako wysoki przy równoczesnym niskim udziale osób korzystających z pomocy społecznej.

Najniższy poziom życia ludności występował z reguły w gminach peryferyjnych, oddalonych od aglomeracji miejskich i większych miast (mapa 4.), a także oddalonych od ważniejszych szlaków komunikacyjnych. Niedogodności związane ze słabą siecią transportową i komunikacyjną zmniejszają szanse gospodarcze tych gmin i możliwości pracy ich mieszkańców w oddalonych miastach. Najgorszą sytuację odnotowano w gminach, gdzie głównym źródłem utrzymania jest praca w niskotowarowych indywidualnych gospodarstwach rolnych. Potwierdzeniem gorszej sytuacji bytowej w gminach położonych peryferyjnie było głęboko ujemne saldo migracji w tych gminach. Udział osób korzystających z pomocy społecznej jest wysoki.

Reasumując główne czynniki makrostrukturalne skali korzystania z pomocy społecznej w województwach to:

- słaby rozwój gospodarczy charakteryzujący się niskim poziomem PKB na 1 mieszkańca oraz niską aktywnością gospodarczą, brakiem kapitału, słabszym popytem na towary i usługi przedsiębiorstw,
- wysoka stopa bezrobocia rejestrowanego,
- niskie przeciętne miesięczne dochody rozporządalne na 1 osobę,
- wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym,
- wysoki odsetek ludzi młodych przedwcześnie opuszczających system szkolny, przy równoczesnym ograniczeniu wydatków na edukację przez gospodarstwa domowe,
- niski stopień urbanizacji, brak dużych ośrodków miejskich z silnym oddziaływaniem zewnętrznym,
- głęboko ujemne saldo migracji, którego jedną z przyczyn jest emigracja zarobkowa najbardziej mobilnych ludzi młodych często z wykształceniem wyższym lub średnim.

W grupie województw o najniższym poziomie życia ludności i najwyższym udziale korzystających z pomocy społecznej w populacji ogółem może wystąpić długotrwałe uzależnienie od korzystania z pomocy społecznej. W tych województwach od wielu lat obserwuje się niekorzystne zjawiska społeczno-gospodarcze, co może prowadzić do ich utrwalenia i pogłębiania trudnej sytuacji ich mieszkańców. Powolne tempo rozwoju tych regionów nie pozwala na istotną poprawę sytuacji i spadek udziału osób korzystających z pomocy społecznej. Dodatkową przyczyną mającą wpływ na uzależnienie od korzystania z pomocy społecznej w tych województwach jest koncentracja osób potrzebujących pomocy na znacznym ich obszarze.

1.2.3. Cechy gospodarstw domowych i osób potrzebujących wsparcia z pomocy społecznej

Opisane zjawiska warunkujące skalę korzystania z pomocy społecznej mają odzwierciedlenie w strukturze beneficjentów pomocy społecznej. Populację gospodarstw domowych i osób korzystających z pomocy społecznej podzielono według wybranych kryteriów, co pozwoliło zidentyfikować grupy społeczno-ekonomiczne najbardziej narażone na potrzebę korzystania z pomocy społecznej. Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej w grupie, przy jednoczesnym zróżnicowaniu wartości pomiędzy grupami wskazuje na duży wpływ badanej cechy na potrzebę korzystania z pomocy społecznej²⁷ (Schemat 2).

Pierwszą grupą szczególnie narażoną na korzystanie z pomocy społecznej są osoby niepracujące w wieku produkcyjnym. W 2012 r. stanowiły one blisko połowę wszystkich beneficjentów pomocy społecznej, wśród nich 24,4% to osoby bezrobotne (w porównaniu do 2010 r. wzrost o 1,9 p. proc.), a 25,4% to bierni zawodowo (w porównaniu do 2010 r. spadek o 1,6 p. proc.). Przyczyny bierności zawodowej to choroba, niepełnosprawność, nauka, obowiązki rodzinne związane z opieką nad dziećmi, w związku z czym osoby te nie poszukiwały pracy. Udział mieszkańców miast i wsi wśród niepracujących beneficjentów był bardzo zbliżony i wynosił po ok. 25%.

Drugą grupą narażoną na korzystanie z pomocy społecznej są dzieci i młodzież poniżej 18 lat, które stanowią 36,2% ogółu beneficjentów (w porównaniu do 2010 r. spadek o 0,8 p. proc.). Wśród nich najczęściej z pomocy społecznej korzystały dzieci w gospodarstwach z dwójką i większą liczbą dzieci – 29,9% (w porównaniu do 2010 r. spadek o 0,6 p. proc.), a szczególnie dzieci w gospodarstwach domowych z trójką i większą liczbą dzieci - 17,5%, które w większości mieszkały na wsi -11,3%. Odnotowany spadek liczby dzieci w gospodarstwach domowych z trójką i większą liczbą dzieci w porównaniu do roku 2010 wynosił 0,8 p. proc. i dotyczył dzieci mieszkających na wsi.

Praca nie chroni przed potrzebą korzystania z pomocy społecznej, ale znacznie ogranicza udział osób pracujących w liczbie beneficjentów ogółem, który wynosił 7,6% (w porównaniu do 2010 r. wzrost o 0,3 p. proc.). Przyczyną korzystania z pomocy społecznej gospodarstw osób z relatywnie wysokim dochodem własnym jest konieczność utrzymania z takiego dochodu wieloosobowego gospodarstwa domowego.

---

²⁷ T. Panek „Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności”, Warszawa 2011.

Gospodarstwa pracujących korzystających z pomocy społecznej częściej występują na wsi (5,0%) niż w mieście (4,3%). W porównaniu do 2010 r. odnotowano spadek liczby pracujących w gospodarstwach domowych w mieście o 0,4 p. proc. i wzrost liczby pracujących w gospodarstwach domowych na wsi o 0,7 p. proc.

W niewielkim stopniu na potrzebę korzystania z pomocy społecznej narażone są osoby w wieku poprodukcyjnym, które stanowiły 6,5% ogółu beneficjentów (w porównaniu do 2010 r. wzrost o 0,3 p. proc.). Osoby w wieku poprodukcyjnym posiadają emerytury, których przeciętna wysokość jest wyższa niż kryterium dochodowe przyznania pomocy społecznej. W tym przedziale wieku trzy razy częściej z pomocy społecznej korzystają kobiety niż mężczyźni, co jest następstwem wcześniejszej niższej aktywności zawodowej kobiet, niższych wynagrodzeń kobiet (w konsekwencji niższych emerytur) oraz dłuższego trwania życia kobiet. Beneficjenci pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym częściej mieszkają w mieście (4,1%) niż na wsi (2,4%).

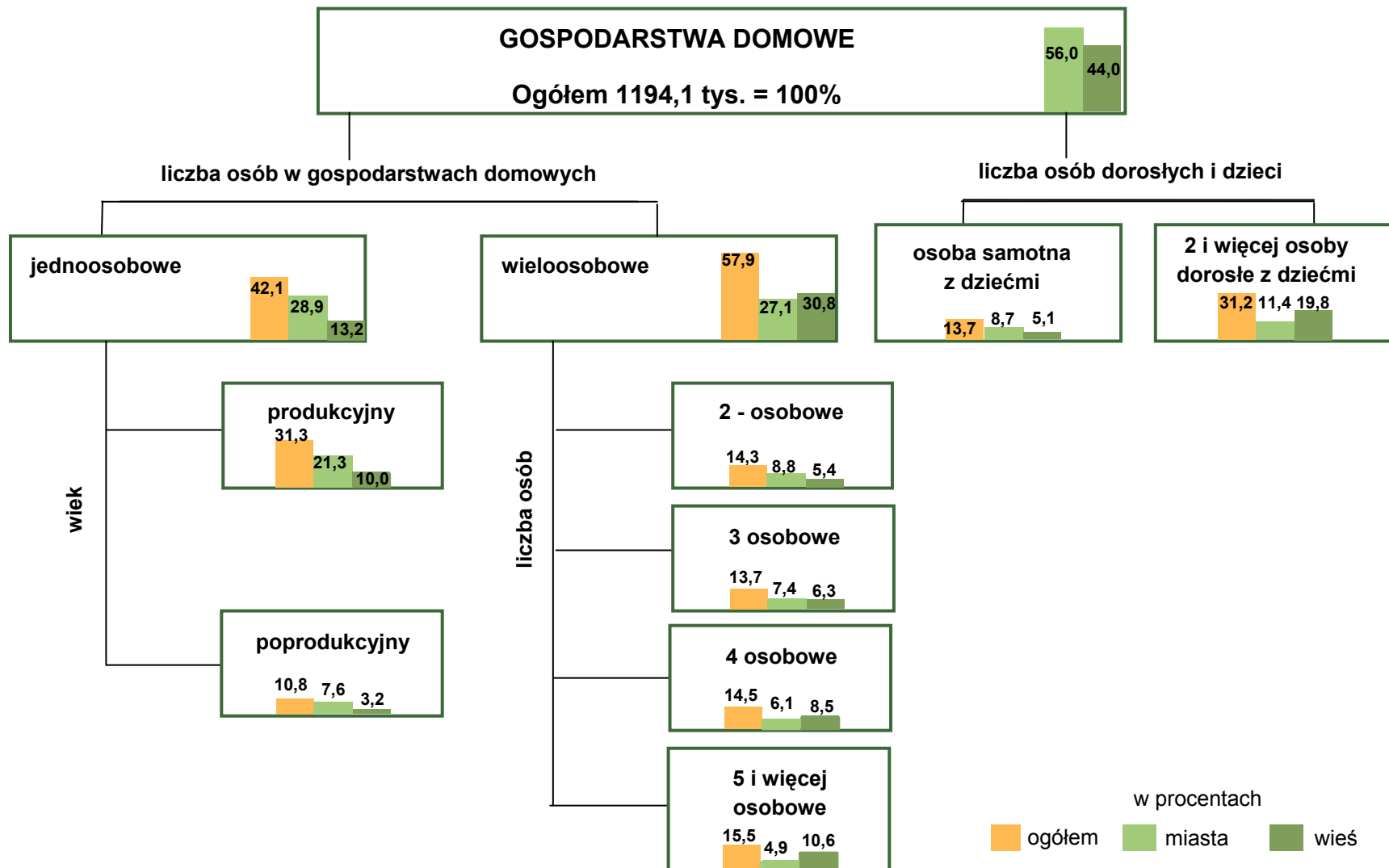
Na schemacie 1 przedstawiono identyfikację gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej.

Po uwzględnieniu przeprowadzonej powyżej identyfikacji grup społeczno-ekonomicznych objętych pomocą społeczną można określić cechy gospodarstw domowych i osób narażonych na potrzebę korzystania z pomocy społecznej

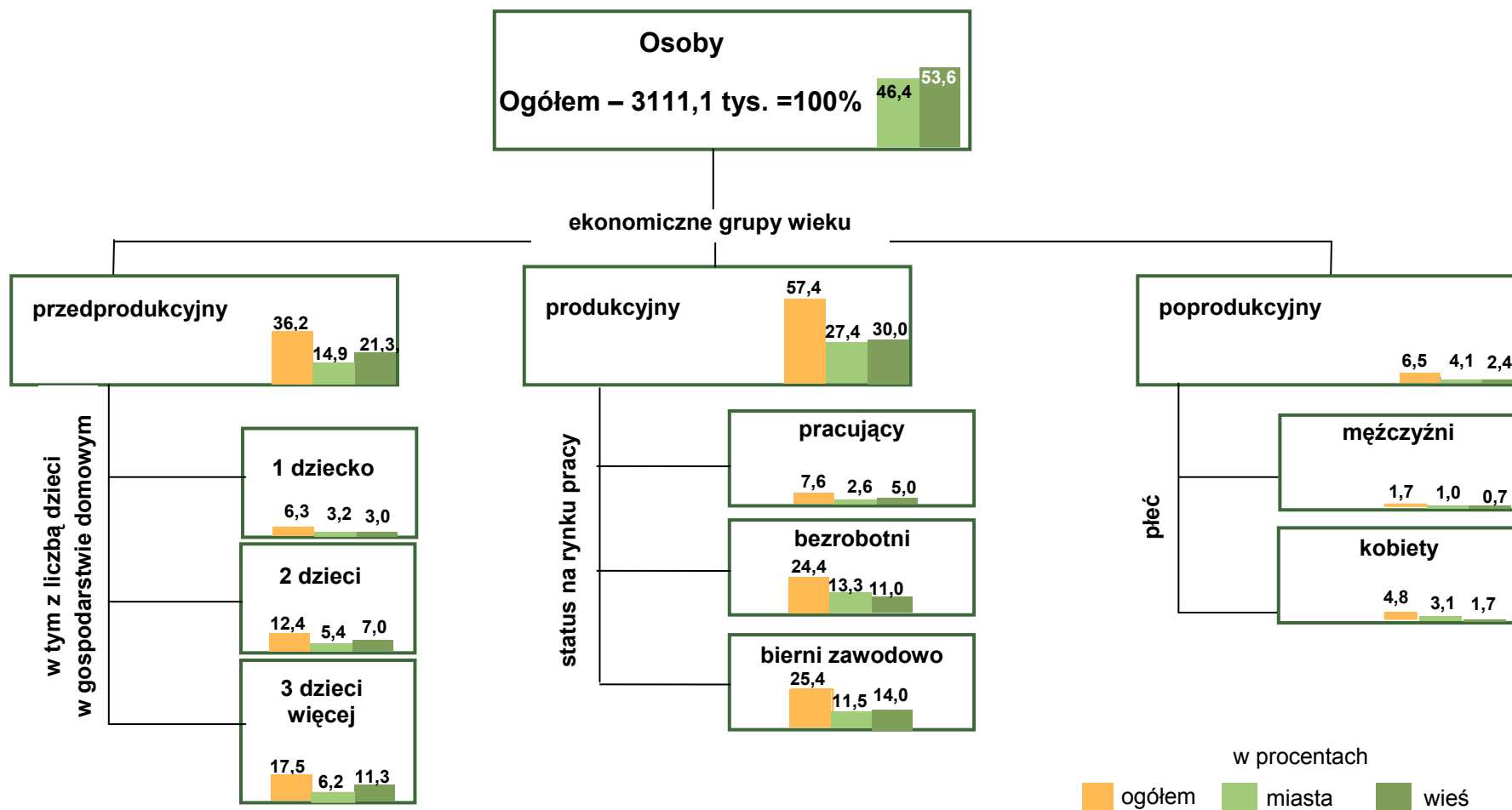
- bezrobocie, bierność zawodowa, której przyczyną może być m.in.:
  - niski poziom wykształcenia (bariera podjęcia pracy lub przyczyna wykonywania pracy nisko płatnej),
  - niepełnosprawność, długotrwała choroba (ograniczająca aktywność zawodową),
- niski dochód własny lub jego brak jako konsekwencja bezrobocia lub bierności zawodowej,
- wielodzietność, wraz ze wzrostem liczby dzieci w gospodarstwach domowych zwiększa się potrzeba korzystania z pomocy społecznej,
- wychowywanie dzieci/dziecka przez jedno z rodziców (rodziny niepełne).

Cechy gospodarstw domowych i osób narażonych na potrzebę korzystania z pomocy społecznej w porównaniu do lat poprzednich nie zmieniły się.

Schemat 2. Identyfikacja gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2012 r.

Schemat 3. Identyfikacja osób korzystających z pomocy społecznej w 2012 r.

2. BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ

2.1. Korzystający ze stacjonarnej pomocy społecznej²⁸

Stacjonarna pomoc społeczna realizowana jest przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie w dwóch formach – poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej dla dzieci i młodzieży, oraz jako pobyt w zakładach pomocy społecznej.

Według stanu w końcu 2012 r. istniało 841 placówek pełniących funkcje opiekuńczo-wychowawcze. Placówki te zapewniały całodobową opiekę dla 19,1 tys. dzieci i młodzieży. W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost liczby korzystających z nich osób o 0,6%.

Oprócz całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, w 2012 r. istniały 2863 placówki wsparcia dziennego, z pomocy których skorzystało 77,4 tys. dzieci i młodzieży. W porównaniu z 2011 r. odnotowano spadek liczby osób objętych taką formą pomocy o blisko 3%.

Tabl. 1. Beneficjenci pieczy zastępczej oraz stacjonarnych zakładów pomocy społecznej

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	w tys. osób		
Instytucjonalna piecza zastępcza			
Wychowankowie	19,0	19,0	19,1
Placówki wsparcia dziennego			
Wychowankowie	88,5	79,8	77,4
Rodzinna piecza zastępcza			
Dzieci	53,8	54,2	51,5
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej			
Pensjonariusze	101,2	101,9	104,5

Sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli brak jest możliwości jego umieszczenia w rodzinnej pieczy zastępczej²⁹. Rodzinna piecza zastępcza od 2012 r. sprawowana jest w formie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. W końcu omawianego okresu funkcjonowało 39,5 tys. rodzin zastępczych oraz 225 rodzinnych domów dziecka. Rodziny te były „drugim domem” dla 50,2 tys. dzieci. W porównaniu z 2011 r. liczba dzieci wychowujących się w tych rodzinach zmalała o 7,2%.

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej funkcjonują najczęściej jako domy pomocy społecznej, gdzie pensjonariusze z najstarszych grup wieku mają stałe miejsce pobytu. Na koniec 2012 r. funkcjonowało 1626 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej, w których przebywało łącznie 104,5 tys. pensjonariuszy. W liczbie pensjonariuszy w stosunku do 2011 r. odnotowano wzrost o blisko 3%.

²⁸ Temat stacjonarnych form pomocy jest szeroko przedstawiony w publikacji GUS „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2012 r.” http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11115_PLK_HTML.htm

²⁹ Art. 112 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

2.2. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej³⁰

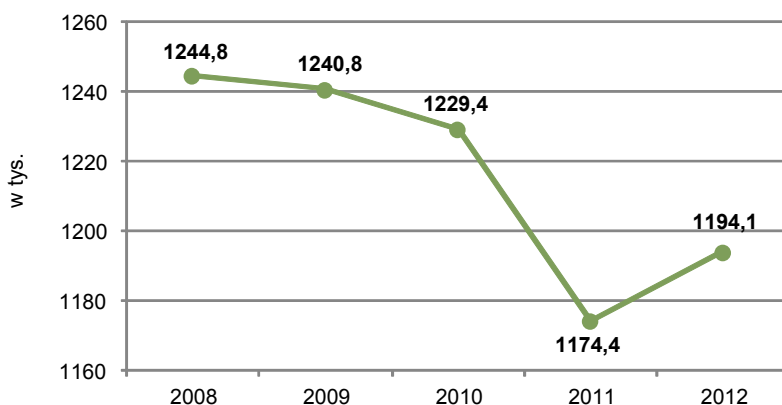
W odróżnieniu od pomocy społecznej świadczonej z poziomu powiatu w formach instytucjonalnych dla dorosłych oraz w systemie pieczy zastępczej dla dzieci i młodzieży, pomoc świadczona z poziomu gminy, w miejscu zamieszkania osób potrzebujących jest określana jako środowiskowa. Pomoc ta jest przyznawana imiennie, na konkretną osobę, ale na podstawie pełnej oceny sytuacji gospodarstwa domowego tej osoby. Szersza charakterystyka tych gospodarstw może być pomocna w podejmowaniu decyzji w zakresie dystrybucji środków przeznaczanych na tę pomoc.

2.2.1. Gospodarstwa domowe

2.2.1.1. Gospodarstwa domowe i zmiany w ich populacji w latach 2008-2012

W 2012 r. pomoc społeczna świadczona w różnych formach przez gminne³¹ ośrodki pomocy społecznej została skierowana do 8,8% ogółu gospodarstw domowych w Polsce³². W liczbach bezwzględnych było to ponad 1194 tys. gospodarstw i w porównaniu z 2011 r. ich liczba wzrosła o niespełna 20 tys., czyli o 1,7%. Powodem tego wzrostu było wprowadzone od 1 października 2012 r. podwyższenie progów dochodowych uprawniających do ubiegania się o pomoc społeczną.

Wykres 9. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wzrosła po raz pierwszy od 2008 r., od kiedy prowadzona jest obserwacja populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, jednak w porównaniu z 2008 r. omawiana zbiorowość w 2012 r. zmniejszyła się o ponad 50 tys., czyli o 4,1%.

Z ogółu gospodarstw, beneficjentów pomocy społecznej w 2012 r. w miastach było 669 tys. i w porównaniu z 2011 r. ich liczba wzrosła o 2,1%, natomiast na wsi liczba analizowanych gospodarstw wzrosła o 1,2% i wynosiła 525 tys. Struktura omawianej populacji gospodarstw według miejsca ich zamieszkania znacznie różni się od odpowiedniej struktury ogółu gospodarstw domowych w kraju. Gospodarstwa w miastach stanowiły 67,4%, a na wsi – 32,6% populacji gospodarstw domowych ogółem, natomiast w zbiorowości beneficjentów pomocy społecznej gospodarstwa w miastach i na wsi stanowiły odpowiednio 56,0% oraz 44,0% tej zbiorowości.

³⁰ Patrz uwagi metodyczne str. 21.

³¹ W zależności od statusu gminy funkcjonują miejskie, gminne lub miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej.

³² Według wyników NSP 2011; http://www.stat.gov.pl/gus/5840_14728_PLK_HTML.htm

domowych ogółem, natomiast w zbiorowości beneficjentów pomocy społecznej gospodarstwa w miastach i na wsi stanowiły odpowiednio 56,0% oraz 44,0% tej zbiorowości.

To porównanie wskazuje, że z pomocy społecznej relatywnie częściej korzystają gospodarstwa domowe na wsi. W 2012 r. współczynnik natężenia wyrażający liczbę gospodarstw beneficjentów przypadającą na każde 1000 gospodarstw ogółem na wsi wynosił 119‰ wobec 73‰ w miastach. (wykres 10).

Największy wpływ na tak dużą różnicę między miastem i wsią w tym zakresie wywiera odmienna struktura gospodarstw domowych według ich wielkości.

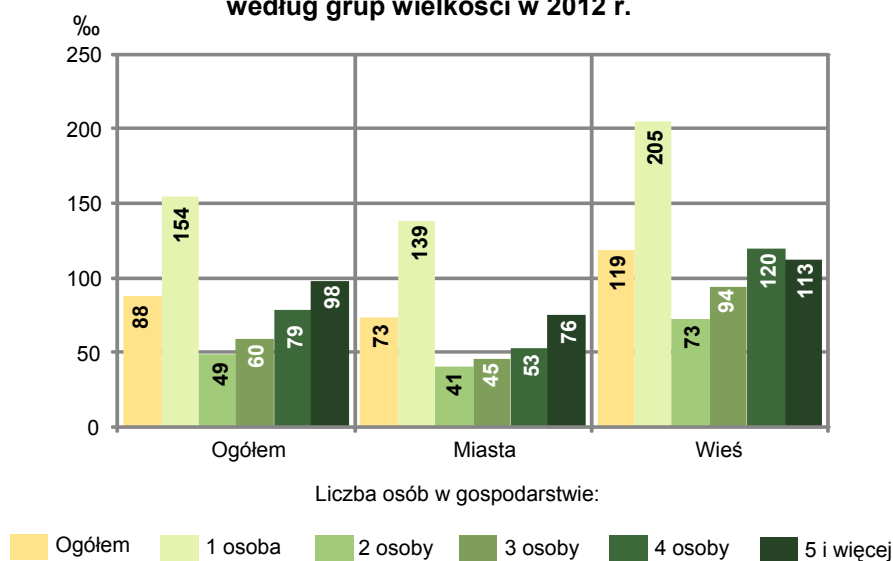
Tabl. 2. Gospodarstwa domowe i ich struktura według wielkości w miastach i na wsi
(wyniki NSP 2011 – Stan w dniu 31 III)

Wyszczególnienie	Ogółem		Liczba osób w gospodarstwie				
			1	2	3	4	5 i więcej
	w tys.		w odsetkach				
Ogółem	13568,0	100,0	24,0	25,7	20,2	16,2	13,9
Miasta	9146,9	100,0	27,2	28,3	21,2	14,9	8,4
Wieś	4421,1	100,0	17,4	20,2	18,1	19,0	25,3

Według wyników ostatniego spisu powszechnego w zbiorowości ogółu gospodarstw domowych w miastach dominowały gospodarstwa dwuosobowe, 28,3%, a nieznacznie mniejszy udział 27,2% miały gospodarstwa osób samotnie gospodarujących. Łącznie gospodarstwa 1 i 2-osobowe w 2011 r. stanowiły 55,5% ogółu gospodarstw w miastach. Na wsi udział gospodarstw 1 i 2-osobowych wynosił łącznie 37,6%, był więc o niemal 18 p. proc. mniejszy niż w mieście. Z kolei udział gospodarstw liczących 5 i więcej osób w miastach wynosił 8,4% i był 3-krotnie mniejszy od odpowiedniego udziału największych gospodarstw domowych na wsi.

Na tak ukształtowaną strukturę ogółu gospodarstw domowych według wielkości w miastach i na wsi nakłada się różna częstość korzystania z pomocy społecznej w poszczególnych grupach gospodarstw.

Wykres 10. Gospodarstwa korzystające z pomocy społecznej na 1 tys. gospodarstw ogółem według grup wielkości w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS oraz GUS.

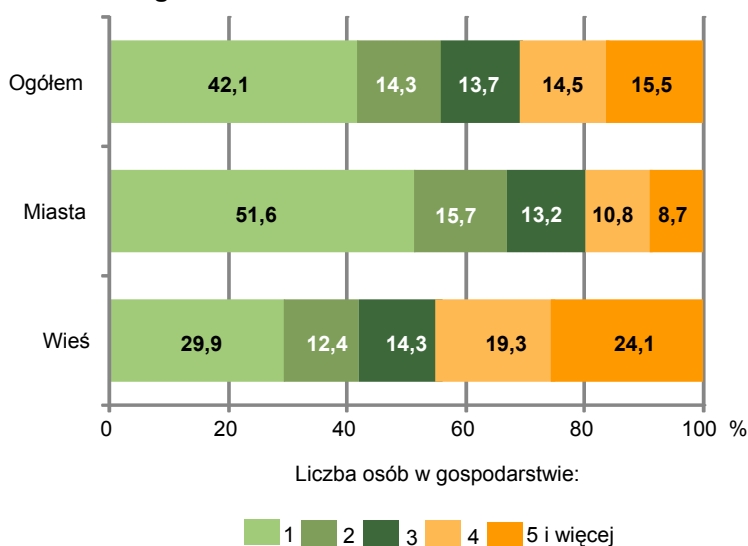
Największe gospodarstwa korzystają z pomocy społecznej znacznie częściej, gdyż ich sytuacja materialna jest trudniejsza w związku z większą liczbą dzieci na utrzymaniu. W omawianym roku na każde 1 tys. gospodarstw 5+, przypadało 98 korzystających z pomocy społecznej (wykres 11). Dla porównania, w zbiorowości gospodarstw 3-osobowych i 2-osobowych wskaźnik ten wynosił odpowiednio 60‰ i 49‰.

W gospodarstwach jednoosobowych omawiany wskaźnik kształtuje się na relatywnie bardzo wysokim poziomie i w 2012 r. wynosił 154‰. Tak wysoki wskaźnik wynika, ze specyfiki tej zbiorowości. W tej grupie mieszczą się zarówno osoby, które korzystają z pomocy społecznej z powodu braku środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb, jak i osoby chore przewlekle lub niepełnosprawne, które korzystają z pomocy społecznej głównie z przyczyn zdrowotnych.

Przedstawione na wykresie 11 dane dla miast i wsi, są zgodne z wynikami innych badań społecznych (np. budżetów gospodarstw domowych), wykazującymi znacznie słabszą kondycję ekonomiczną gospodarstw domowych na wsi, niezależnie od ich wielkości. Zwraca uwagę to, że na wsi co piąta osoba samotnie gospodarująca korzysta z pomocy społecznej.

Wyżej opisane różnice: odmienna struktura ogółu gospodarstw domowych według wielkości w miastach i na wsi oraz różna częstość korzystania z pomocy społecznej w poszczególnych grupach gospodarstw powodują, że struktura gospodarstw domowych, beneficjentów pomocy społecznej według wielkości, w miastach i na wsi różni się diametralnie.

Wykres 11. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według ich wielkości w miastach i na wsi w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

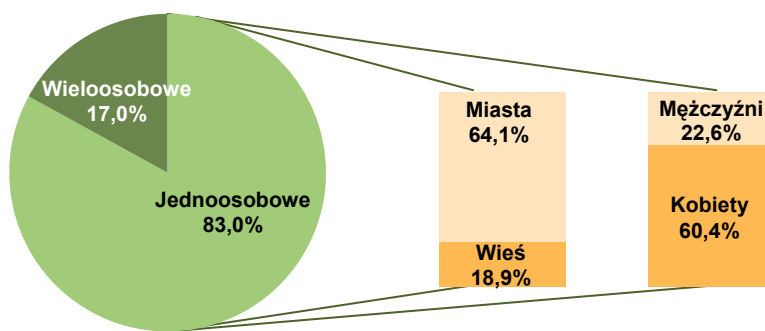
Wśród gospodarstw domowych w miastach, blisko 52% to osoby samotnie gospodarujące (wykres 11). Równocześnie udział największych gospodarstw 5+, nie sięgał 9%, a łącznie z 4-osobowymi stanowiły niespełna 20%. Z kolei na wsi udział najmniejszych gospodarstw wynosił mniej niż 30%, a największe gospodarstwa stanowiły ponad 24%. Na wsi gospodarstwa 5+ łącznie z 4-osobowymi stanowiły ponad 43% ogółu gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej.

2.2.1.2. Gospodarstwa korzystające wyłącznie ze świadczeń niezależnych od dochodu

W opisanej wyżej populacji gospodarstw domowych które w 2012 r. otrzymały wsparcie za pośrednictwem lokalnego ośrodka pomocy społecznej 1111 tys. czyli ok. 93% skorzystało z form pomocy zależnych od dochodu³³. W uproszczeniu zbiorowość ta obejmuje gospodarstwa znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, z których większość żyje w ubóstwie³⁴. Te gospodarstwa są przedstawione w szerokiej charakterystyce w dalszej części opracowania. Pozostałe ok. 7% ogółu gospodarstw domowych, a w liczbach bezwzględnych 83 tys., to beneficjenci form pomocy niezależnych od dochodu, w tym przede wszystkim korzystający z usług opiekuńczych, oraz w sporadycznych przypadkach z doraźnej pomocy z powodu np. zdarzeń losowych³⁵.

Tę relatywnie niewielką zbiorowość wyraźnie charakteryzują dwie cechy: - ok. 83%, to osoby samotnie gospodarujące; - blisko 77% zbiorowości ogółem to gospodarstwa w miastach.

Wykres 12. Struktura gospodarstw domowych korzystających wyłącznie ze świadczeń niezależnych od dochodu w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W łącznej liczbie korzystających tylko ze świadczeń niezależnych od dochodu i samotnie gospodarujących 44 tys., czyli 63,6% to osoby w wieku 75 lat i więcej. Ponadto w omawianej populacji osób samotnie gospodarujących, prawie 1/3 to osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności. Z powyższych przyczyn w zbiorowości 83 tys. opisywanych gospodarstw 69 tys. czyli 83,3% korzystało z usług opiekuńczych, przy czym wśród samotnie gospodarujących odsetek korzystających z tych usług był jeszcze wyższy i wynosił 86,5%.

Ośrodki pomocy społecznej są organizatorem usług opiekuńczych w gminie, stąd osoby i rodziny korzystające tylko z usług opiekuńczych są ujmowane łącznie z beneficjentami wszystkich innych świadczeń. Niemniej, w przypadku usług opiekuńczych wysokość dochodu będąca podstawą do ulgi w odpłatności za te usługi jest ustalana indywidualnie przez gminę. Dla tych decyzji nie jest podstawą kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń z pomocy społecznej zależnych od dochodu.

Powyższe wyjaśnienia i specyfika opisanej wyżej populacji gospodarstw skłoniły autorów opracowania do wyłączenia jej ze szczegółowych analiz beneficjentów, u których podstawą wniosków o pomoc jest przede wszystkim bardzo trudna sytuacja materialna.

³³ Patrz uwagi metodyczne str. 28.

³⁴ Gospodarstwa żyjące w ubóstwie, tzn. z miesięcznym dochodem na osobę nie wyższym niż kryterium dochodowe.

³⁵ Świadczenia z powodu zdarzeń losowych generalnie nie wymagają wywiadu środowiskowego, sporadyczne przypadki to takie, gdzie ten wywiad był przeprowadzony.

2.2.1.3. Gospodarstwa domowe jednoosobowe

Populację gospodarstw jednoosobowych odróżnia od wieloosobowych kilka specyficznych cech, w tym najistotniejsza – wyższy koszt samodzielnego gospodarowania. Z tego powodu kryterium dochodowe uprawniające do ubiegania się o pomoc osoby samotnie gospodarującej jest wyższe o blisko 19% w porównaniu z progiem dochodowym na osobę w gospodarstwie wieloosobowym. W wielu przypadkach te wyższe koszty utrzymania samotnie gospodarujących są dodatkowo podwyższone kosztami poprawy stanu zdrowia.

W 2012 r. liczba samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej wynosiła 503 tys. i w porównaniu z 2011 r. wzrosła o 3,6%, a w liczbach bezwzględnych o 17,6 tys. gospodarstw. Udział gospodarstw jednoosobowych w zbiorowości ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej stopniowo wzrasta i w 2012 r. wynosił 42,1%, wobec 41,3% rok wcześniej i 39,7% w 2010 r. W populacji 503 tys. jednoosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej ogółem w 2012 r., niemal 69% to mieszkańcy miast, ponadto prawie 62% ogółu to mężczyźni.

Dalsza analiza dotyczy korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu

Wśród ogółu gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu populacja gospodarstw jednoosobowych w 2012 r. liczyła ponad 433 tys. i stanowiła 39,0%. W analizowanej zbiorowości ok. 292 tys. czyli ponad 67% to mieszkańcy miast. W porównaniu z 2011 r. liczba samotnie gospodarujących, korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu ogółem i w miastach wzrosła odpowiednio o 4,0% i o 3,4%, a w liczbach bezwzględnych odpowiednio o 16,6 tys. i o 9,5 tys. Cechą charakterystyczną omawianej populacji jest silna dysproporcja płci, 67% to mężczyźni a 33% - kobiety, w tym w wieku produkcyjnym mobilnym kobiety stanowiły tylko 26,5%.

2.2.1.3.1. Główne przyczyny przyznania świadczeń

Największą grupę samotnie gospodarujących stanowią osoby, które korzystają z pomocy społecznej z przyczyn zdrowotnych³⁶ (wykres 13). Są to osoby niepełnosprawne, albo przewlekle lub ciężko chore. Z tych powodów pomoc otrzymało 234,7 tys., czyli 54,1%, ogółu beneficjentów samotnie gospodarujących.

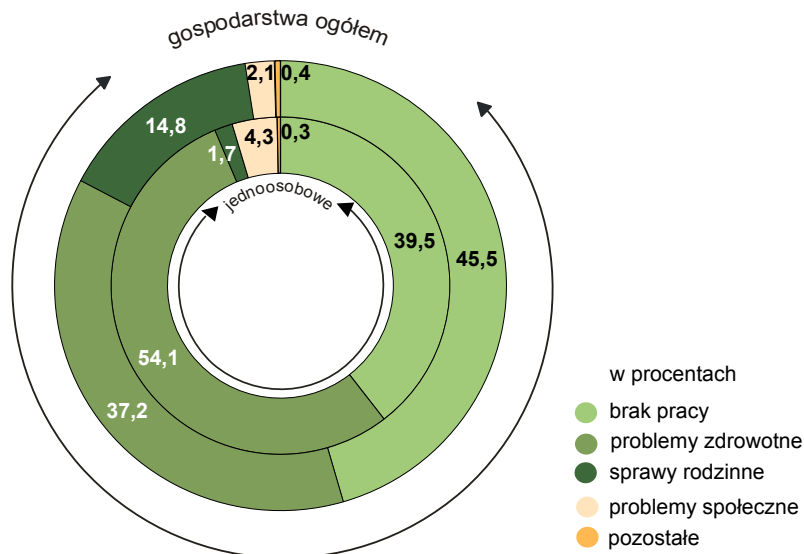
Drugą stosunkowo bardzo liczną grupę stanowią osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu braku pracy. W 2012 r. z tego powodu otrzymało wsparcie 171,4 tys. osób, czyli 39,5% omawianej populacji. Z powodów społecznych skorzystało z pomocy 18,6 tys., czyli 4,3% analizowanej zbiorowości beneficjentów. W tej grupie mieszczą się m.in. osoby, którym trudno przystosować się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, oraz bezdomni wspierani przez ośrodki pomocy społecznej.

Przedstawiona wyżej struktura jednoosobowych gospodarstw domowych według przyczyn korzystania z pomocy sugeruje, że są to w dużej części gospodarstwa osób w wieku produkcyjnym. W 2012 r. udział osób w tym wieku wynosił 83,3%, a w liczbach bezwzględnych było to 361,1 tys. osób. Beneficjenci w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni 65+ i kobiety 60+) stanowili tylko 16,7% analizowanej populacji (72,3 tys.). Warto dodać, że odsetek samotnie gospodarujących w wieku poprodukcyjnym znacząco zawyżają kobiety, gdyż ich udział w tej grupie wieku sięga 70%.

---

³⁶ Patrz uwagi metodyczne str. 22.

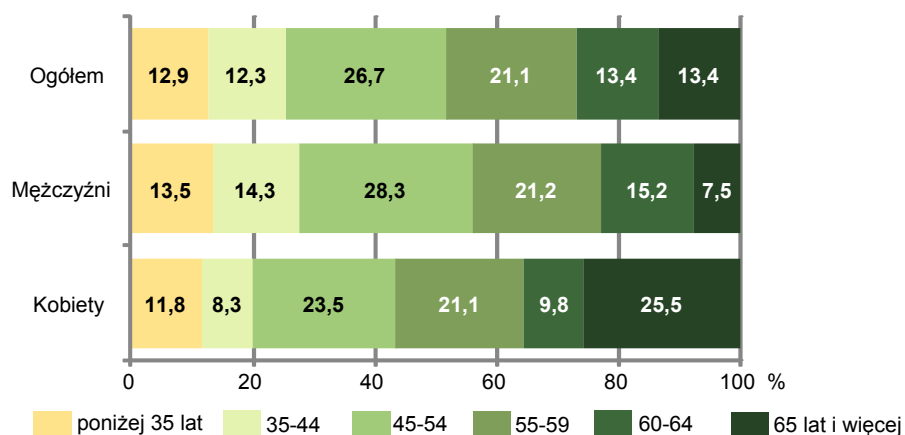
Wykres 13. Struktura gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów według dokładniejszych grup wieku w 2012 r. wykazała, że 12,9%, a w liczbach bezwzględnych 56,0 tys., to osoby w wieku poniżej 35 lat. W grupie mężczyzn udział młodych beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu był jeszcze wyższy.

Wykres 14. Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według płci i grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Wśród ogółu omawianych beneficjentów najliczniejszą grupę, 26,7% stanowią osoby w wieku 45-54 lata, a łącznie z grupą 55-59-latków stanowią 47,8% analizowanej zbiorowości. Wśród mężczyzn co drugi mieści się w przedziale wieku 45-59 lat i w liczbach bezwzględnych było to prawie 144 tys. mężczyzn.

W przedstawionej na początku tego opisu strukturze samotnie gospodarujących, według przyczyn przyznania świadczeń wykazano, że prawie 235 tys. tych osób, czyli ponad 54% ogółu, otrzymało pomoc z powodów zdrowotnych. Z tej informacji skorelowanej z opisaną wyżej strukturą tych osób według wieku nasuwa się wniosek o bardzo złej kondycji zdrowotnej omawianej zbiorowości. W tablicy 3 zamieszczono odpowiedzi osób w wieku produkcyjnym, beneficjentów pomocy społecznej samotnie gospodarujących, na pytanie w wywiadzie środowiskowym o ich subiektywną ocenę stanu zdrowia.

Tabl. 3. Samotnie gospodarujący w wieku produkcyjnym - beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu według subiektywnej oceny stanu zdrowia w 2012 r.

Wyszczególnienie	W wieku produkcyjnym					
	ogółem			w tym mężczyźni		
	ogółem	mobilnym	niemobilnym	razem	mobilnym	niemobilnym
Ogółem w tys. osób ...	361,1	109,5	251,7	268,8	80,8	188,0
Struktura pionowa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zdrowi	34,3	47,7	28,4	35,6	47,8	30,4
Chorzy (ciężko)	28,8	23,7	31,1	28,5	23,9	30,5
Chorzy przewlekłe	36,9	28,5	40,5	35,8	28,3	39,1

Ź r ó d ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Ponad 70% analizowanej grupy, czyli ok. 305 tys., to osoby chore przewlekłe lub ciężko. Zwraca uwagę to, że ponad 52% omawianej zbiorowości w wieku produkcyjnym mobilnym, czyli z przedziału 18-44 lata jest w swoim odczuciu chorych przewlekłe lub ciężko, a w grupie beneficjentów w wieku produkcyjnym niemobilnym ich udział wynosi prawie 72%. Na tle wyników badania stanu zdrowia ludności Polski z 2009 r., przedstawiona wyżej ocena, jest zdecydowanie gorsza.

Tabl. 4. Struktura ludności Polski w wieku 20-59 lat według oceny stanu zdrowia i problemów zdrowotnych
(Wyniki badania stanu zdrowia ludności w 2009 r.)³⁷

Wyszczególnienie	Ludność w wieku 20-59 lat					
	ogółem			w tym mężczyźni		
	ogółem	20-39 lat	40-59 lat	razem	20-39 lat	40-59 lat
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Osoby oceniające swój stan zdrowia:						
bardzo dobrze i dobrze .	70,7	87,2	53,8	72,0	87,5	55,6
ani dobrze ani źle	22,5	10,7	34,6	21,2	10,0	33,0
źle i bardzo źle	6,8	2,1	11,6	6,8	2,4	11,4
Z ogółem osoby z długotrwałymi problemami zdrowotnymi..	39,0	23,9	55,8	35,6	21,7	51,6

³⁷ Publikacja „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.” dostępna - http://www.stat.gov.pl/qus/5840_658_PLK_HTML.htm

Prezentowane zbiorowości nie są w pełni porównywalne, gdyż jak wynika z zestawienia dotyczącego ogółu populacji część osób swój stan zdrowia ocenia co najmniej dobrze mimo długotrwałych problemów zdrowotnych. Pod względem stanu zdrowia struktura populacji 18-44 latków jest podobna do struktury populacji 20-39 latków. Jeżeli przyjąć, że stan zdrowia w subiektywnej ocenie bardzo dobry i dobry, oznacza że osoba czuje się zdrowa, to różnica w pozytywnej ocenie swojego stanu zdrowia w zbliżonych wiekowo zbiorowościach ludności ogółem i samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu wynosi niemal 40 p. proc. zarówno w zbiorowości ogółem jak i wśród mężczyzn.

Subiektywną ocenę stanu zdrowia opisywanej populacji beneficjentów pośrednio weryfikują posiadane orzeczenia o niepełnosprawności, chociaż wiele dysfunkcji organizmu nie jest subiektywnie ocenianych jako choroba. W łącznej liczbie 433,5 tys. samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu, 165,0 tys. posiadało orzeczenie o niepełnosprawności.

Tabl. 5. Samotnie gospodarujący niepełnosprawni korzystający ze świadczeń zależnych od dochodu według ekonomicznych grup wieku i stopnia niepełnosprawności w 2012 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku		
		produkcyjnym		poprodukcyjnym
		mobilnym	niemobilnym	
w tysiącach				
Niepełnosprawni – ogółem	165,0	31,8	106,5	26,7
w odsetkach				
Ogółem	100,0	19,3	64,6	16,2
o stopniu niepełnosprawności ...	100,0	100,0	100,0	100,0
znacznym	21,3	16,9	18,7	37,1
umiarkowanym	62,8	70,7	63,8	49,5
lekkim	15,9	12,4	17,6	13,4

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Częstość występowania zjawiska mierzona liczbą osób z orzeczeniem o niepełnosprawności na każde 1000 osób analizowanej zbiorowości jest stosunkowo wysoka i wynosiła 381, czyli więcej niż co trzecia osoba jest niepełnosprawna. Najwyższy wskaźnik częstości – 423‰ wystąpił w grupie osób w wieku produkcyjnym niemobilnym, a relatywnie wysoki w grupie osób w wieku produkcyjnym mobilnym – 290‰. W populacji beneficjentów w wieku poprodukcyjnym wskaźnik ten wynosił 369‰.

W strukturze analizowanej zbiorowości beneficjentów posiadających orzeczenie o niepełnosprawności blisko 2/3 z nich to osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, a we wszystkich grupach wieku największy udział mają osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

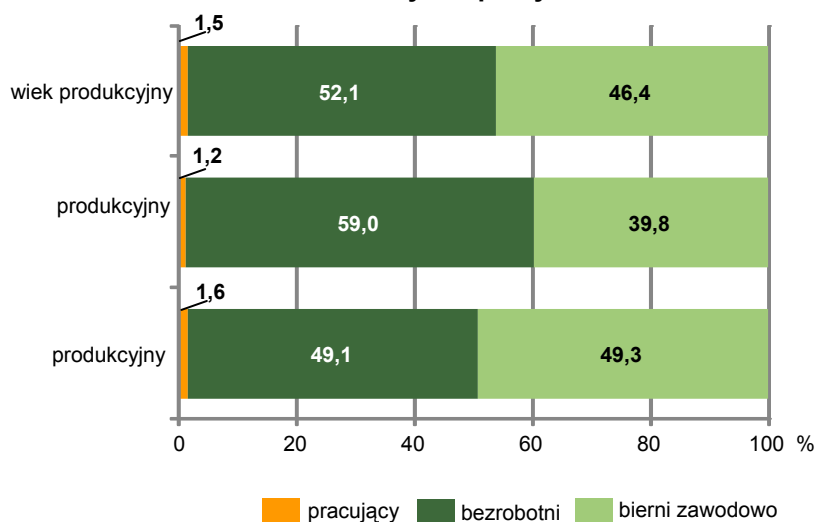
Samotnie gospodarujący beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu są specyficzną zbiorowością na rynku pracy. Równocześnie opisana wyżej charakterystyka stanu zdrowia tej zbiorowości wykazała, że ponad 128 tys. to osoby w swoim odczuciu zdrowe, w tym ok. 124 tys. to osoby w wieku produkcyjnym. Osoby bez pracy mogą jej poszukiwać między innymi poprzez zgłoszenie w urzędzie pracy. Przedstawiona na wykresie 15 struktura tych osób według statusu na rynku pracy wykazuje, że wiele z nich albo nie jest zarejestrowanych w urzędzie pracy, albo nie poszukiwało aktywnie pracy³⁸, chociaż część odpowiedzi może też być subiektywną oceną własnej

³⁸ http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3213.htm

sytuacji, niezależnie od pozostawania przez wiele miesięcy w ewidencji bezrobotnych w urzędzie pracy.

Zwraca uwagę to, że niemal połowa osób w wieku produkcyjnym niemobilnym, jest bierna zawodowo. Wśród osób w wieku 18-44 lata, czyli w wieku produkcyjnym mobilnym niemal 3/5, to bezrobotni, a prawie 2/5 – bierni zawodowo. Status pracującego miało zaledwie 1,5% analizowanej grupy beneficjentów w wieku produkcyjnym.

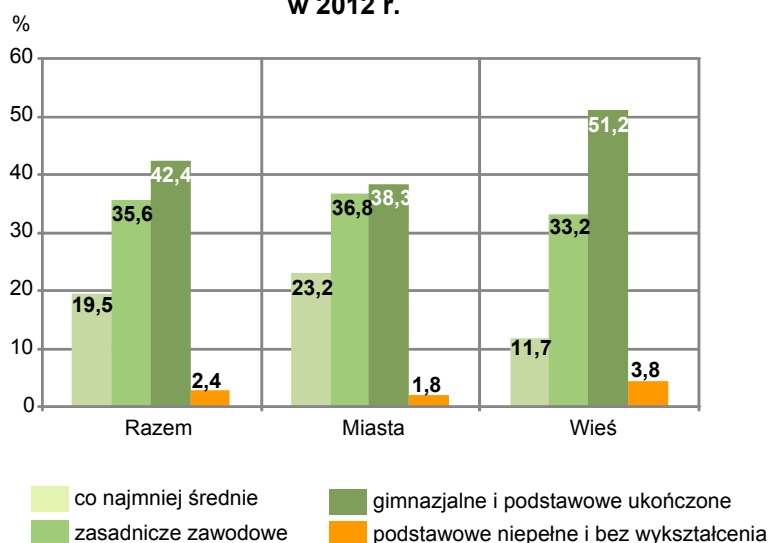
Wykres 15. Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Jednym z powodów trudności w znalezieniu pracy są niskie kwalifikacje lub ich brak, co jest następstwem niskiego poziomu wykształcenia. W zbiorowości samotnie gospodarujących korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu tylko 19,5% osób posiadało wykształcenie co najmniej średnie, przy czym 1/3 tej grupy to osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, czyli bez kwalifikacji zawodowych.

Wykres 16. Odsetek samotnie gospodarujących beneficjentów według poziomu wykształcenia w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 35,6% analizowanej zbiorowości, a dalsze 42,4% to osoby które zakończyły edukację na poziomie obowiązkowym, młodszy – gimnazjalnym³⁹, starsi – podstawowym. Stosunkowo duży udział 2,4%, mają osoby z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia, co może być związane ze znaczną liczbą osób niepełnosprawnych w omawianej zbiorowości. Nadal są widoczne duże różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi. Na wsi 55,0% samotnie gospodarujących beneficjentów, to osoby z wykształceniem nie wyższym niż poziom obowiązkowy - gimnazjalny lub podstawowy. W obecnych realiach na rynku pracy, wiele młodych osób nie mogąc znaleźć pracy, kontynuuje naukę, aby zdobyć, albo podwyższyć kwalifikacje i tym samym zwiększyć szanse na jej znalezienie. Przedstawiona w poniższej tabeli struktura poziomu wykształcenia osób z dwóch najmłodszych grup wieku omawianej zbiorowości beneficjentów, wykazuje pośrednio, że wielu z nich poprzestało tylko na gimnazjum a osoby będące w 2012 r. w wieku 27-34 lata zakończyły edukację na poziomie szkoły podstawowej.

Tabl. 6. Struktura samotnie gospodarujących w wieku 18-34 lat korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według poziomu wykształcenia w 2012 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Posiadający wykształcenie			
		co najmniej średnie	zasadnicze zawodowe	na poziomie obowiązkowym ^a	poniżej poziomu obowiązkowego ^b
Beneficjenci samotnie gospodarujący w wieku:					
18-24 lata	100,0	22,2	26,0	31,6	20,2
25-34 lata	100,0	26,7	32,2	39,2	2,0

^a Dla osób urodzonych po 1985 r. (w 2012 r. - 26-latków i młodszych) - gimnazjalny, dla starszych – podstawowy. ^b dla 26-latków i młodszych – podstawowe ukończone, nieukończone i bez wykształcenia; dla starszych – podstawowe nieukończone i bez wykształcenia.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Zwraca uwagę to, że 1/5 ogółu, a w liczbach bezwzględnych niespełna 4 tys. samotnie gospodarujących beneficjentów w wieku 18-24 lata, (w całości objętych obowiązkiem szkolnym na poziomie gimnazjum) ma wykształcenie tylko podstawowe, które w normalnym trybie osiąga się w wieku 13 lat, a gimnazjalne - w wieku 16 lat. Zapewne część z tych osób uczęszczała do gimnazjum, ale go nie ukończyła, a z dniem osiągnięcia 18 lat kończy się obowiązek edukacji i dalsze kształcenie jest wyborem indywidualnym. W omawianej zbiorowości 18-24-latków tylko 4,0% kontynuowało naukę.

2.2.1.3.2. Źródła utrzymania samotnie gospodarujących

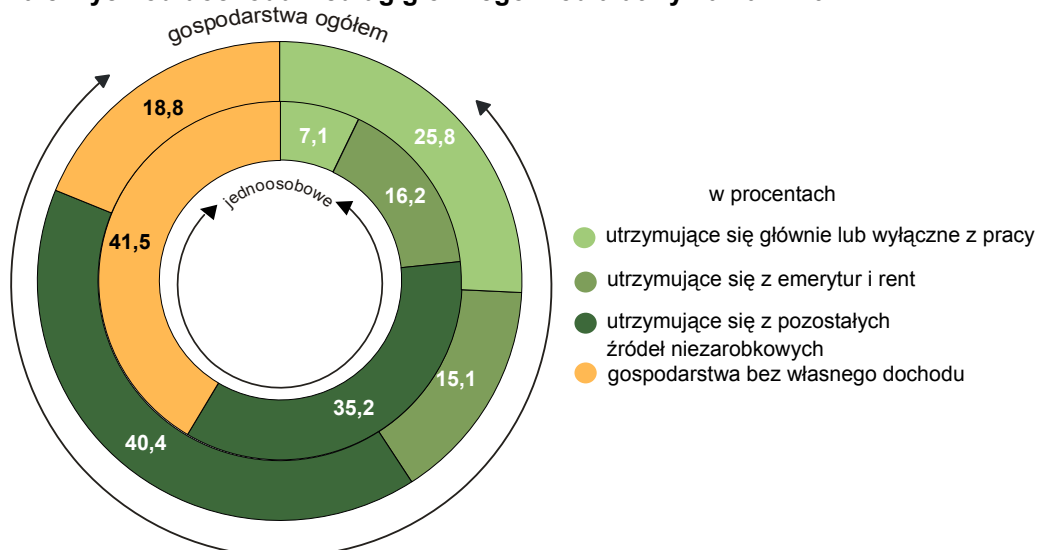
Z przedstawionej wyżej charakterystyki społeczno-demograficznej omawianej populacji nasuwa się ogólny wniosek, że samotnie gospodarujący beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu, to w zdecydowanej większości osoby w „średnim wieku”, o relatywnie niskim poziomie wykształcenia, bardzo złej kondycji zdrowotnej i z wysokim odsetkiem osób niepełnosprawnych. Dopelnieniem tej charakterystyki jest skrajnie trudna sytuacja ekonomiczna większości tych osób.

³⁹ Wprowadzający gimnazjum obecny system edukacji, objął po raz pierwszy osoby urodzone w 1986 r.

Na wykresie 17 szczególną uwagę zwraca bardzo wysoki udział - ponad 2/5 ogółu, a w liczbach bezwzględnych prawie 180 tys. osób samotnie gospodarujących, które nie mają własnego dochodu. W tym miejscu trzeba przypomnieć, że do dochodu będącego podstawą prawa do świadczeń nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego oraz wartości świadczeń w naturze.

W bardzo trudnej sytuacji pozostaje także ponad 1/3 beneficjentów samotnie gospodarujących, utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych, innych niż emerytury i renty. Są to przede wszystkim zasiłki socjalne. Źródła niezarobkowe ogółem stanowiły podstawę utrzymania niemal 223 tys., czyli więcej niż połowy samotnie gospodarujących, w tym dla ok. 70 tys. osób były to emerytury lub renty.

Wykres 17. Struktura gospodarstw ogółem i jednoosobowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównego źródła utrzymania w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Tylko niespełna 31 tys. osób, czyli 7,1% omawianej populacji utrzymywało się z pracy, w tym 5,3% z pracy najemnej wykonywanej dorywczo. Wydaje się, że tę pracę dorywczą beneficjenci traktują jako bardzo nietrwałą i w kontekście statusu na rynku pracy (wykres 7) nie określają się jako pracujący.

Wykazana wyżej zbiorowość prawie 180 tys. samotnie gospodarujących bez dochodu, to osoby na utrzymaniu: państwa, organizacji pozarządowych, parafii, osób spokrewnionych. W porównaniu z 2011 r. ich liczba wzrosła o ponad 20 tys. czyli o 12,8%.

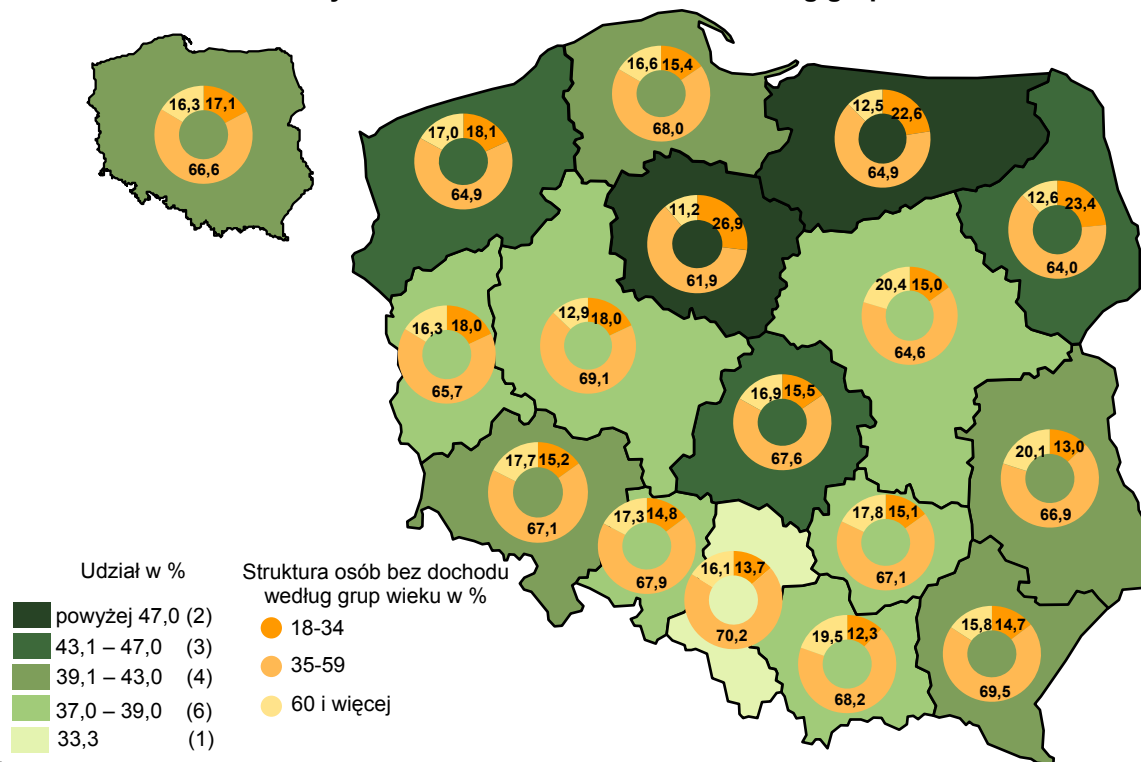
Odsetek samotnie gospodarujących beneficjentów bez dochodu w zbiorowości samotnie gospodarujących beneficjentów ogółem jest zróżnicowany terytorialnie (tło mapy). Udział ten był najniższy w województwie śląskim, gdzie osoby bez dochodu stanowiły 1/3 analizowanej zbiorowości, natomiast najwyższy w województwach warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim, w których osoby bez dochodu stanowiły po ok. 1/2 ogółu samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu.

W omawianej zbiorowości 180 tys. beneficjentów samotnie gospodarujących bez dochodu (wykresy na mapie 5) w skali kraju, niespełna 31 tys. czyli 17,1% ogółu, to osoby w wieku 18-34 lata; bardzo podobny udział 16,3% ogółu, miały osoby w wieku 60 lat i więcej, a 66,6% analizowanej populacji to osoby w wieku 35-59 lat. Ta grupa liczyła prawie 120 tys. osób.

W układzie terytorialnym odsetek osób w wieku 18-34 lata, wśród ogółu samotnie gospodarujących beneficjentów bez dochodu jest silnie zróżnicowany.

Relatywnie najwięcej młodych osób jest w analizowanej populacji w województwie kujawsko-pomorskim – niemal 27%.

Mapa 5. Udział osób bez dochodu w liczbie samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu i ich struktura według grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Także wysoki udział, wynoszący ok. 23% mieli 18-34-latkowie w zbiorowości samotnie gospodarujących beneficjentów bez dochodu w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim. Z drugiej strony rankingu są województwa: małopolskie z udziałem młodych nieznacznie przekraczającym 12%, oraz lubelskie, z 13-procentowym udziałem osób w wieku 18-34 lata w zbiorowości samotnie gospodarujących bez własnego źródła utrzymania, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu w tym województwie.

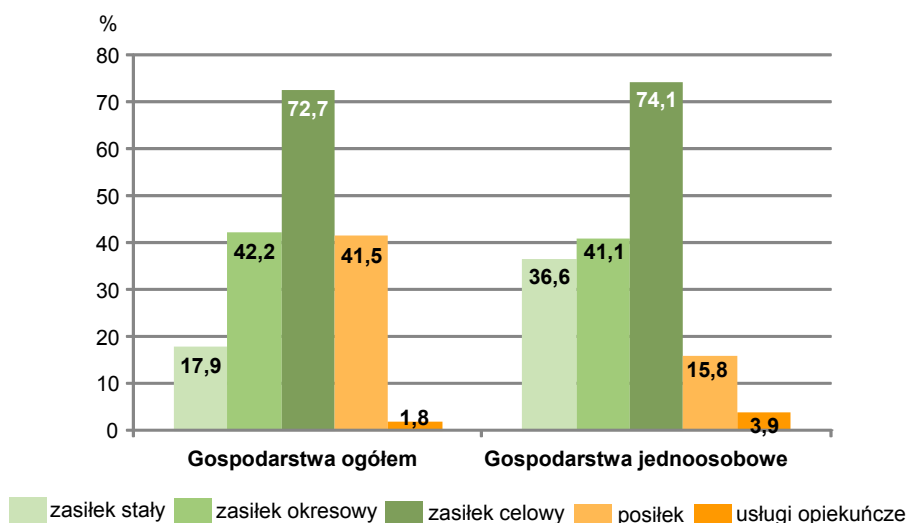
Wśród blisko 254 tys. samotnie gospodarujących beneficjentów posiadających własne źródło utrzymania, ok. 37% z nich miało w 2012 r. miesięczny dochód w wysokości poniżej 270 zł miesięcznie.

2.2.1.3.3. Formy pomocy dla gospodarstw jednoosobowych

Opisana wyżej sytuacja materialna samotnie gospodarujących beneficjentów powoduje, że główną formą pomocy dla nich jest pomoc pieniężna. Z ogółu ponad 433 tys. osób samotnie gospodarujących, które w 2012 r. skorzystały ze świadczeń zależnych od dochodu, blisko 420 tys., czyli 96,8% otrzymało świadczenia pieniężne⁴⁰. Z łącznej liczby tych, którzy otrzymali wsparcie finansowe, prawie 159 tys. czyli 37,8% otrzymywało zasiłek stały, a niemal 178 tys., czyli 42,4% zasiłek okresowy. Pozostałe 19,8%, czyli ok. 83 tys. beneficjentów samotnie gospodarujących otrzymało pomoc pieniężną jednorazową lub sporadyczną w formie zasiłków celowych.

⁴⁰ Patrz uwagi metodyczne str. 27.

Wykres 18. Odsetek^a gospodarstw ogółem i jednoosobowych w populacji beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według głównych form pomocy w 2012 r.

a Suma udziałów jest większa niż 100%, ponieważ niektóre gospodarstwa otrzymały świadczenia w kilku formach.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Niezależnie od pomocy finansowej, stosunkowo liczna zbiorowość samotnie gospodarujących korzysta ze świadczeń niepieniężnych. Częstym rodzajem pomocy z grupy niepieniężne dla samotnie gospodarujących jest praca socjalna oraz pomoc w formie opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne beneficjentom świadczeń pieniężnych. W ramach pomocy z rządowego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” samotnie gospodarujący oprócz korzystania z posiłków, otrzymują także świadczenia rzeczowe w formie produktów żywnościowych. Z tego samego programu potrzebujący otrzymują świadczenie pieniężne na zakup produktów żywnościowych (ujmowane w grupie zasiłki celowe).

W 2012 r. świadczenia w formie niepieniężnej otrzymało niemal 250 tys., czyli 57,5% ogółu samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu. Jeżeli zsumujemy beneficjentów zasiłku stałego i okresowego, (które nie mogą być wypłacane tej samej osobie jednocześnie) i świadczeń niepieniężnych, to można ustalić, że co najmniej ok. 150 tys. beneficjentów świadczeń pieniężnych korzystało równocześnie z niepieniężnych form pomocy.

Wśród samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu stosunkowo rzadko obok innych form pomocy występują usługi opiekuńcze. W 2012 r. korzystało z tych usług blisko 17 tys. osób, czyli 3,9% ogółu omawianej populacji. W przypadkach równoczesnego otrzymywania zasiłku stałego lub okresowego, osoby korzystające z usług opiekuńczych otrzymują 100% ulgi w odpłatności za te usługi.

Dla przedstawienia możliwie szerokiej charakterystyki gospodarstw jednoosobowych celowym było ujęcie cech społeczno-demograficznych osób samotnie gospodarujących. W związku z tym w dalszej analizie (część 2.2.2 – Członkowie gospodarstw domowych, str.76) – osoby te są ujęte tylko w opisie zbiorowości ogółem.

2.2.1.4. Wieloosobowe gospodarstwa domowe

Z ogółu 1194 tys. gospodarstw domowych, które w 2012 r. skorzystały z pomocy społecznej, 57,9% to gospodarstwa wieloosobowe. W porównaniu z 2011 r. ich liczba wzrosła nieznacznie, o 0,3%, czyli o 2,1 tys. natomiast w odniesieniu do 2010 r. zmniejszyła się o 6,8%.

W odróżnieniu od jednoosobowych gospodarstw beneficjentów, których zdecydowana większość jest w miastach; w przypadku gospodarstw wieloosobowych, nieco więcej z nich jest na wsi – 53,2%.

Jak wynika z wcześniejszej analizy, struktura wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy według ich wielkości jest silnie zróżnicowana między miastami a wsią (wykres 15).

Znaczące różnice występują także pomiędzy miastami różnej wielkości. Można zauważyć pewną zależność, że w największych miastach odsetek dużych gospodarstw 5+ jest najmniejszy, a jednoosobowych – relatywnie największy.

Dalsza analiza dotyczy gospodarstw korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu

Z pośród 692 tys. gospodarstw wieloosobowych, które skorzystały z pomocy społecznej ogółem, ponad 677 tys., czyli ok. 98% to beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu. Pozostałe 2% a w liczbach bezwzględnych ok. 14 tys. gospodarstw wieloosobowych korzystających ze świadczeń niezależnych od dochodu zostało opisane w pkt 2.2.1.2. str. 59.

Populacja ponad 677 tys. gospodarstw wieloosobowych stanowiła 61,0% ogółu gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu. W porównaniu z 2011 r. liczba tych gospodarstw wzrosła o 5,5 tys., czyli o 0,8% i ten wzrost można uzasadnić podwyższeniem progu dochodowego, uprawniającego do ubiegania się o pomoc społeczną. W omawianej zbiorowości niemal 364 tys., czyli 53,7%, to gospodarstwa na wsi.

2.2.1.4. 1. Typy wieloosobowych gospodarstw domowych

2.2.1.4. 1.1. Według stopnia pokrewieństwa i liczby pokoleń

W populacji wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu blisko 670 tys., czyli prawie 99% to gospodarstwa rodzinne, a w tym ponad 652 tys. - gospodarstwa jednorodzinne (łącznie z jednorodzinnymi z osobami spoza rodziny).

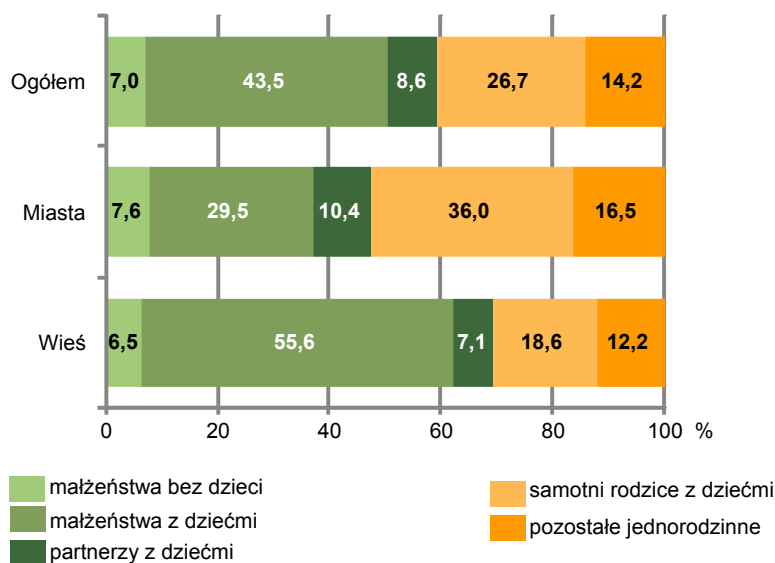
W zbiorowości omawianych gospodarstw jednorodzinnych największą grupę 283,9 tys., czyli 43,5% stanowią małżeństwa z dziećmi⁴¹, a drugą stosunkowo dużą grupę – 173,9 tys. czyli 26,7% samotni rodzice z dziećmi (wykres 19).

Łącznie gospodarstwa z dziećmi stanowiły 78,8% ogółu gospodarstw jednorodzinnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu. Relatywnie wysoki udział 14,2% miały pozostałe gospodarstwa jednorodzinne. Do tej grupy zaliczono m.in. rodziny z dorosłymi dziećmi pozostającymi we wspólnym gospodarstwie z rodzicami/rodzicem.

Zwraca uwagę wyraźne zróżnicowanie typów gospodarstw jednorodzinnych między miastem i wsią, szczególnie odsetek rodzin niepełnych, który w miastach jest dwukrotnie wyższy niż na wsi.

⁴¹ Patrz uwagi metodyczne str. 24 (rozszerzenie objaśnienia 11.).

Wykres.19. Struktura jednorodzinnych gospodarstw domowych beneficjentów według typów w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W opisywanej populacji gospodarstw wieloosobowych zdecydowana większość to gospodarstwa jednorodzinne z dziećmi, stąd w strukturze według liczby pokoleń, najwięcej jest gospodarstw dwupokoleniowych, ponad 85%. Na wsi udział gospodarstw dwupokoleniowych jest wyższy i wynosił niemal 87% a w miastach, niespełna 84%. Gospodarstwa jednopokoleniowe stanowiły ponad 9% ogółu, przy czym w miastach ich udział wynosił ponad 11%, a na wsi ok. 8%. Relatywnie najmniej w analizowanej zbiorowości jest gospodarstw trzypokoleniowych, ok. 5% ogółu, z minimalnie mniejszym odsetkiem w miastach i nieznacznie większym, na wsi. W łącznej liczbie gospodarstw dwupokoleniowych, gospodarstwa z dziećmi w wieku poniżej 18 lat stanowiły ponad 86%, a w zbiorowości gospodarstw trzypokoleniowych, udział gospodarstw z dziećmi sięgał 94%.

2.2.1.4.1.2. Według cech społeczno-demograficznych głowy gospodarstwa domowego

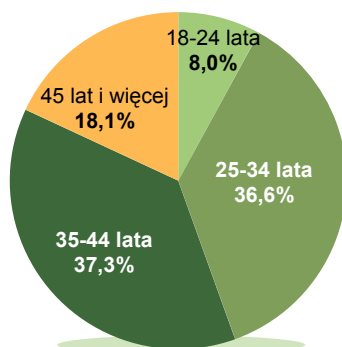
W populacji ponad 677 tys. wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu, w niemal 85% głową gospodarstwa domowego jest kobieta. Wynika to z zasad wypełniania formularza wywiadu środowiskowego, który w zdecydowanej większości jest prowadzony z kobietami, a jako pierwszą wpisuje się osobę, z którą wywiad jest przeprowadzany i wobec tej osoby ustala się stopień pokrewieństwa. Powyższa zasada pogłębia wykazaną w uwagach⁴² niespójność metodologiczną i uniemożliwia porównania charakterystyki wieloosobowych gospodarstw beneficjentów z wynikami innych badań prowadzonych na populacji gospodarstw domowych.

Wśród omawianych gospodarstw wieloosobowych, blisko 533 tys. czyli 4/5 ogółu miało na utrzymaniu dzieci w wieku poniżej 18 lat. W tych gospodarstwach odsetek kobiet będących głową gospodarstwa jest jeszcze wyższy niż w analizowanej zbiorowości ogółem i wynosił ponad 88%, z tego powodu szersza charakterystyka „głów” dotyczy tej zbiorowości.

⁴² Patrz uwagi metodyczne str. 24.

W strukturze według grup wieku (wykres 20), kobiety z dwóch przedziałów, 25-34 oraz 35-44 lata, stanowiły łącznie ok. 74% analizowanej zbiorowości. Udział kobiet w wieku 45 lat i więcej wynosił ok. 18%, a najmłodszych, czyli w wieku 18-24 lata, ok. 8%. Wśród głów gospodarstw domowych z dziećmi występują stosunkowo nieliczne przypadki kobiet w wieku poprodukcyjnym. Najczęściej są to babcie ustanowione jako prawni opiekunowie swoich wnuków. Omawiana populacja kobiet w miastach jest relatywnie młodsza od kobiet na wsi. W miastach prawie 1/2 tych kobiet była w wieku poniżej 35 lat, natomiast na wsi 2/5. Z kolei kobiety w wieku 45 lat i więcej stanowiły ok. 16% analizowanej grupy w miastach, wobec niemal 19% na wsi.

Wykres 20. Struktura kobiet – głów gospodarstw beneficjentów z dziećmi według grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Poziom wykształcenia głów wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu jest bardzo niski. Tylko ok. 27% osób będących głowami tych gospodarstw posiada wykształcenie co najmniej średnie, a prawie 40% wykształcenie zasadnicze zawodowe. Zatem ok. 33% osiągnęło wykształcenie nie wyższe niż wymagane obowiązkiem szkolnym (osoby, które w 2012 r. były w wieku 18-26 lat – gimnazjalne, a w wieku 27 lat i więcej – podstawowe).

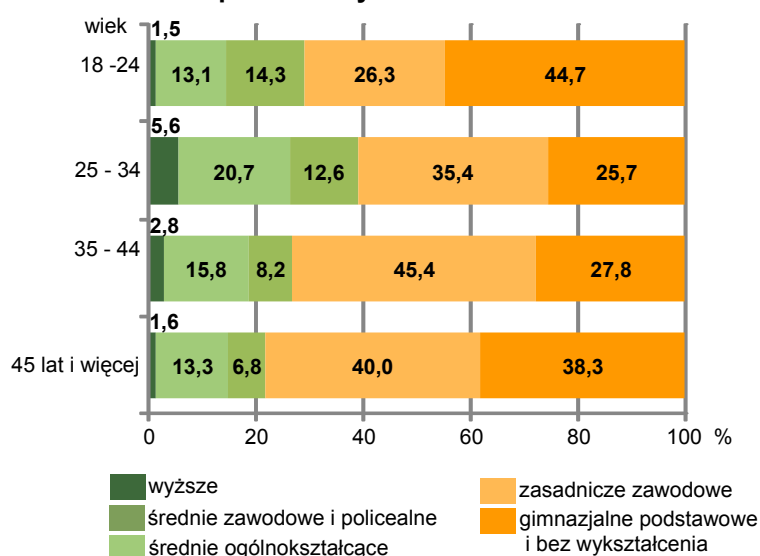
Jak wynika z wcześniejszej analizy w blisko 9 na 10 gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu, korzystających z pomocy społecznej głową gospodarstwa są kobiety, stąd szersza charakterystyka dotyczy tej zbiorowości.

Na tle poziomu wykształcenia ogółu głów omawianych gospodarstw, kobiety legitymują się relatywnie wyższym poziomem wykształcenia. Wykształcenie co najmniej średnie miało prawie 31% z nich, zasadnicze zawodowe – ok. 39%, a niższe – ok. 30%.

Poziom wykształcenia jest silnie związany z wiekiem, (wykres 21) im starsze osoby, tym wyższy jest udział tych z relatywnie niższym wykształceniem. Wśród kobiet w wieku 25-34 lata, niemal 2/5 posiadało wykształcenie średnie, policealne albo wyższe, natomiast wśród kobiet w wieku 45 lat i więcej udział ten był prawie o połowę mniejszy.

Uwagę zwraca relatywnie bardzo wysoki odsetek najmłodszych kobiet, czyli w wieku do 24 lat, z wykształceniem nie wyższym niż gimnazjalne. W liczbach bezwzględnych zbiorowość ta nie jest zbyt duża, więc można próbować uzasadnić takie przypadki wczesnym macierzyństwem, skutecznie utrudniającym ukończenie chociaż zasadniczej szkoły zawodowej i zdobycie jakiegoś zawodu.

Wykres 21. Struktura kobiet – głów gospodarstw beneficjentów z dziećmi według grup wieku i poziomu wykształcenia w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Na tle ogółu kobiet, poziom wykształcenia kobiet – głów gospodarstw z dziećmi, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu jest drastycznie niski.

Tabl. 7. Struktura poziomu wykształcenia kobiet ogółem i kobiet-głów gospodarstw domowych z dziećmi, beneficjentów świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu w wybranych grupach wieku

Wyszczególnienie	Kobiety w wieku					
	25-34 lata		35-44		45 lat i więcej	
	ogółem (NSP 2011)	głowy gospodarstw	ogółem (NSP 2011)	głowy gospodarstw	ogółem (NSP 2011)	głowy gospodarstw
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
wyższe	46,7	5,6	29,0	2,8	12,3	1,6
policealne i średnie	34,7	33,3	37,1	24,0	35,6	20,1
zasadnicze zawodowe	13,9	35,4	26,1	45,4	19,2	40,0
niższe ^a	4,7	25,7	7,8	27,8	32,9	38,3

^a Gimnazjalne, podstawowe ukończone, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia.

Źródło: GUS „Raport z wyników NSP 2011”, Tabl. 10. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia, płci i wieku w 2011 r., Str. 144-146, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/lud_raport_z_wynikow_NSP2011.pdf

Można stwierdzić, że w rodzinach korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu, poziom wykształcenia matek jest niski, a ojców – statystycznie nie wyższy niż matek. Wyniki badań społecznych wykazują, że słabo wykształceni rodzice nie inspirują swoich dzieci do kontynuacji nauki, zdobywania wyższego poziomu wykształcenia i zwiększania ich szans na rynku pracy.

Przywołując analizę poziomu wykształcenia opisanych wcześniej młodych beneficjentów samotnie gospodarujących, można sformułować „dalej idący” wniosek, że wielu rodziców z niskim wykształceniem nie mobilizuje swoich dzieci, aby te przed uzyskaniem pełnoletniości zdążyły

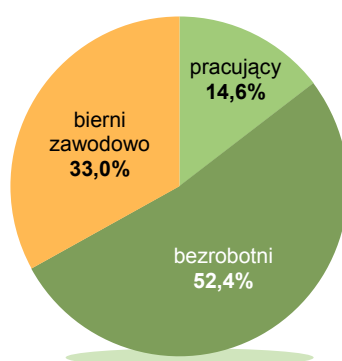
ukończyć gimnazjum. Konkluzja nasuwa się sama: wielu słabo wykształconych rodziców korzystających z pomocy społecznej wychowuje następne pokolenie beneficjentów tej pomocy.

W analizowanej zbiorowości częstość występowania niepełnosprawności jest stosunkowo niewielka. Z ponad 677 tys. głów wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu, orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 10,8%, przy czym wśród będących głowami kobiet, ten udział był mniejszy i wynosił 9,3%. Wśród głów gospodarstw z dziećmi wskaźnik natężenia zjawiska niepełnosprawności jest jeszcze niższy i wynosił 7,1%, w tym wśród kobiet – 6,4%.

2.2.1.4.1.3. Według statusu na rynku pracy głowy gospodarstwa domowego

W zbiorowości beneficjentów pomocy społecznej niemal wszystkie głowy wieloosobowych gospodarstw domowych w wieku poprodukcyjnym są bierne zawodowo, stąd ocenie statusu na rynku pracy poddano zbiorowość głów w wieku produkcyjnym. W tym miejscu trzeba przywołać wcześniejsze ustalenia, że blisko 85% głów analizowanych gospodarstw to kobiety, które tradycyjnie są mniej aktywne zawodowo niż mężczyźni. Wydaje się, że w populacji beneficjentów pomocy społecznej ta tradycja jest mocniej akcentowana, niemniej wiele kobiet młodego pokolenia chce być aktywnych zawodowo i wiele z nich poszukuje pracy, o czym świadczy wysoki udział bezrobotnych.

Wykres 22. Struktura głów wieloosobowych gospodarstw beneficjentów w wieku produkcyjnym mobilnym według statusu na rynku pracy w 2012 r.

Ź r ó d ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

W zbiorowości osób w wieku produkcyjnym będących głowami analizowanej populacji gospodarstw domowych tylko niewiele ponad 14%, to osoby pracujące. Wśród ogółu „głów” w wieku produkcyjnym mobilnym udział pracujących był nieznacznie wyższy i wynosił niespełna 15%, a wśród kobiet – nieco niższy, powyżej 13%. W omawianej zbiorowości ponad połowa osób określiła się jako bezrobotne, a w grupie wieku produkcyjnego mobilnego ogółem i wśród kobiet, odsetek bezrobotnych był jeszcze wyższy. Osoby bierne zawodowo stanowiły prawie 36% opisywanej zbiorowości przy czym wśród „głów” w wieku produkcyjnym mobilnym ogółem i wśród kobiet ich udział wynosił po ok. 33%.

Na tym tle głowy analizowanych gospodarstw z dziećmi charakteryzuje wyższy udział pracujących i niższe udziały zarówno bezrobotnych jak i biernych zawodowo.

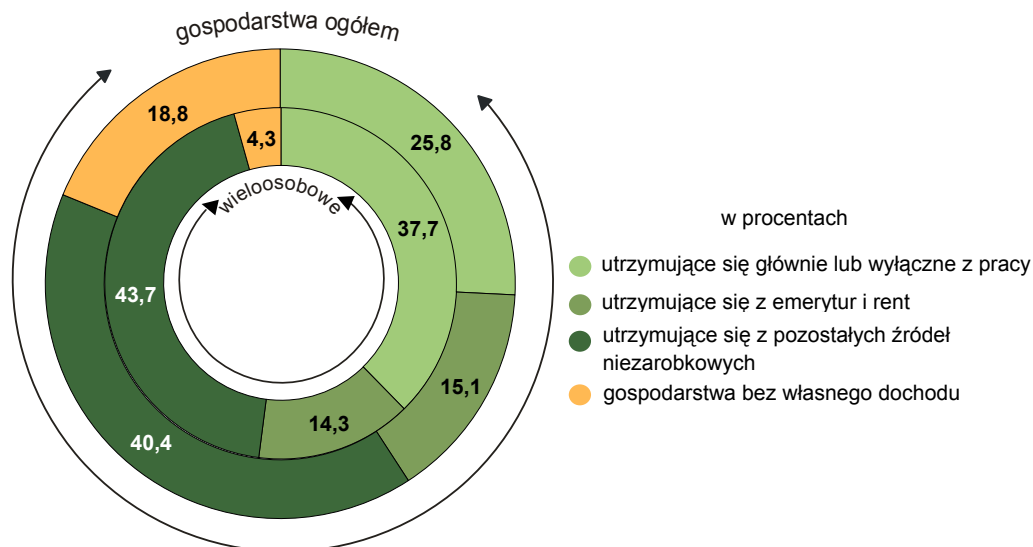
Wśród ogółu osób w wieku produkcyjnym będących głowami gospodarstw z dziećmi, udział pracujących sięgał 16%, a bezrobotni i bierni zawodowo stanowili odpowiednio poniżej 50% i poniżej 35%. Ta relatywnie bardziej korzystna struktura jest efektem stosunkowo wysokiego (w realiach beneficjentów pomocy społecznej), wynoszącego blisko 19% udziału pracujących w zbiorowości głów w wieku produkcyjnym niemobilnym, przy zbliżonym udziale po ok. 41% pozostałych grup – bezrobotnych i biernych zawodowo. Także kobiety w wieku produkcyjnym niemobilnym – głowy gospodarstw z dziećmi są relatywnie bardziej aktywne zawodowo, w porównaniu z kobietami w tym samym wieku – głowami wieloosobowych gospodarstw beneficjentów ogółem.

2.2.1.4.2. Główne źródła utrzymania gospodarstw wieloosobowych

Struktura wieloosobowych gospodarstw domowych, które w 2012 r. skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu, według głównego źródła utrzymania, przedstawiona na wykresie 23 zdecydowanie różni się od odpowiedniej struktury osób prowadzących gospodarstwa jednoosobowe (wykres 17).

Dochody z pracy stanowiły podstawę utrzymania dla prawie 38% analizowanych gospodarstw beneficjentów, w tym niemal 25% z nich utrzymywało się ze stałej pracy najemnej a dalsze blisko 9% z najemnej pracy dorywczej lub sezonowej.

Wykres 23. Struktura gospodarstw ogółem i wieloosobowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu według głównego źródła utrzymania w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Niezarobkowe źródła były podstawą utrzymania dla ok. 58% omawianych gospodarstw. W tej zbiorowości trzeba wyróżnić grupę gospodarstw posiadających względnie stały dochód w formie emerytury lub renty; udział tej grupy wynosił niewiele ponad 14% ogółu analizowanych gospodarstw, a dalsze niemal 44% utrzymywało się z innych niż emerytura lub renta źródeł niezarobkowych. Najczęściej były to zasiłki dla bezrobotnych lub z pomocy społecznej oraz alimenty.

W zbiorowości gospodarstw wieloosobowych, udział nieposiadających dochodu był stosunkowo niewielki i wynosił powyżej 4%.

Populacja analizowanych gospodarstw domowych z dziećmi pod względem źródeł utrzymania charakteryzuje się najwyższym – wśród wszystkich typów gospodarstw beneficjentów – udziałem utrzymujących się z dochodów z pracy i najniższym udziałem utrzymujących się z emerytur i rent. W tej zbiorowości udział utrzymujących się z pracy sięgał prawie 42%, a z emerytur i rent – nieznacznie przekraczał 8%. W tej zbiorowości relatywnie większe znaczenie, niż w innych typach gospodarstw, mają źródła niezarobkowe w formie alimentów, gdyż jak wykazano na wykresie 19, udział rodzin niepełnych wśród beneficjentów pomocy społecznej jest stosunkowo duży.

Rodzaj źródła utrzymania opisywanych gospodarstw jest w niewielkim stopniu zależny od przedstawionej wcześniej pozycji na rynku pracy głowy gospodarstwa domowego i jej źródła utrzymania. Wynika to z braku powiązania „głowy” z wymogiem dostarczania środków na utrzymanie gospodarstwa i przywołanych na początku pkt 4 1.2 zasad obowiązujących w formularzu wywiadu środowiskowego.

Z ogółu głów analizowanych gospodarstw ogółem, oraz gospodarstw z dziećmi (a wcześniej ustalono, że niemal w dziewięciu na każde 10 gospodarstw są to kobiety), mniej niż 1/5 utrzymuje się z dochodów z pracy. Zbiorowość „głów” pracujących i utrzymujących się z tej pracy liczyła niespełna 80 tys. i stanowiła mniej niż 12% ogółu głów omawianych gospodarstw, a w zbiorowości głów gospodarstw z dziećmi – niewiele ponad 13%.

Tabl. 8. Struktura gospodarstw według pozycji na rynku pracy głowy gospodarstwa i jej głównego źródła utrzymania w 2012 r.

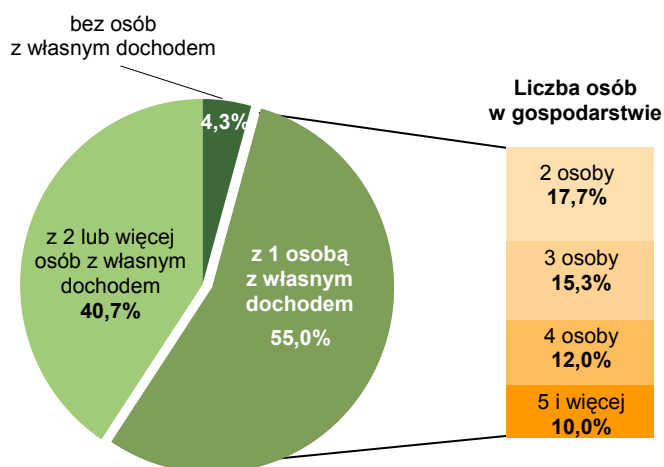
Gospodarstwa domowe	Głowa gospodarstwa domowego					
	ogółem	pracująca	bezrobotna	bierna zawodowo	z liczby ogółem	
					gospodarstwa z dziećmi razem	w tym osoba pracująca
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
z głównym źródłem utrzymania:						
dochody z pracy	17,6	85,4	9,6	3,4	19,3	85,2
źródła niezarobkowe	67,3	14,6	71,1	81,3	70,9	14,8
bez dochodu	15,1	0,0	19,3	15,3	9,9	0,0

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Występujące przypadki „głów” bezrobotnych i biernych zawodowo, a przy tym utrzymujących się z dochodów z pracy, wynikają z różnego okresu oznaczania tych zmiennych: pozycji na rynku pracy oraz źródła utrzymania. Pozycja na rynku pracy jest zwykle rejestrowana według stanu na dzień przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, natomiast źródło utrzymania określa się z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku, kiedy (w tych przypadkach) dana osoba jeszcze pracowała.

Bardzo niski dochód na osobę w analizowanych gospodarstwach wynika z realiów utrzymywania się wieloosobowej rodziny z dochodu jednej osoby.

Wykres 24. Struktura wieloosobowych gospodarstw - beneficjentów według liczby osób z własnym dochodem oraz wielkości gospodarstw utrzymujących się z dochodu jednej osoby w 2012 r.

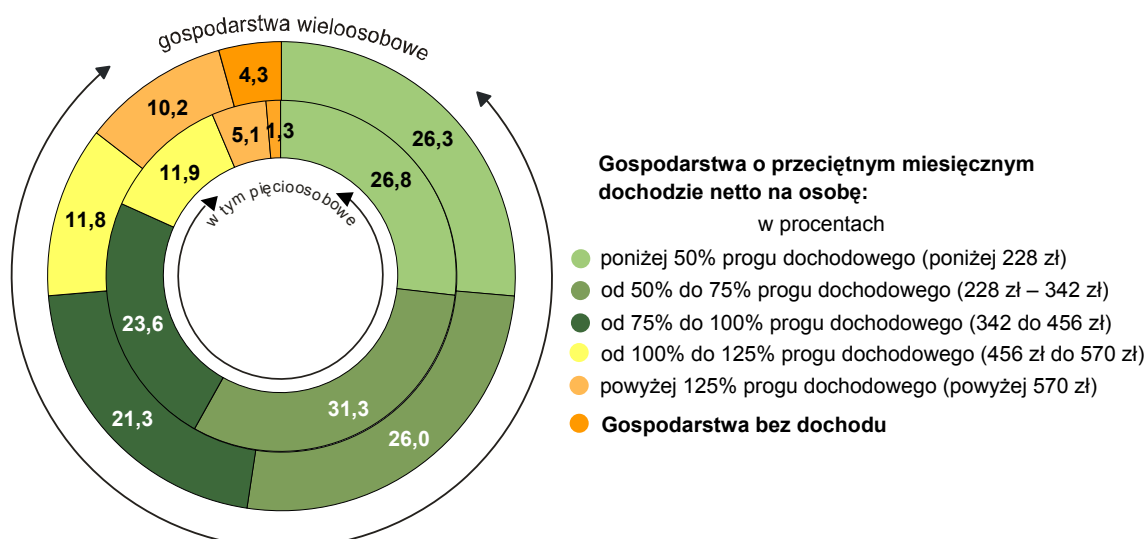

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

W omawianej populacji gospodarstw wieloosobowych ok. 55% z nich, a w liczbach bezwzględnych niemal 373 tys. utrzymywała jedna osoba (wykres 24) i podobny udział pojedynczych osób utrzymujących gospodarstwo domowe występował wśród gospodarstw z dziećmi.

Te pojedyncze dochody są generalnie niewysokie, o czym świadczą opisane wyżej źródła ich pozyskiwania, a w przeliczeniu na jedną osobę w zdecydowanej większości gospodarstw domowych stają się dramatycznie niskie.

Wykres 25. Struktura wieloosobowych gospodarstw - beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu^a według dochodu na osobę w 2012 r. (próg dochodowy od 1 X 2012 r.)

^a 456 zł = (próg) kryterium dochodowe w gospodarstwach wieloosobowych.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Od października 2012 r. dochód na osobę w rodzinie uprawniający do ubiegania się o wsparcie z pomocy społecznej został podwyższony do kwoty 456 zł. W omawianej populacji ponad 677 tys. gospodarstw wieloosobowych ok. 78% z nich osiągało dochód na osobę niższy od tego kryterium, a w tym ponad 26% wykazało dochód mniejszy niż połowa kryterium, czyli poniżej 228 zł na osobę (wykres 25). Prawie identyczny udział ok. 26% miały gospodarstwa z dochodem mieszczącym się w przedziale od połowy do 3/4 kryterium dochodowego czyli w kwotach od 228 do 334 zł na osobę. Dochód na osobę przekraczający kryterium dochodowe wykazało ok. 22% omawianych gospodarstw, są to przede wszystkim gospodarstwa korzystające ze świadczeń w ramach wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, gdzie kryterium dochodowe jest podwyższone o 50%. Na tle ogółu analizowanej zbiorowości największe gospodarstwa są w najtrudniejszej sytuacji.

2.2.1.4.3. Przyczyny przyznania pomocy i główne jej formy dla gospodarstw wieloosobowych

Rozkład przyczyn udzielenia pomocy gospodarstwom wieloosobowym znacznie różni się od odpowiedniej struktury wśród osób samotnie gospodarujących. W zbiorowości omawianych gospodarstw wieloosobowych, niemal połowa otrzymała pomoc z powodu braku pracy. Wśród jednoosobowych udział tej przyczyny nie sięgał 40%. Problemy zdrowotne były główną podstawą uzyskania świadczeń w ponad 1/4 analizowanych gospodarstw wieloosobowych, wobec niemal 55-cio procentowego udziału tej przyczyny w udzieleniu świadczeń w gospodarstwach jednoosobowych. Blisko 1/4 omawianej zbiorowości gospodarstw wieloosobowych skorzystała z pomocy z powodów rodzinnych, natomiast przyczyny społeczne i pozostałe były bardzo rzadką podstawą udzielenia pomocy w tej grupie gospodarstw. Natomiast w gospodarstwach jednoosobowych było odwrotnie, problemy społeczne występowały częściej, a przyczyny rodzinne sporadycznie.

Tabl. 9. Gospodarstwa domowe korzystające ze świadczeń zależnych od dochodu i ich struktura według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2012 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Grupy głównych przyczyn				
			brak pracy	zdrowotne	rodzinne	społeczne	pozostałe
	w tys.		w odsetkach				
Gospodarstwa ogółem	1110,8	100,0	45,5	37,2	14,8	2,1	0,4
Wieloosobowe razem	677,3	100,0	49,3	26,4	23,1	0,7	0,5
w tym z dziećmi							
w wieku poniżej 18 lat .	532,7	100,0	49,6	21,4	28,0	0,5	0,4

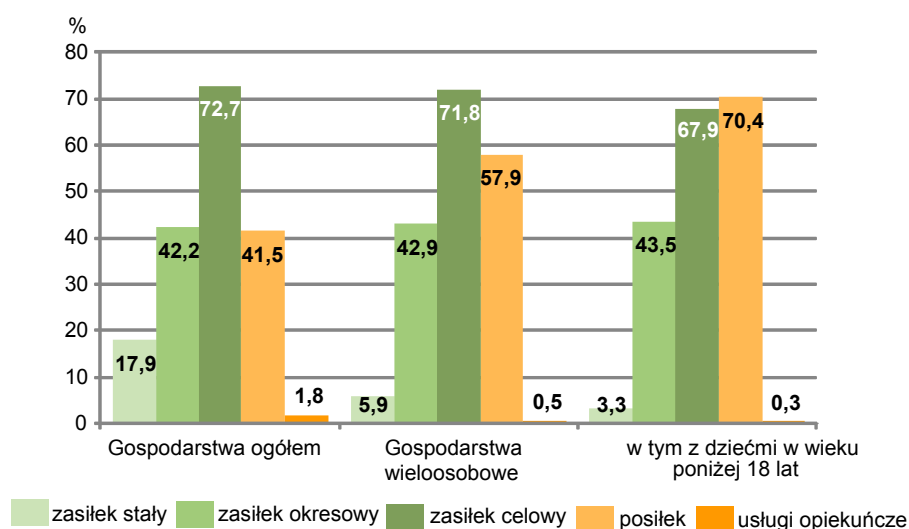
Ź r ó d ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Spośród ogółu gospodarstw wieloosobowych niemal 4/5 to gospodarstwa z dziećmi w wieku poniżej 18 lat. Udział poszczególnych grup przyczyn korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa z dziećmi jest zbliżony do struktury tych przyczyn w gospodarstwach wieloosobowych ogółem z przesunięciem między problemami zdrowotnymi, których w gospodarstwach z dziećmi jest relatywnie mniej i problemami rodzinnymi, które w tych gospodarstwach występują znacznie częściej.

Do wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu kierowana jest pomoc głównie w ramach wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, gdyż jak zaznaczono wyżej niemal 4/5 gospodarstw wieloosobowych to gospodarstwa z dziećmi. Z ogólnej liczby blisko 533 tys. tych gospodarstw ponad 375 tys., czyli 70,4% otrzymywało pomoc w formie posiłku, a w tym ponad 119 tys., czyli 22,4% ogółu gospodarstw z dziećmi, skorzystało tylko z tej formy pomocy.

Wśród wieloosobowych gospodarstw bez dzieci pomoc w formie posiłku (łącznie z pomocą rzeczową w formie produktów żywnościowych) występowała zdecydowanie rzadziej, w 2012 r. dotyczyła tylko niespełna 12% tej grupy gospodarstw.

Wykres 26. Odsetek^a gospodarstw ogółem i wieloosobowych w populacji beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według głównych form pomocy w 2012 r.

^a Suma udziałów jest większa niż 100%, ponieważ niektóre gospodarstwa otrzymały świadczenia w kilku formach.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W analizowanej populacji gospodarstw wieloosobowych relatywnie częstą formą pomocy są świadczenia pieniężne: zasiłek celowy i zasiłek okresowy.

Szczególną uwagę zwraca znaczny udział zasiłku okresowego. Fakt, iż ok. 43% analizowanej zbiorowości gospodarstw korzysta z tej formy świadczenia jest widowym świadectwem dotkliwości i trwałości bezrobocia wśród tej grupy beneficjentów. Zasiłek okresowy realizowany był bowiem głównie z powodu braku pracy.

Gospodarstwa wieloosobowe w porównaniu do jednoosobowych, zdecydowanie rzadziej korzystały z zasiłku stałego oraz usług opiekuńczych. Udział gospodarstw, które otrzymały pomoc w tych dwóch formach wynosił odpowiednio 5,9% oraz 0,5%, a w gospodarstwach z dziećmi był jeszcze niższy zarówno tych, które korzystały z zasiłku stałego jak i tych korzystających z usług opiekuńczych.

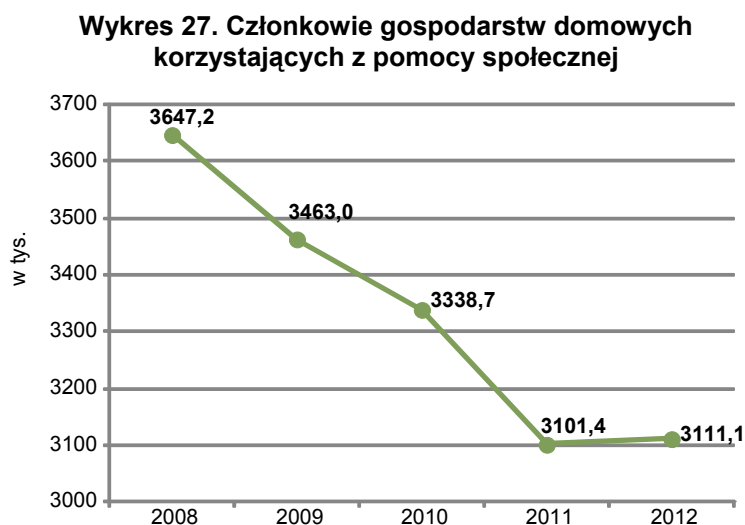
2.2.2. Członkowie gospodarstw domowych

W części 2.2.1. przedstawiono charakterystykę gospodarstw domowych, które w 2012 r. otrzymały pomoc społeczną. W analizie wyodrębniono gospodarstwa osób samotnie gospodarujących i gospodarstwa wieloosobowe, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu, w tym gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat.

W niniejszej analizie wszyscy członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych są określani jako beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej⁴³, chociaż każdy rodzaj i forma pomocy są przyznawane decyzją imiennie, na konkretną osobę i w zależności od charakteru świadczenia są „adresowane” zazwyczaj na jedną pełnoletnią osobę w wieloosobowej rodzinie. Niemniej autorzy przyjęli takie ujęcie, kierując się tym, że każda forma pomocy wywiera, choćby niewielki wpływ na sytuację bytową wszystkich osób pozostających we wspólnym gospodarstwie, a niektóre formy pomocy są przyznawane pośrednio ze względu na dzieci i uczącą się pełnoletnią młodzież pozostającą na utrzymaniu.

2.2.2.1. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i zmiany w ich populacji w latach 2008-2012

W 2012 r. w gospodarstwach domowych, które skorzystały z pomocy społecznej mieszkało 3111,1 tys. osób, z tego 502,6 tys., czyli 16,2%, to osoby samotnie gospodarujące, a 2608,5 tys., czyli 83,8% to członkowie gospodarstwach wieloosobowych.

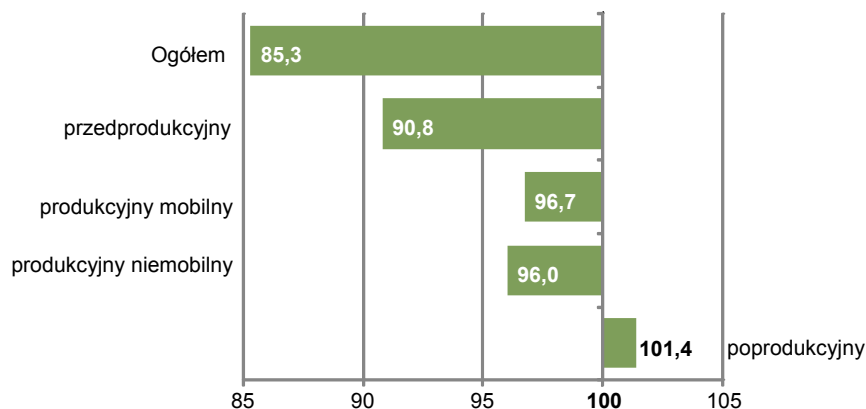
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W okresie od 2008 r., od którego prowadzona jest obserwacja beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, do 2011 r. liczba beneficjentów corocznie zmniejszała się. W 2012 r. odnotowano jednak jej niewielki wzrost o 0,3%, przy czym wzrosła tylko liczba osób samotnie gospodarujących o 3,6%, natomiast zbiorowość członków gospodarstw wieloosobowych zmniejszyła się o 0,3%.

⁴³ Patrz uwagi metodyczne str. 21.

Przedstawione na wykresie 28 zmiany w liczbie beneficjentów były spowodowane głównie zmniejszającą się liczbą dzieci w rodzinach. W 2012 r. liczba dzieci w wieku poniżej 18 lat (przedprodukcyjnym) w porównaniu z 2008 r. zmniejszyła się o ponad 9%, a jedyną grupą korzystających z pomocy, której liczebność w tym okresie nieco wzrosła były osoby w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 28. Dynamika liczby beneficjentów według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.
rok 2008=100

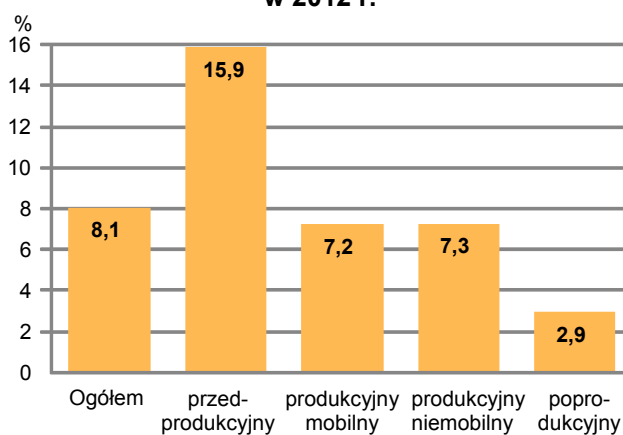
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2012 r. to 8,1% ogółu mieszkańców Polski i w porównaniu z 2010 r. udział ten zmniejszył się o 0,6 p. proc., a w stosunku do 2008 r. – o 1,4 p. proc.

2.2.2.2. Częstość korzystania z pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku beneficjentów

Znaczącą część zbiorowości beneficjentów pomocy społecznej stanowią dzieci i młodzież. W 2012 r. odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w populacji beneficjentów ogółem wynosił 36,2%, osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 57,4%, a w wieku poprodukcyjnym - 6,5%.

Wykres 29. Udział beneficjentów w ludności ogółem według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Jeżeli porównać te udziały z analogiczną strukturą ludności Polski – (odpowiednio 18,4%; 64,0% oraz 17,5%), to można zauważyć, że dzieci korzystają z pomocy społecznej zdecydowanie częściej niż dorośli.

Udział dzieci beneficjentów w liczbie dzieci ogółem wyniósł prawie 16%, podczas gdy w populacji w wieku produkcyjnym beneficjenci stanowią nieco ponad 7%. Najrzadziej z pomocy społecznej korzystają osoby w wieku emerytalnym – beneficjenci w tym wieku to niespełna 3% ogółu populacji Polski w wieku poprodukcyjnym.

Znacznie częściej beneficjentami pomocy społecznej są mieszkańcy wsi niż miast – beneficjenci, mieszkańcy wsi stanowią 11% ludności wiejskiej ogółem i jest to wskaźnik o 5 p. proc. większy od udziału beneficjentów wśród ludności miejskiej.

Dalsza analiza dotyczy korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu

Osoby zarejestrowane w ośrodkach pomocy społecznej to w przeważającej liczbie beneficjenci świadczeń, których przyznanie uzależnione jest od dochodu⁴⁴. Z wykazanych na początku pkt 2.2.2.1. ponad 3111 tys. wszystkich członków gospodarstw, które otrzymały pomoc, 96,6% a w liczbach bezwzględnych 3004 tys. to beneficjenci świadczeń zależnych od dochodu. W uproszczeniu oznacza to, że podstawą otrzymania tych świadczeń była bardzo trudna sytuacja materialna gospodarstw, będąca skutkiem przyczyn obiektywnych, głównie bezrobocia i poważnych problemów zdrowotnych ich członków. Pozostałe niespełna 107 tys. osób, czyli 3,4% ogółu to członkowie gospodarstw opisanych w pkt 2.2.1.2., które skorzystały tylko ze świadczeń pomocy społecznej, niezależnych od dochodu.

W populacji 3004,4 tys. beneficjentów świadczeń otrzymanych w związku z bardzo niskim dochodem na osobę, 2570,9 tys., czyli 85,6%, stanowili członkowie gospodarstw wieloosobowych, głównie jednorodzinnych z dziećmi na utrzymaniu. W tym miejscu warto przypomnieć charakterystyczną różnicę między miastem i wsią pod względem udziału gospodarstw wieloosobowych. Na wsi udział beneficjentów z gospodarstw domowych wieloosobowych wyniósł ponad 90%, podczas gdy w mieście, ze względu na liczną tam zbiorowość osób gospodarujących samotnie, 79%, czyli o 11 p. proc. mniej.

Dla „pełnego obrazu” beneficjentów samotnie gospodarujących, opisanych w pkt 2.2.1.3. ujęto także ich cechy społeczno – demograficzne, zatem w dalszej charakterystyce beneficjentów według tych cech dokładniejsze analizy dotyczą tylko członków gospodarstw wieloosobowych.

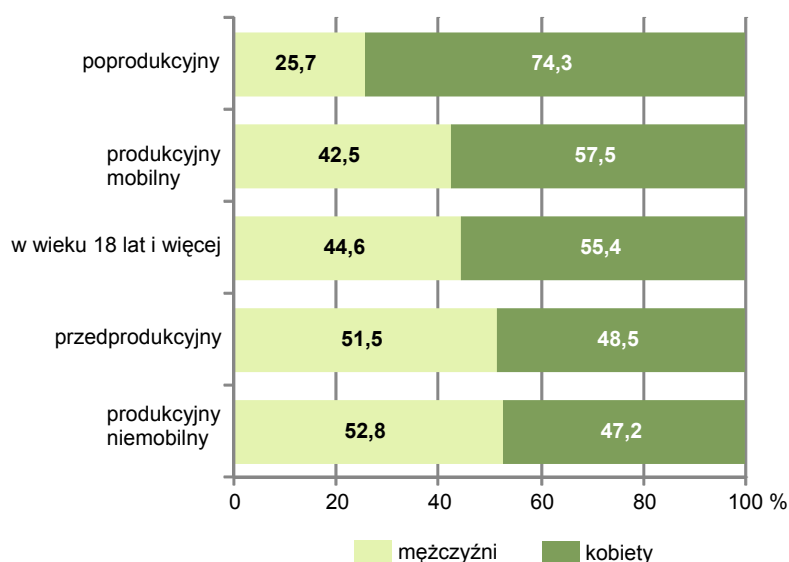
---

⁴⁴ Patrz uwagi metodyczne str. 28.

2.2.2.3. Beneficjenci według płci i grup wieku

W zbiorowości ponad 3004 tys. ogółu beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu kobiety stanowiły mniejszość – 49,6%, natomiast wśród niemal 2571 tys. beneficjentów – członków gospodarstw wieloosobowych, kobiet było relatywnie więcej i ich udział wynosił 52,4%.

Wykres 30. Struktura beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu w gospodarstwach wieloosobowych według płci^a w poszczególnych grupach wieku w 2012 r.

^a Uporządkowano według rosnącego udziału kobiet.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Liczebna dominacja kobiet jest szczególnie widoczna (wykres 30) w grupie wieku produkcyjnego mobilnego oraz wśród osób w wieku poprodukcyjnym. O ile przewaga kobiet wśród osób w wieku poprodukcyjnym jest zgodna ze strukturą płci w ludności ogółem w tym wieku w Polsce, o tyle udział kobiet w wieku produkcyjnym mobilnym w analizowanej zbiorowości był o ponad 8 p. proc. większy, niż w populacji ogółem w tym wieku w kraju (49,3%). Tę nadmierną dysproporcję częściowo wyjaśnia struktura płci w tej grupie wieku wśród beneficjentów samotnie gospodarujących, opisanych w pkt 2.2.1.3. Tam kobiety stanowiły tylko 26,5%.

Charakterystyka beneficjentów według grup wieku w największym stopniu (ponad 80% omawianej zbiorowości) dotyczy członków rodzin, dzieci i młodzieży oraz osób z pokolenia ich rodziców, czyli osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym mobilnym. Są to zatem osoby w wieku potencjalnie największej aktywności edukacyjnej i ekonomicznej.

Wśród osób w wieku poniżej 18 lat większość stanowią dzieci w wieku 7-15 lat, czyli uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów. Ich udział w łącznej liczbie beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych w 2012 r. wynosił ponad 25%, a udział w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w Polsce - prawie 18%. Dzieci młodsze, czyli w wieku poniżej 7 lat, oraz najstarsze w wieku 16-17 lat stanowiły razem ok.18% ogółu omawianych beneficjentów.

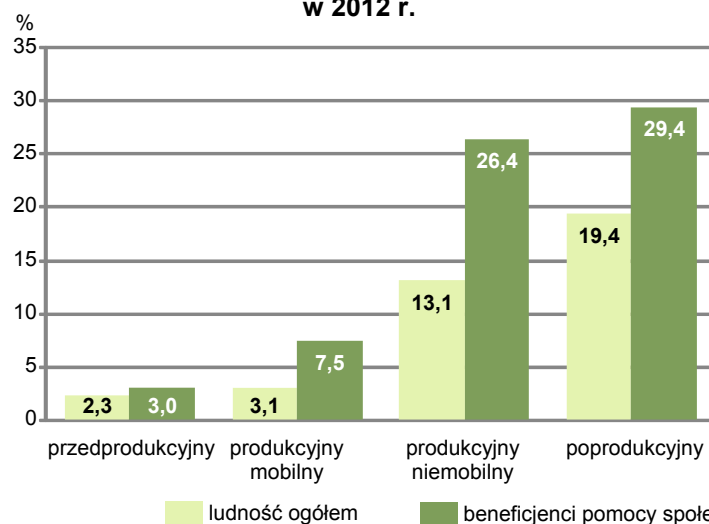
Osoby w wieku produkcyjnym mobilnym, w zdecydowanej większości rodzice tych dzieci, stanowiły blisko 40% analizowanej populacji beneficjentów. Beneficjenci w wieku produkcyjnym niemobilnym

mieli stosunkowo niewielki udział - 15% zbiorowości, a relatywnie najmniejszą grupę stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym, niewiele ponad 2% populacji beneficjentów, członków gospodarstw wieloosobowych, korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu.

2.2.2.4. Beneficjenci z problemami zdrowotnymi

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 r., niepełnosprawnych prawnie było ponad 3,1 mln osób, czyli 8,1% ludności naszego kraju.

Wykres 31. Udział niepełnosprawnych prawnie w ludności ogółem oraz wśród beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.

Ź r ó ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS oraz GUS - NSP 2011.

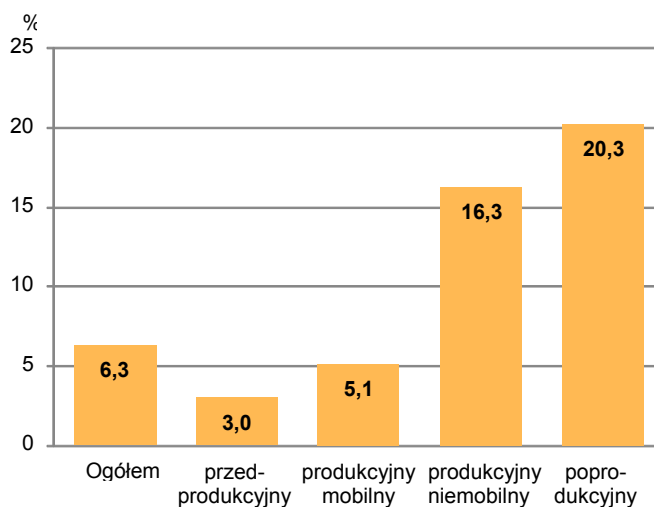
W populacji ogółem beneficjentów pomocy społecznej udział niepełnosprawnych jest wyższy i w 2012 r. wynosił 11,4%. Po wyłączeniu specyficznej zbiorowości (opisanej w pkt 2.2.1.2.) osób korzystających ze świadczeń niezależnych od dochodu, odsetek niepełnosprawnych był niższy i wynosił 10,8% (wykres 31), zatem był o 2,7 p. proc. wyższy niż wśród ludności kraju ogółem.

Na tle ogółu ludności częstość występowania niepełnosprawności w populacji beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu we wszystkich grupach ekonomicznych wieku jest wyższa, przy czym w grupie wieku produkcyjnego mobilnego – jest wyższa prawie 2,5-krotnie, a niemobilnego – ponad 2-krotnie. Ta rozbieżność pomiędzy wskaźnikiem ogółem a wskaźnikami cząstkowymi dla poszczególnych grup wieku wynika z odmiennej struktury według wieku porównywanych zbiorowości; udział dzieci i młodzieży wśród beneficjentów pomocy społecznej jest dwukrotnie większy niż w populacji ogółem.

Wśród ponad 3004 tys. beneficjentów – członków gospodarstw jedno i wieloosobowych korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu, orzeczenie o niepełnosprawności posiadało blisko 326 tys. osób, czyli 10,8%. W zbiorowości niepełnosprawnych beneficjentów kobiety były w mniejszości i stanowiły 42,2%.

Z wykazanych wyżej blisko 326 tys. niepełnosprawnych, tylko niespełna 161 tys., czyli 49,3% to niepełnosprawni beneficjenci w gospodarstwach wieloosobowych. Stąd ich udział w zbiorowości beneficjentów w tych gospodarstwach był znacznie mniejszy i wyniósł 6,3%. (Niepełnosprawni samotnie gospodarujący zostali opisani w pkt 2.2.1.3.1.).

Wykres 32. Udział osób niepełnosprawnych wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

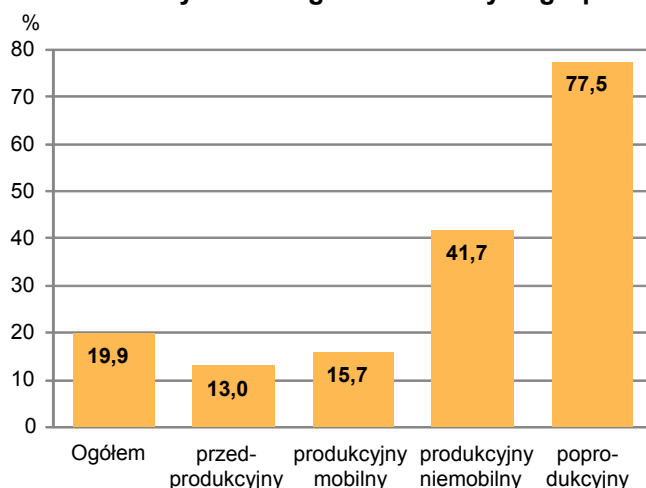
W sposób naturalny, zjawisko niepełnosprawności występuje częściej u osób starszych wiekiem: w grupie wieku produkcyjnego niemobilnego niepełnosprawni stanowili ponad 16%, a wśród beneficjentów w wieku poprodukcyjnym – ponad 20%. W grupie najmłodszych beneficjentów, w wieku poniżej 18 lat, odsetek niepełnosprawnych wynosił ok. 3%, przy czym w grupie dzieci w wieku poniżej 16 lat – powyżej 3%, a w grupie młodzieży w wieku 16-17 lat – poniżej 2%.

Wśród niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej – w stosunku do których orzekany jest stopień niepełnosprawności, ponad 20% posiadało orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu znacznym, co oznacza, że w większości osoby te, praktycznie nie mają możliwości zarobkowania (jedynie w warunkach pracy chronionej), a ponadto wiele z nich wymaga opieki innych osób. Najliczniejszą grupę wśród niepełnosprawnych beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych stanowią osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności i ich udział wynosił blisko 52% omawianej zbiorowości w wieku 16 lat i więcej. W tym miejscu warto wspomnieć, że osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, czyli nie posiadające orzeczenia o niepełnosprawności, (których według NSP 2011 było blisko 1,6 mln), według zasad wywiadu środowiskowego nie są ujmowane jako niepełnosprawne, lecz zaliczane do chorych.

W populacji ponad 3004 tys. beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu ogółem relatywnie bardzo duży udział mają osoby chore przewlekle lub ciężko. Jest to grupa, która w 2012 r. liczyła prawie 817 tys. osób, co stanowi 27,2% ogółu beneficjentów. Częstość występowania zjawiska jest większa wśród mężczyzn – 28,7%, a mniejsza wśród kobiet – 25,7%.

W zbiorowości beneficjentów – członków gospodarstw wieloosobowych udział chorych był znacznie niższy i wynosił 19,9%, a częstość występowania wśród mężczyzn i kobiet była prawie jednakowa. Zdecydowanie najczęściej osoby chore występują w populacji beneficjentów w wieku poprodukcyjnym i relatywnie bardzo często - w wieku produkcyjnym niemobilnym.

Wykres 33. Udział chorych ciężko lub przewlekle wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych według ekonomicznych grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

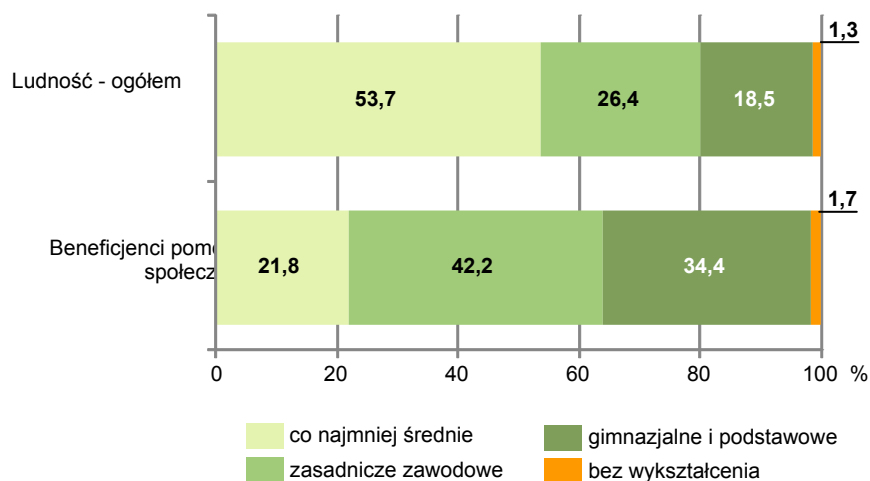
Wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych ok. 21% osób chorych nie posiadało orzeczenia o niepełnosprawności i wskaźnik ten jest najwyższy w grupie beneficjentów w wieku poprodukcyjnym.

2.2.2.5. Beneficjenci według poziomu wykształcenia⁴⁵

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 r., ponad połowa ludności naszego kraju w wieku 13 lat i więcej miała wykształcenie co najmniej średnie, a 1/4 ogółu stanowią osoby zarówno z wykształceniem zasadniczym zawodowym jak i gimnazjalnym oraz niższym.

W populacji beneficjentów pomocy społecznej występuje „zaburzona” struktura wieku ze względu na nadreprezentację uczących się dzieci i młodzieży, stąd zasadnym jest porównywanie (wykres 34) w obydwu zbiorowościach struktury wykształcenia po zakończeniu edukacji na najwyższym poziomie, czyli począwszy od osób w wieku 25 lat i więcej.

Wykres 34. Struktura ludności ogółem oraz beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu w wieku 25 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2012 r.

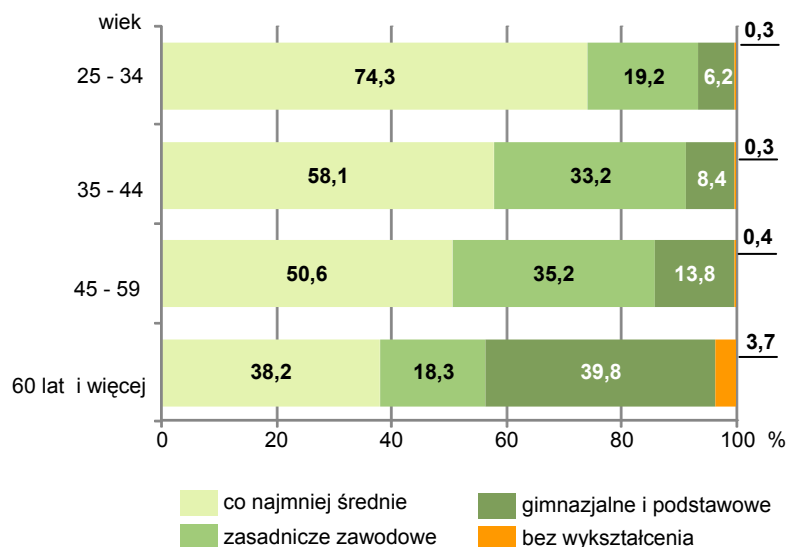
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS i wyników GUS - NSP 2011.

⁴⁵ Strukturę poziomu wykształcenia wyliczono nie uwzględniając braków danych.

W populacji ogółem w wieku 25 lat i więcej w Polsce udział osób z wykształceniem co najmniej średnim wynosił blisko 54%, – osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym niewiele ponad 26%, a osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym nie sięgał 20%.

Na tym tle poziom wykształcenia beneficjentów pomocy społecznej jest bardzo niski (wykres 34). Osoby posiadające wykształcenie co najmniej średnie stanowiły prawie 22%, – zasadnicze zawodowe ponad 42%, a niewiele ponad 34% zakończyło kształcenie tylko na poziomie wymaganym przez system edukacyjny.

Wykres 35. Struktura ludności ogółem według poziomu wykształcenia w wybranych grupach wieku (wyniki NSP 2011)

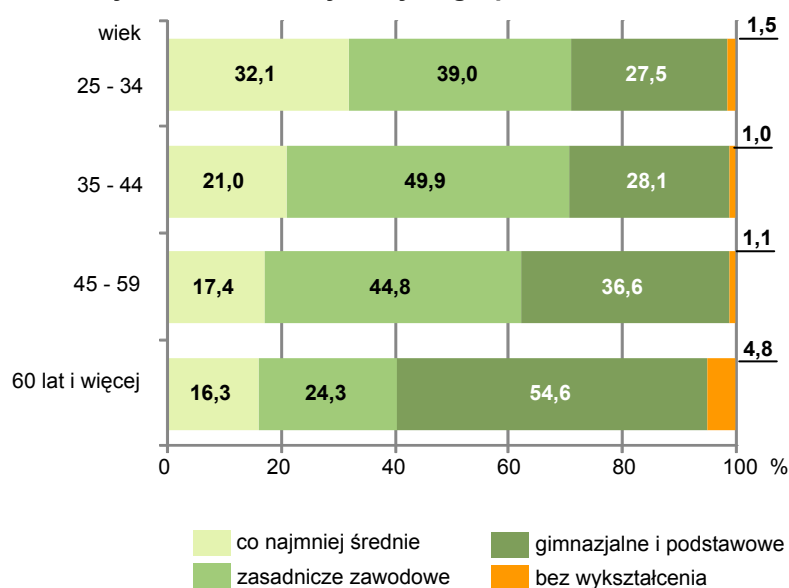
Źródło: dane GUS - NSP 2011.

Zwraca uwagę (wykres 36) tak wysoki udział, ponad 27% beneficjentów w wieku 25-34 lata, którzy legitymowali się w 2012 r. wykształceniem tylko na poziomie gimnazjalnym lub podstawowym. W populacji ogółem w tym wieku (według NSP - stan w końcu marca 2011 r.) odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym był ponad 4-krotnie mniejszy.

Jednocześnie zauważyć można, zarówno w populacji ogółem jak i wśród beneficjentów pomocy społecznej, że w sposób naturalny zmniejsza się udział osób z najniższym wykształceniem, tj. podstawowym i bez wykształcenia. Odchodzą osoby urodzone najwcześniej, często jedynie z ukończoną szkołą podstawową. W rezultacie im młodsze roczniki, tym udział osób z wykształceniem ponadpodstawowym jest wyższy.

Dla 25-34-latków pokolenie ich rodziców, to w większości osoby z przedziału wieku 45-59 lat. Wśród beneficjentów w tym wieku udział osób z wykształceniem co najmniej średnim niewiele przekraczał 17%, co po raz kolejny potwierdza opinie socjologów, że osoby z niskim wykształceniem mają również stosunkowo niskie aspiracje wobec poziomu wykształcenia swoich dzieci.

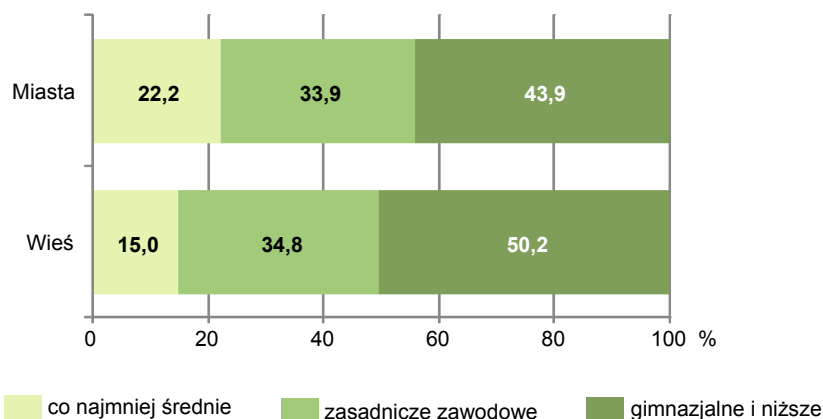
Wykres 36. Struktura beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według poziomu wykształcenia w wybranych grupach wieku w 2012 r.

Ź r ó d ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Nadal występują różnice w poziomie wykształcenia beneficjentów - mieszkańców miast i wsi (wykres 37). W populacji ogółem te różnice stopniowo zmniejszają się. W zbiorowości beneficjentów występuje problem gorszej dostępności do szkół na obszarach peryferyjnych, co w połączeniu z niskim dochodem omawianej populacji może ograniczać ścieżki edukacyjne młodzieży z rodzin beneficjentów mieszkających na wsi.

Wykres 37. Struktura beneficjentów w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w 2012 r.

Ź r ó d ł o: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPiPS.

Stąd też znacznie większy wśród beneficjentów, mieszkańców miast niż wsi - udział osób z wykształceniem co najmniej średnim, a większy na wsi niż w mieście udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.

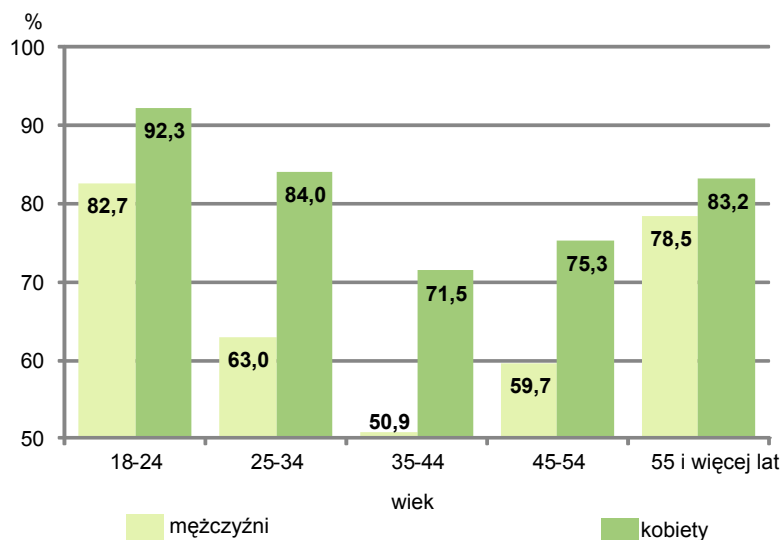
2.2.2.6. Aktywność zawodowa beneficjentów pomocy społecznej

W populacji beneficjentów pomocy społecznej w wieku przed i po- produkcyjnym tylko nieliczne osoby są aktywne zawodowo, stąd ocenie statusu na rynku pracy poddano zbiorowość osób w wieku produkcyjnym. W 2012 r. spośród ponad 1754 tys. osób w tym wieku - beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu, 56% ogółem, a w gospodarstwach wieloosobowych – 57%, było aktywnych na rynku pracy, co oznacza, że osoby te albo pracowały, albo – i to zdecydowanie częściej – były bezrobotne.

Udział aktywnych zawodowo w analizowanej populacji zwiększył się w porównaniu z 2010 r. (w którym przeprowadzono podobną analizę), o blisko 4 p. proc. Dla porównania, według danych NSP 2011, wskaźnik aktywności zawodowej dla osób w wieku produkcyjnym wynosił ponad 71% czyli był o ok. 15 p. proc. wyższy niż w populacji beneficjentów w 2012 r.

Ponad 70% beneficjentów w wieku produkcyjnym aktywnych zawodowo, to osoby bezrobotne. Dwie grupy beneficjentów są w sposób szczególnie dotknięte bezrobociem, w obu odsetek pozostających bez pracy znacznie przekracza 80%: to osoby w wieku wchodzenia na rynek pracy – 18-24 lata oraz osoby w wieku przedemerytalnym – o niskim wykształceniu, które utraciły pracę i nie są w stanie na rynek pracy powrócić.

Wykres 38. Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według płci i grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Znacznie większe problemy ze znalezieniem pracy mają kobiety niż mężczyźni. Udział bezrobotnych wśród kobiet wyniósł prawie 80% i jest to o 7 p. proc. więcej od udziału bezrobotnych wśród mężczyzn. Kobiety mają też znacznie więcej problemów z wejściem na rynek pracy, o czym świadczą przedstawione na wykresie 38 bardzo duże różnice pomiędzy współczynnikami bezrobocia wśród mężczyzn i kobiet w przedziale wieku od 25 do 54 lat, a więc w wieku, w którym kobiety muszą godzić wychowywanie dzieci i „prowadzenie domu” z wymogami rynku pracy.

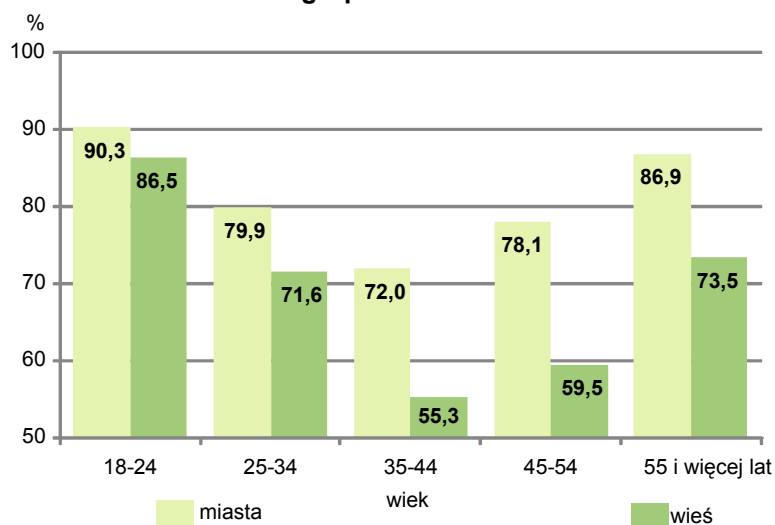
Status bezrobotnego ma większość beneficjentów pomocy społecznej zarówno na wsi jak i w mieście. Należy jednak zaznaczyć, że relatywnie częściej bez pracy pozostają beneficjenci mieszkający w miastach, gdzie udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo wynosił 79% tj. o 15 p. proc. więcej niż na wsi (wykres 39). Ta dość duża różnica wynika wprost z odmiennej charakterystyki

gospodarstw domowych pomiędzy miastem, gdzie jest znacznie wyższy w grupie beneficjentów udział rodzin niepełnych – z młodymi kobietami (z wysokim odsetkiem bezrobotnych) samotnie wychowującymi dzieci, a wsią, gdzie grupą dominującą są osoby z rodzin pełnych lub gospodarstw wielorodzinnych.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że wskazane wyżej problemy z wejściem na rynek pracy osób w wieku 18-24 lata oraz w wieku ponad 50 lat, w tej samej niemal skali dotyczą i miast i wsi, chociaż w przypadku beneficjentów mieszkających na wsi efekt bezrobocia jest nieco łagodzony faktem użytkowania gospodarstw rolnych, stąd w grupie wieku 55 lat i więcej udział bezrobotnych jest znacznie niższy zarówno w porównaniu do rówieśników z miast jak i w stosunku do osób młodych.

Wykres 39. Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo beneficjentów według miejsca zamieszkania i grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Jak zaznaczono na początku opisu statusu na rynku pracy, spośród ponad 1754 tys. beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym, prawie 56% było aktywnych zawodowo, zatem ponad 44% to osoby zawodowo bierne, czyli nie pracujące i nie poszukujące pracy. W liczbach bezwzględnych było to prawie 800 tys. W zbiorowości beneficjentów, członków gospodarstw wieloosobowych odsetek biernych zawodowo był minimalnie niższy.

Wśród biernych zawodowo beneficjentów z gospodarstw wieloosobowych najliczniejszą grupę, ponad 30% stanowią osoby młode, w wieku 18-24 lata. W tej kategorii wieku oraz w grupie 55 lat i więcej bierność zawodowa wystąpiła najczęściej. W przedziale 18-24 lata dotyczyła ok. 68% beneficjentów, a w przedziale 55 lat do końca wieku produkcyjnego (59 lat kobiety/64 lata mężczyźni) – ok. 58%.

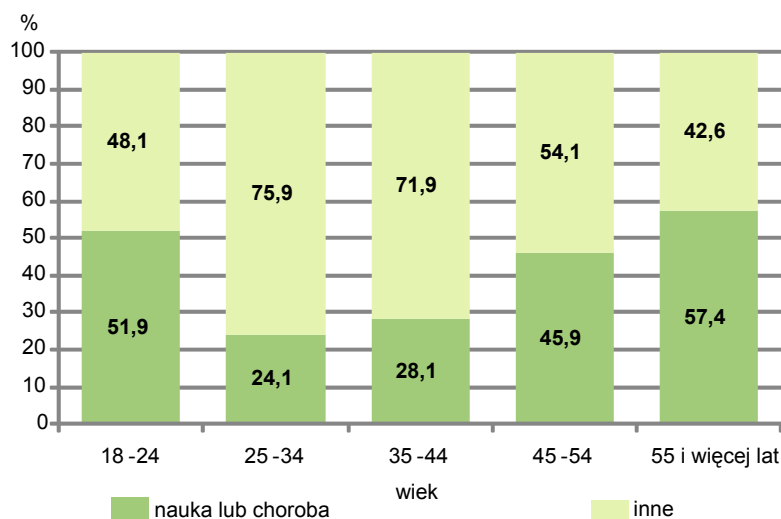
Główną przyczyną bierności zawodowej ludzi młodych jest nauka - 64% biernych zawodowo w wieku 18-25 lat w omawianej zbiorowości miało status ucznia szkoły ponadgimnazjalnej lub wyższej.

Drugą okolicznością mogącą mieć wpływ na bierność zawodową jest inwalidztwo lub przewlekła choroba. W złym stanie zdrowia pozostawało 37% biernych zawodowo – od 16% w kategorii wieku 18-25 lat do ok. 77% w najstarszych rocznikach wieku produkcyjnego. Zatem 43% biernych zawodowo to osoby uczące się albo/i chore przewlekle lub niepełnosprawne. Obie te okoliczności co najmniej utrudniają szanse wejścia na rynek pracy.

Pozostali bierni zawodowo w wieku produkcyjnym beneficjenci w gospodarstwach wieloosobowych – 57%, to osoby zdrowe i nie uczące się. Warto przy tym zwrócić uwagę na to, że największe odsetki biernych z przyczyn innych niż nauka lub zły stan zdrowia wystąpiły w przedziale wieku 25-44 lata (wykres 40).

Jeżeli dodamy, że częściej biernymi zawodowo z przyczyn innych niż nauka lub choroba są kobiety z tego samego przedziału wieku, to nasuwa się wniosek, że w przypadku dużej części kobiet, w „innych przyczynach bierności zawodowej” mieszczą się obowiązki rodzinne, a zwłaszcza macierzyństwo.

Wykres 40. Struktura przyczyn bierności zawodowej beneficjentów według grup wieku w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Potwierdzeniem tej tezy jest także to, że 76% kobiet biernych zawodowo z innych przyczyn (ponad 80% w przypadku kobiet w przedziale wieku 25-54)) to głowy gospodarstw domowych, często samotnie wychowujące dzieci lub – znacznie rzadziej - żony głów gospodarstw domowych.

Natomiast wśród mężczyzn beneficjentów w wieku produkcyjnym biernych zawodowo z innych przyczyn niż nauka, choroba lub niepełnosprawność, częściej niż wśród kobiet mogą występować przypadki pracy nierejestrowanej, nie ujawnianej do wywiadu środowiskowego, lub tak sporadycznej, że nie może ona stanowić stabilnego źródła utrzymania. Nie da się też wykluczyć hipotezy, że część tych osób poszukuje pracy „na własną rękę” poza urzędami pracy i nie chce tego ujawniać nawet pracownikowi socjalnemu.

Z korelacji aktywności zawodowej ze źródłem utrzymania omawianej populacji wynika, że 16% beneficjentów mających status bezrobotnego i ponad 10% biernych zawodowo wykazało, iż w miesiącu poprzedzającym złożenie wniosku o świadczenie czerpało dochody z pracy. Odnotowano też sytuacje odwrotne, kiedy osoby mające status pracującego, nie otrzymały w badanym okresie wynagrodzenia za pracę, które byłoby podstawą wyliczenia dochodu rodziny przed przyznaniem świadczenia.

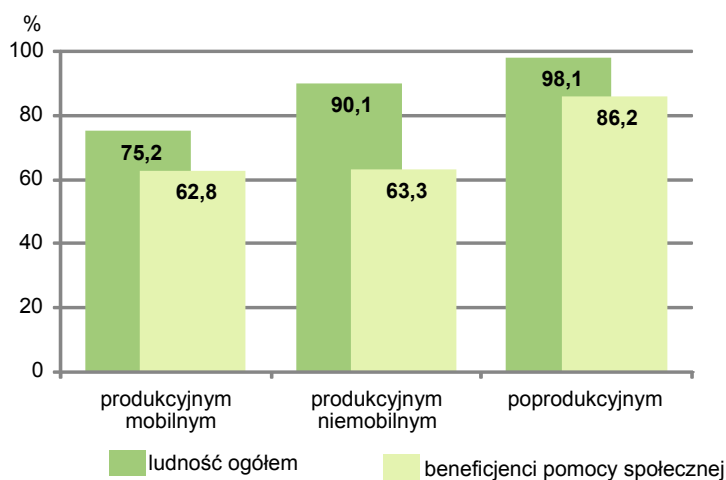
To wskazuje, że pewna grupa beneficjentów, w okresie poprzedzającym złożenie wniosku o świadczenie, pracę traciła, a część ją podejmowała, co świadczy o dorywczym charakterze pracy pracujących beneficjentów. Dane te dobrze charakteryzują dużą zmienność sytuacji ekonomicznej i społecznej oraz ciągłą walkę o utrzymanie się na rynku pracy wielu osób z gospodarstw domowych zarejestrowanych w systemie pomocy społecznej.

2.2.2.7. Źródła i poziom własnych dochodów beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych

Jak wynika z wcześniejszych ustaleń, wśród beneficjentów pomocy społecznej aktywność zawodowa osób w wieku poniżej 18 lat jest sporadyczna, a posiadanie własnego dochodu w tej kategorii wieku należy do rzadkości. Dlatego też w niniejszym rozdziale omówiono sytuację dochodową blisko 1452 tys. osób w wieku 18 lat i więcej. W tej populacji tylko 964 tys. osób, czyli ponad 66% miało własne źródła dochodu.

Według NSP 2011 w populacji ogółem w wieku 18+ udział osób posiadających własny dochód wyniósł prawie 85%. Różnica ta, podobnie, jak opisana wcześniej diametralnie gorsza sytuacja beneficjentów pod względem poziomu wykształcenia, najwyraźniej ukazuje bardzo trudną sytuację gospodarstw wieloosobowych wspieranych przez ośrodki pomocy społecznej.

Wykres 41. Udział posiadających własne źródła dochodu w ludności ogółem oraz wśród beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu według grup wieku w 2012 r.

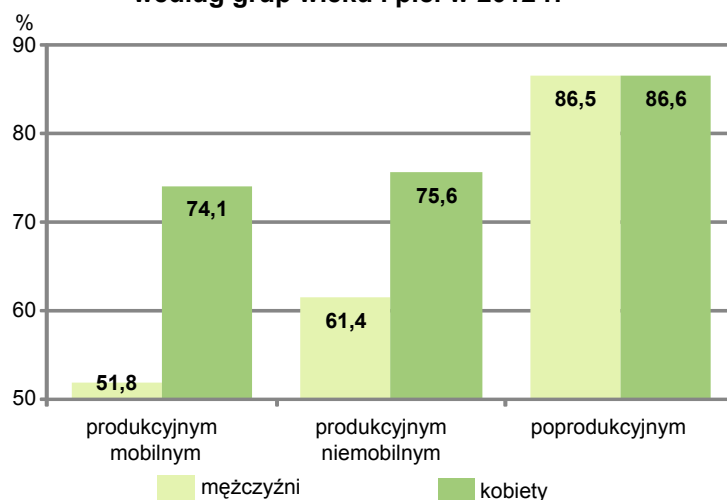
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W omawianej zbiorowości beneficjentów najkorzystniej pod tym względem kształtuje się sytuacja osób w wieku poprodukcyjnym, wśród których odsetek posiadających własne źródła dochodu w 2012 r. przekraczał 86%. Niemniej w wielu przypadkach, w sytuacji, gdy młodszy członkowie rodziny nie mogą znaleźć pracy, emerytura bywa jedynym źródłem dochodu wieloosobowego gospodarstwa domowego.

Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni posiadają własne środki utrzymania. Różnica jest tu bardzo wyraźna i wynosiła ponad 22 p. proc. wśród osób w wieku produkcyjnym mobilnym oraz ponad 14 p. proc. – w wieku niemobilnym. Zwraca uwagę to, że wśród mężczyzn w wieku produkcyjnym mobilnym (wykres 42), udział osób z własnym dochodem nie sięgał nawet 52%, dochodząc do ponad 61% w wieku niemobilnym.

Natomiast udział kobiet dysponujących własnym dochodem ukształtował się na poziomie ok. 74-76% w obu grupach wieku produkcyjnego. Różnice w tym zakresie wyrównują się na relatywnie wysokim (w realiach beneficjentów pomocy społecznej) poziomie – blisko 87% osób z własnym dochodem, dopiero wśród osób w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 42. Udział posiadających własne źródła dochodu wśród beneficjentów według grup wieku i płci w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

Podstawą utrzymania zdecydowanej większości beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym są dochody pochodzące ze źródeł niezarobkowych. Tylko 36% utrzymuje się z pracy jako głównego źródła dochodu. Znacznie częściej z pracy utrzymują się mieszkańcy wsi, gdzie udział beneficjentów wykazujących dochody z tego źródła wyniósł ponad 39%, i jest to ponad 9 p. proc więcej niż w miastach.

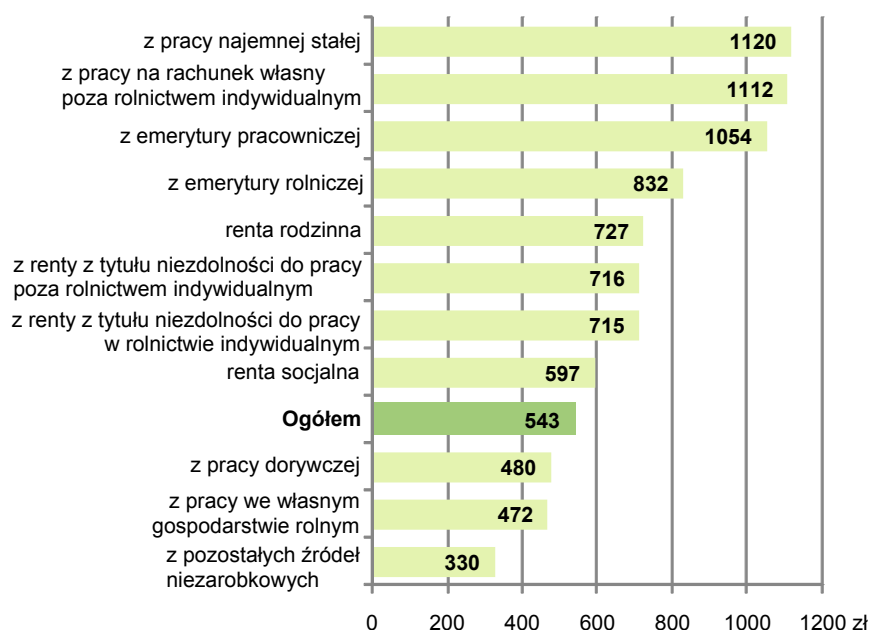
Jak już wspomniano przy omawianiu statusu beneficjentów pomocy społecznej na rynku pracy, kobiety mają znacznie większe trudności w znalezieniu pracy. Przekłada się to na dane o głównym źródle utrzymania. Odsetek kobiet utrzymujących się głównie z pracy wynosił niespełna 19%, gdy w przypadku mężczyzn było to prawie 62%. Znaczące różnice w tym zakresie dotyczą osób we wszystkich grupach wieku produkcyjnego. Natomiast znacznie częściej niż mężczyźni kobiety utrzymują się z pracy najemnej stałej zapewniającej wyższy przeciętny dochód i mającej walor względnie trwałego, systematycznego dochodu. Natomiast mężczyźni częściej niż kobiety utrzymują się z pracy dorywczej.

Reasumując można stwierdzić, że w gospodarstwach wieloosobowych tylko niespełna 24% osób w wieku produkcyjnym - beneficjentów świadczeń pomocy społecznej, utrzymuje się ze źródeł noszących cechę trwałości: pracy najemnej stałej, własnej działalności gospodarczej, lub też utrzymujących się ze świadczeń emerytalno-rentowych.

W zdecydowanie lepszej pod tym względem sytuacji są beneficjenci w wieku emerytalnym, spośród których 76% ma stałe źródło dochodu w postaci emerytury lub renty (rodzinnej, z tytułu niezdolności do pracy lub socjalnej). Niemniej, na tle ogółu populacji w tym wieku w Polsce (wg NSP 2011 r., 93% ludności w wieku poprodukcyjnym utrzymywało się z emerytur lub rent), jest to wskaźnik bardzo niski.

Pod względem przeciętnej wysokości na pierwszym miejscu są dochody z pracy najemnej stałej (mediana powyżej 1200 zł/miesięcznie) oraz – rzadko występujące w tym środowisku – dochody z pracy na rachunek własny poza rolnictwem. Ze źródeł niezarobkowych najwyższy przeciętny dochód zapewniała emerytura pracownicza. Najniższy przeciętny dochód pochodził z: pracy dorywczej, użytkownika gospodarstwa rolnego/działki rolnej oraz innych niż emerytura lub renta źródeł niezarobkowych. Mediana dochodu z tych źródeł kształtowała się na poziomie od 150 do 400 zł netto miesięcznie.

Wykres 43. Mediana przeciętnego dochodu miesięcznego netto osiąganego przez członków wieloosobowych gospodarstw domowych według źródeł uzyskania w 2012 r.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MPIPS.

W 2012 r. mediana przeciętnego indywidualnego dochodu netto beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych wyniosła 760 zł. Najwyższe przeciętne dochody posiadali beneficjenci w wieku poprodukcyjnym – ich przeciętny dochód był wyższy niż 1000 zł podczas gdy mediana dochodu osób w wieku produkcyjnym kształtowała się na poziomie od 740 zł w grupie osób w wieku produkcyjnym mobilnym do 750 zł dla osób w wieku produkcyjnym niemobilnym.

Łącznie 31% beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych posiadało własny dochód w wysokości nie przekraczającej średnio 500 zł miesięcznie. Dochód w wysokości 500-1000 zł/miesięcznie osiągało 32% beneficjentów; natomiast dochód powyżej 1000 zł otrzymywało 37% omawianej zbiorowości. Tę generalną strukturę według przeciętnego dochodu własnego kształtuje dominująca grupa osób w wieku produkcyjnym. Sytuacja dochodowa osób w wieku emerytalnym jest zupełnie inna. Tu udział osób z dochodami powyżej 1000 zł, wyniósł ponad 50%, a z dochodami poniżej 500 zł - nie przekraczał 6%.

3. BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH

W 2012 r. świadczenia rodzinne otrzymywało średnio miesięcznie ponad 2153 tys. beneficjentów, wśród których ponad 1285 tys., czyli 60,8% stanowiły rodziny otrzymujące świadczenia na dzieci, pozostające na ich utrzymaniu. Pozostała część beneficjentów to osoby pobierające świadczenia na siebie. Są to głównie pełnoletni uczniowie szkół średnich i studenci uprawnieni do zasiłku rodzinnego na siebie oraz znaczna część beneficjentów świadczeń opiekuńczych.

Rok 2012 był kolejnym, w którym odnotowano obserwowany od kilku lat spadek liczby beneficjentów świadczeń rodzinnych. W porównaniu z 2011 r. liczba rodzin, które otrzymywały świadczenia na dzieci zmniejszyła się o 6,2%, a w porównaniu z 2010 r., o 10,4%,

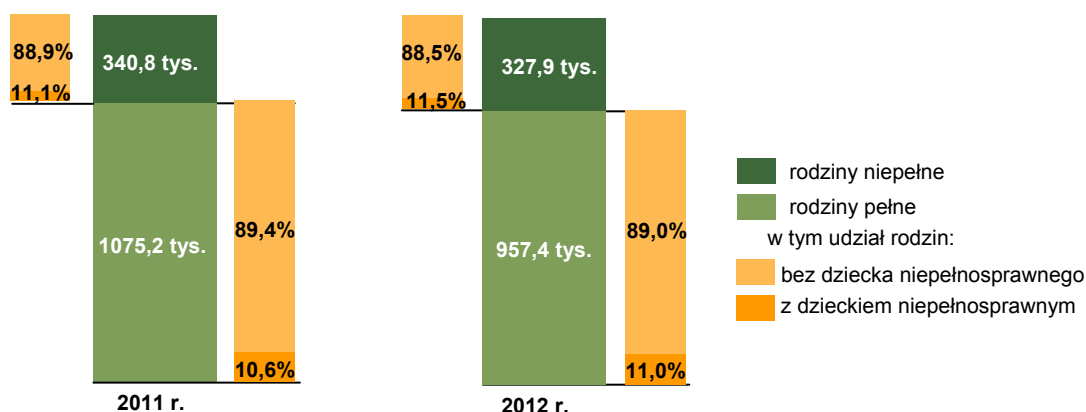
Analiza dynamiki zmian ilościowych według rodzajów świadczeń w odniesieniu do 2010 r., w którym wykonano podobną analizę, wykazała spadek liczby beneficjentów świadczeń zależnych od dochodu, czyli rodzin i osób pobierających zasiłki rodzinne wraz z dodatkami⁴⁶ – o 16,2%; i wzrost, o 16,3% liczby beneficjentów świadczeń opiekuńczych⁴⁷, których uzyskanie nie było zależne od dochodu.

Na zmniejszenie się liczby beneficjentów zasiłków rodzinnych wpływ miał przede wszystkim spadek ogólnej liczby dzieci w wieku uprawniającym do zasiłku, a także utrzymanie do października 2012 r. wysokości kryterium dochodowego na poziomie określonym w 2004 r. Wyraźny wzrost liczby beneficjentów świadczeń opiekuńczych wynikał z większej liczby osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego, co było skutkiem zmian w przepisach w 2010 r. – poszerzających krąg osób mogących ubiegać się o takie świadczenie, a przede wszystkim – znoszących kryterium dochodowe uprawniające do uzyskania świadczenia pielęgnacyjnego.

3.1 Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na dzieci

W 2012 r. zasiłki rodzinne otrzymywało średnio ponad 1285 tys. rodzin i w porównaniu z 2011 r. zbiorowość ta zmniejszyła się o 9,2%, a w porównaniu z 2010 r. o 16,6%.

Wykres 44. Rodziny pełne i niepełne pobierające zasiłki rodzinne na dzieci i ich struktura według występowania w rodzinie dziecka niepełnosprawnego

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

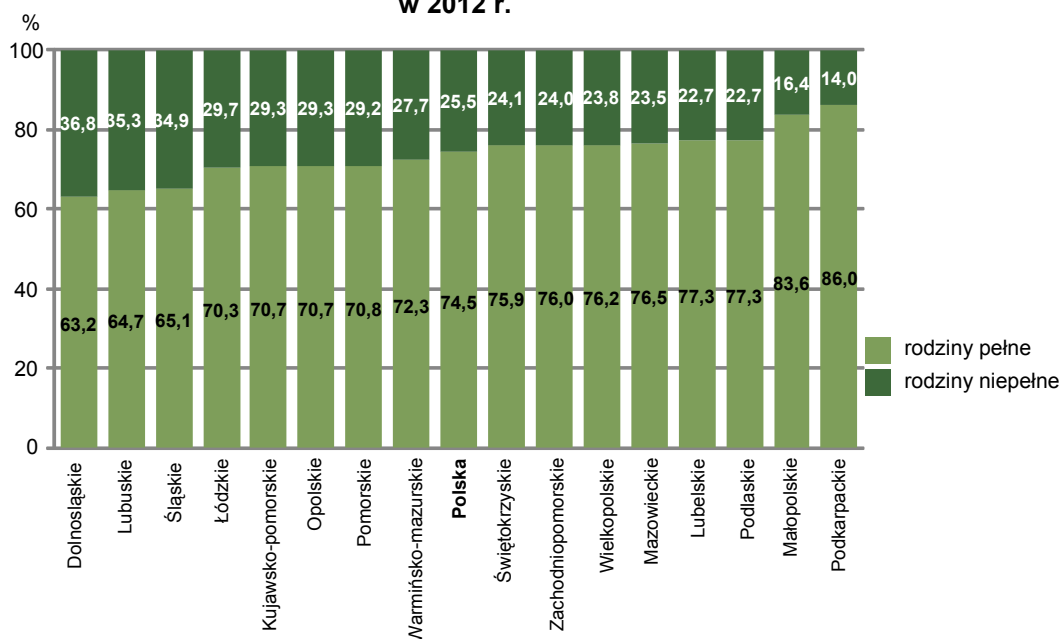
⁴⁶ Patrz uwagi metodyczne str. 28.

⁴⁷ j.w.

W omawianym roku wśród rodzin pobierających zasiłki rodzinne 25,5%, a w liczbach bezwzględnych prawie 328 tys. to rodziny niepełne (wykres 44). W porównaniu z wcześniejszymi latami udział rodzin niepełnych w zbiorowości ogółu rodzin pobierających zasiłki rodzinne stopniowo wzrasta (w latach 2010 i 2011 wynosił odpowiednio 23,2% i 24,1%). Także udział rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym w analizowanej populacji minimalnie wzrósł i w 2012 r. rodziny te stanowiły 11,4% ogółu rodzin otrzymujących zasiłek rodzinny, wobec ok. 11,0% w dwóch poprzednich latach.

W porównaniu z 2010 r. liczba rodzin pełnych pobierających zasiłek rodzinny zmniejszyła się o ponad 9%, rodzin niepełnych o ok.1%, a rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym o ponad 6%. Struktura rodzin w podziale na pełne i niepełne wykazuje znaczne zróżnicowanie terytorialne.

Wykres 45. Odsetek rodzin pełnych i niepełnych pobierających zasiłki rodzinne w 2012 r.

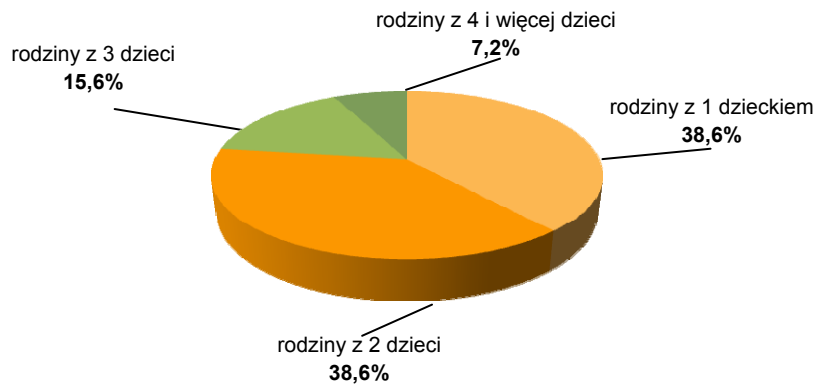

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

Najwyższy odsetek rodzin niepełnych odnotowano w 2012 r. w południowo-zachodniej Polsce tj. w województwach: dolnośląskim, lubuskim i śląskim, gdzie udział tych rodzin w liczbie rodzin pobierających zasiłek rodzinny wynosił ponad 34%. Warto zaznaczyć, że tempo wzrostu udziału rodzin niepełnych w województwach dolnośląskim i lubuskim także było najwyższe. W stosunku do 2010 r. odsetek omawianych rodzin w tych województwach wzrósł o ok. 5 p. proc. przy średniej krajowej niewiele przekraczającej 2 p. proc. Najniższy odsetek rodzin niepełnych w zbiorowości pobierających zasiłki rodzinne występował w południowo – wschodniej części kraju, w województwach podkarpackim i małopolskim, gdzie udział ich wynosił odpowiednio 14,0% oraz 16,4%. W stosunku do 2010 r. odsetek omawianych rodzin w tych województwach wzrósł o mniej niż 1 p. proc.

W 2012 r. w łącznej liczbie 1285,9 tys. rodzin z dziećmi na utrzymaniu pobierających zasiłki rodzinne, podobnie jak dwa lata wcześniej, dwie największe grupy stanowiły rodziny utrzymujące jedno lub dwoje dzieci, stanowiąc razem ponad 77% ogółu rodzin pobierających zasiłek rodzinny. Rodziny wielodzietne, czyli z co najmniej trójką dzieci stanowiły blisko 23% omawianej zbiorowości, przy czym rodziny z co najmniej czworgiem dzieci na utrzymaniu stanowiły ponad 7%.

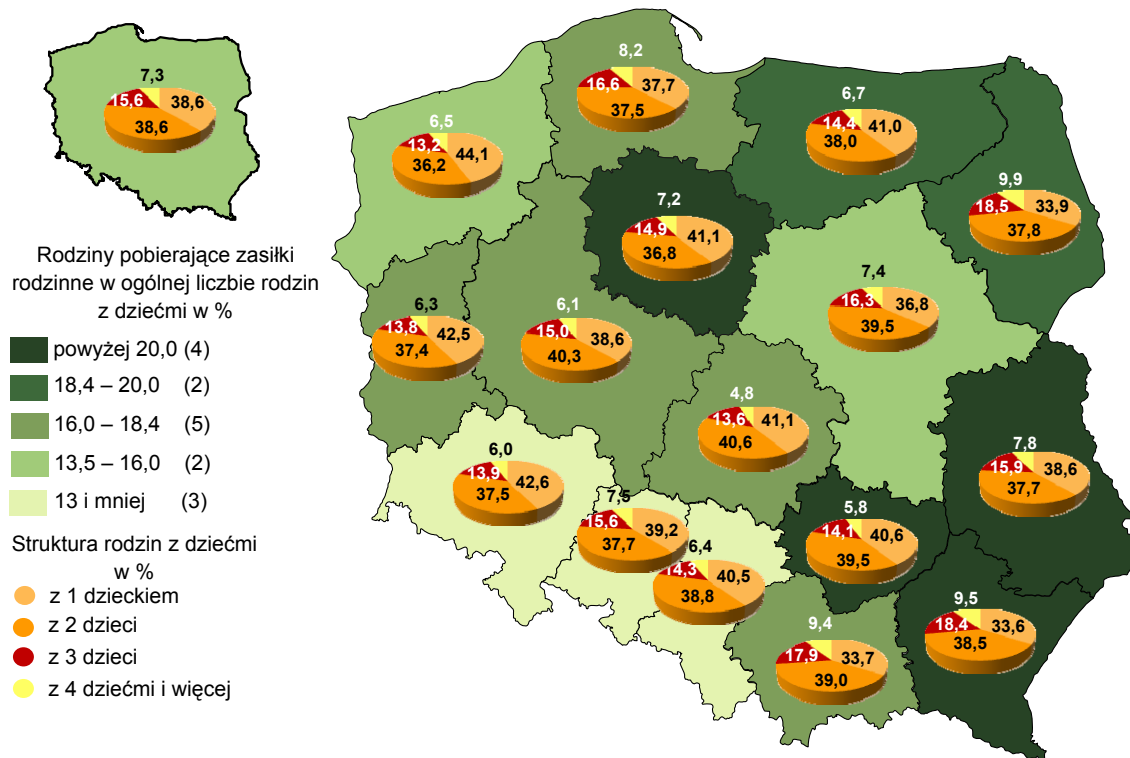
Wykres 46. Struktura rodzin według liczby dzieci na które pobierały zasiłki rodzinne w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

W 2012 r. na 100 rodzin z jednym dzieckiem korzystających ze świadczeń rodzinnych ponad 8 to rodziny z dzieckiem posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności. Wśród rodzin z dwójką dzieci udział tych z co najmniej jednym dzieckiem niepełnosprawnym był wyższy, wynosił blisko 12%. Największy odsetek rodzin wychowujących co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne i jednocześnie korzystających z zasiłków rodzinnych, był w rodzinach wielodzietnych, wynosił on blisko 15% w rodzinach z trojgiem dzieci, oraz blisko 20% w rodzinach z co najmniej czwórką dzieci.

Mapa 6. Udział rodzin pobierających zasiłki rodzinne w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi⁴⁸ i ich struktura według liczby dzieci z uprawnieniem do zasiłku w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS i GUS.

⁴⁸ Wyniki NSP 2011.

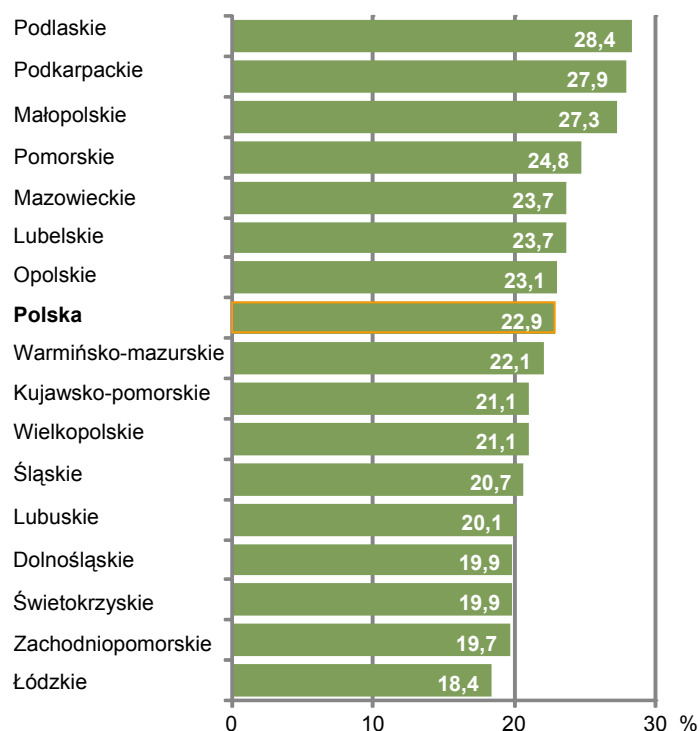

Udział rodzin pobierających zasiłki rodzinne na dzieci w 2012 r. w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi wynosił w Polsce 15,8%. W ujęciu terytorialnym według województw daje się zauważyć znaczne zróżnicowanie tego wskaźnika (tło mapy 6.). Stosunkowo największy udział rodzin z dziećmi korzystających z zasiłków rodzinnych w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi, wystąpił w województwach: lubelskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim, gdzie wskaźnik ten przekraczał 20%. W województwach o najniższym wskaźniku odsetek omawianych rodzin w ogólnej liczbie rodzin był blisko dwukrotnie niższy. Województwa o najniższym wskaźniku rodzin pobierających zasiłki rodzinne na dzieci w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi to województwa południowo-zachodniej części kraju, śląskie, opolskie i dolnośląskie.

W strukturze rodzin pobierających świadczenia rodzinne według liczby dzieci w większości województw przeważały rodziny z jednym dzieckiem na utrzymaniu (od ponad 38% do ponad 44%) poza pięcioma województwami: wielkopolskim, mazowieckim, podlaskim, małopolskim i podkarpackim gdzie przeważały rodziny z dwójką dzieci.

Udział rodzin wielodzietnych, czyli rodzin z 3 lub więcej dzieci w ogólnej populacji rodzin pobierających zasiłki rodzinne wykazywał w 2012 r. wyraźne zróżnicowanie terytorialne.

Wykres 47. Udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne w 2012 r.

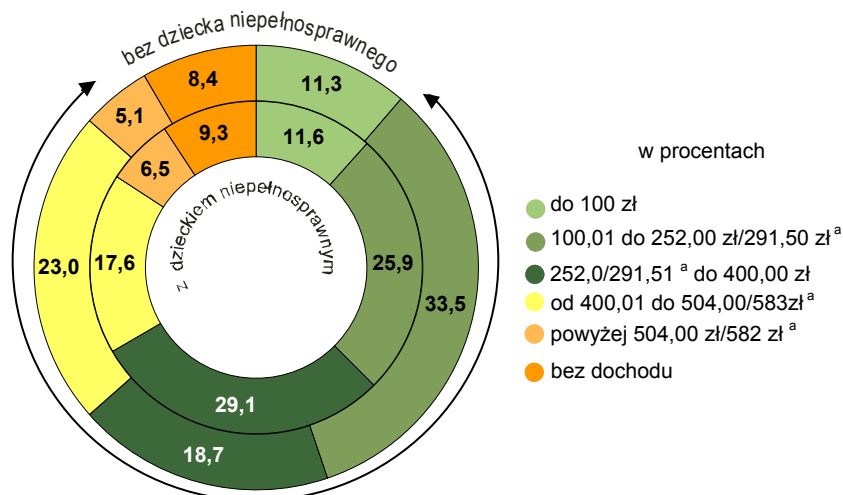

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPiPS.

Największy udział rodzin wielodzietnych w tej populacji odnotowano w województwach: podlaskim, podkarpackim, małopolskim, pomorskim, lubelskim, gdzie udział takich rodzin wynosił od blisko 24% do ponad 28%. Najniższy udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających zasiłki rodzinne odnotowano w województwach: łódzkim, zachodniopomorskim, świętokrzyskim i dolnośląskim, gdzie wskaźnik ten nie przekroczył 20%.

Sytuację ekonomiczną rodzin – beneficjentów zasiłków rodzinnych obrazuje struktura rodzin według dochodu w przeliczeniu na 1 osobę z uwzględnieniem liczby wychowywanych dzieci niepełnosprawnych.

Wykres 48. Struktura rodzin beneficjentów zasiłków rodzinnych według dochodu na członka rodziny w 2012 r.

^a Rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym

Ź r ó d ł o: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

Ze względu na różną granicę kryterium dochodowego, dalszą analizę struktury rodzin według grup dochodowych przedstawiono oddzielnie dla rodzin bez dziecka niepełnosprawnego oraz z dzieckiem niepełnosprawnym. W rodzinach bez dziecka niepełnosprawnego ponad 8% stanowiły rodziny nie posiadające żadnego dochodu, ponad 11% rodzin posiadało bardzo niski dochód, nie większy niż 100 zł na osobę. Najwyższy udział (ponad 33%) miały rodziny o dochodzie wyższym niż 100 zł, ale nie przekraczającym połowy kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o zasiłek rodzinny.

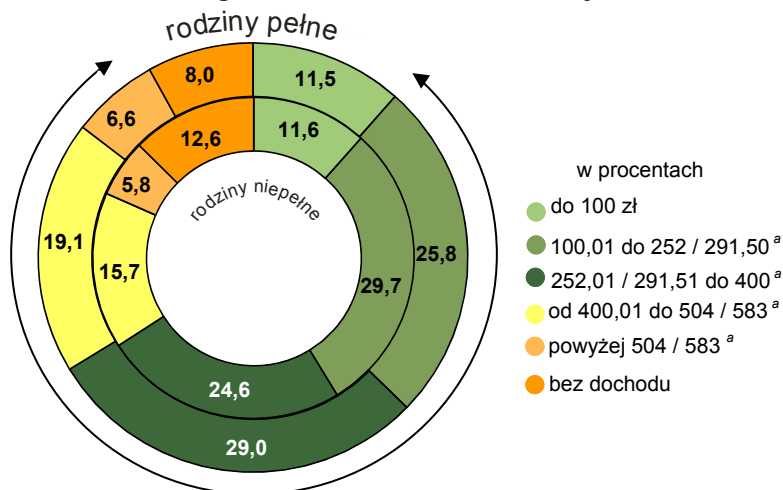
Blisko 42% rodzin w tej grupie miało dochód wyższy niż połowa kryterium dochodowego, czyli wyższy niż 252 zł na osobę, ale nie większy niż wynosi to kryterium. Co dwudziesta rodzina miała dochód w wysokości wyższej niż próg dochodowy⁴⁹.

Wśród rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym odsetek rodzin, które nie posiadają żadnych dochodów lub mają najniższe dochody, do 100 zł na osobę, a także rodzin o najwyższych dochodach był zbliżony do wcześniej opisanego dla rodzin bez dziecka niepełnosprawnego. Wystąpiły natomiast widoczne różnice w udziałach pozostałych grup dochodowych rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym. Udział rodzin, których dochody były wyższe niż 100 zł, ale nie przekraczały połowy wysokości kryterium dochodowego na osobę był niższy niż w grupie rodzin bez dziecka niepełnosprawnego i wynosił 25,9%, podczas gdy w następnym przedziale do 400 zł znalazło się znacznie więcej rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym, 29,1%.

⁴⁹ Zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych jeżeli dochód na osobę przekracza kwotę uprawniającą do zasiłku rodzinnego o kwotę niższą lub równą kwocie zasiłku rodzinnego to zasiłek przysługuje, jeżeli przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku przekroczenia dochodu w kolejnym roku zasiłek rodzinny nie przysługuje.

Wśród rodzin pełnych odsetek rodzin, które nie posiadały żadnych dochodów wynosił 8,0%, natomiast wśród rodzin niepełnych był znacznie wyższy i wynosił 12,6%. Udział rodzin, których dochody nie przekraczały 100 zł był zbliżony zarówno wśród rodzin pełnych jak i niepełnych. Natomiast w grupie gdzie dochód był wyższy niż 100 zł, ale nie przekraczał połowy wysokości kryterium udział rodzin niepełnych wynosił 29,7% i był o 3,9 p. proc. wyższy niż dla rodzin pełnych.

Wykres 49. Struktura rodzin pełnych i niepełnych beneficjentów zasiłków rodzinnych według dochodu na członka rodziny w 2012 r.

^a Rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym.

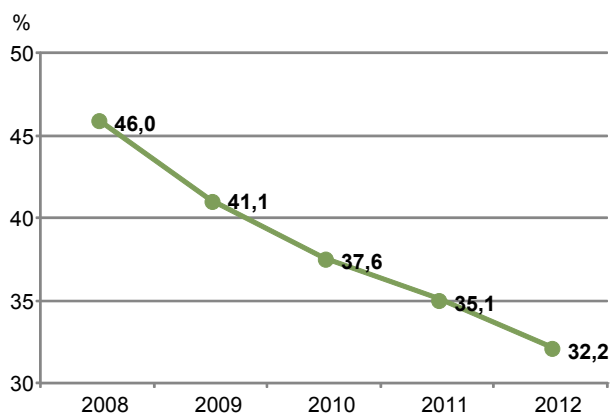
Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

W trzech pozostałych grupach dochodowych, gdzie dochód przekraczał połowę wysokości kryterium dochodowego znalazło się znacznie więcej rodzin pełnych. Spośród wszystkich rodzin pełnych dochody niskie, czyli poniżej połowy progu dochodowego, uzyskiwało 45,3% tych rodzin, a spośród rodzin niepełnych - 53,9% tych rodzin.

3.1.1 Dzieci w rodzinach

W 2012 r. z zasiłku rodzinnego średnio miesięcznie korzystało 2521,8 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat, co oznacza, że zasiłek rodzinny przysługiwał na niemal co trzecie dziecko w Polsce w tym wieku. W 2011 r. udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w populacji osób w wieku poniżej 18 lat był znacznie wyższy i wynosił ponad 35%.

Wykres 50. Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS oraz GUS.

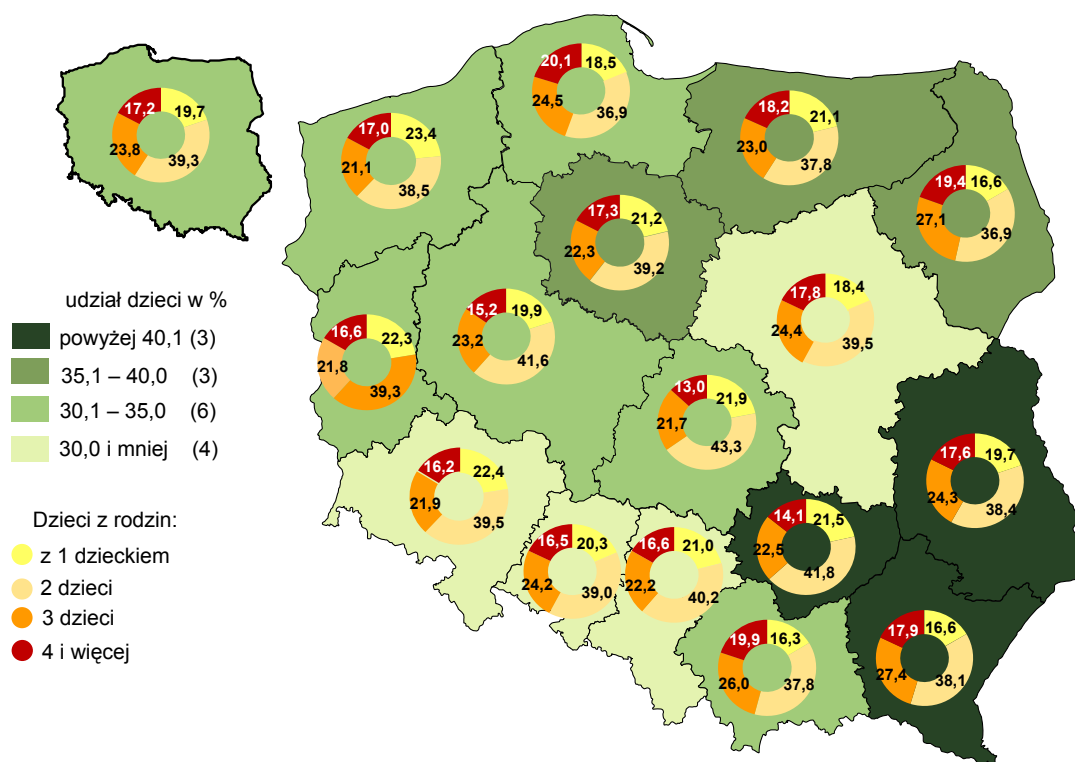
Udział dzieci na które rodzice pobierają zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w wieku poniżej 18 lat wykazuje od kilku lat stałą tendencję malejącą.

Spadek liczby dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny jest spowodowany sytuacją demograficzną, a dokładniej spadkiem liczby osób w wieku uprawniającym do zasiłku rodzinnego. Jednocześnie kryterium dochodowe decydujące o przyznaniu zasiłku pozostawało na niezmiennym poziomie od maja 2004 r. do końca października 2012 r., podczas gdy w tym okresie następował wzrost płac i cen. Fakt ten stanowi drugą przyczynę zmniejszenia się liczby dzieci otrzymujących zasiłki rodzinne.

Największy udział wśród korzystających z zasiłku rodzinnego miały dzieci w wieku 6-12 lat stanowiąc ponad 33% ogółu, niewiele mniejszy – ponad 31% dzieci najmłodsze do lat 6. Relatywnie mniejszy, bo ponad 15%-owy udział miały dzieci w wieku 13-15 lat, a 16-17-latkowie – ponad 10%. Najstarsze grupy: w wieku 18-20 lat oraz 21-23 lata stanowiły odpowiednio 9% oraz 0,3% ogółu dzieci na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny.

Przedstawiona struktura udziału poszczególnych grup wiekowych kształtowała się odmiennie tylko w dwóch województwach: śląskim i lubuskim, gdzie największy udział miały dzieci najmłodsze do lat 6. Stosunkowo największa rozbieżność wskaźnika udziału poszczególnych grup wieku w badanej zbiorowości dotyczy grupy dzieci najmłodszych i wynosił blisko 6 p. proc. pomiędzy najmniejszym udziałem w woj. podlaskim - 28,5% i największym w województwie śląskim – 34,3%. W pozostałych grupach wiekowych różnice pomiędzy najmniejszym i największym udziałem dzieci nie przekraczają 3 p. proc.

Mapa 7. Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem i ich struktura według liczby dzieci w rodzinie w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS oraz GUS.

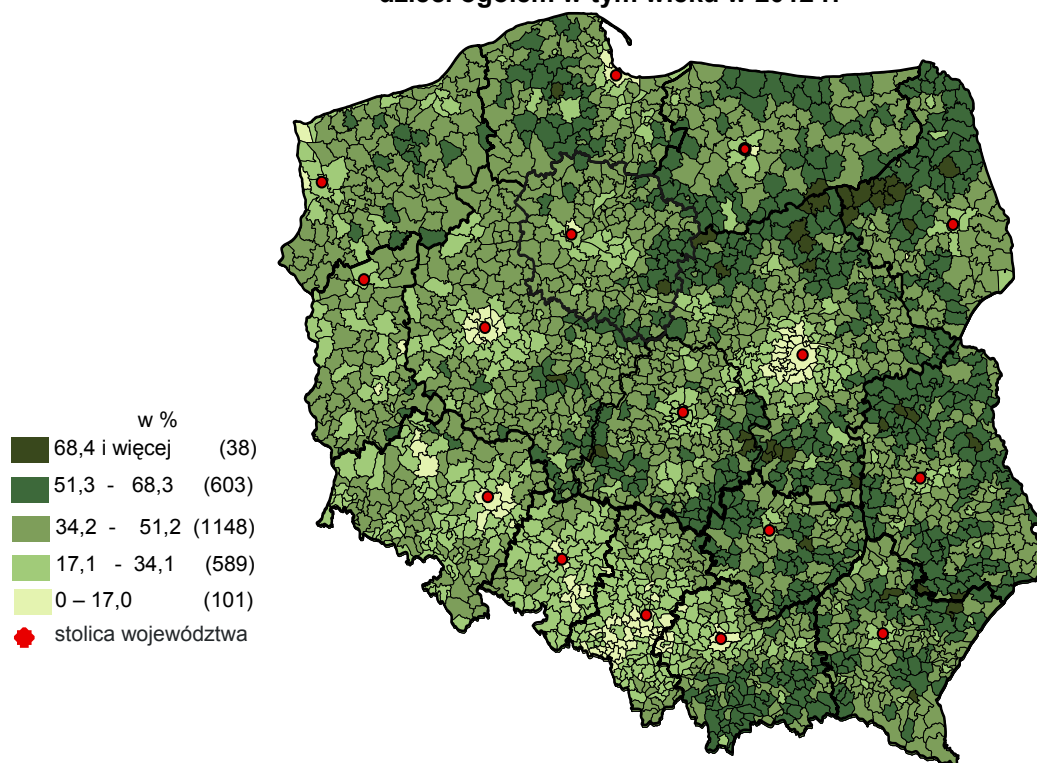
Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny w liczbie dzieci ogółem w tym wieku, wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne (tło mapy 7). Omawiany wskaźnik osiągał najniższe wartości w województwie: śląskim, opolskim, dolnośląskim (gdzie był niższy niż

25,3%) i województwie mazowieckim, a najwyższe wartości w województwach: świętokrzyskim, lubelskim, podkarpackim (powyżej 40%).

Większość dzieci które skorzystały z zasiłku rodzinnego pochodziła z rodzin z 2 dzieci na utrzymaniu – 39,3% dzieci, a następnie z rodzin z 3 dzieci – 23,8%. Dzieci w rodzinach z 1 dzieckiem oraz z 4 i więcej dzieci stanowiły odpowiednio 19,7% i 17,2% korzystających z zasiłku rodzinnego. Przedstawiona na wykresach na mapie 7 struktura dzieci, według wielkości ich rodzin (określonej liczbą dzieci) kształtowała się odmiennie w województwach: dolnośląskim, lubuskim, łódzkim i zachodniopomorskim, gdzie drugą pod względem liczebności grupę stanowiły dzieci z rodzin z 1 dzieckiem na utrzymaniu. Natomiast w województwach: małopolskim, podkarpackim, podlaskim, pomorskim - to dzieci z rodzin z 4 i więcej dziećmi przeważały nad tymi, które pochodziły z rodzin posiadających na utrzymaniu 1 dziecko.

Wskaźnik udziału dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych jest nierozłącznie związany z udziałem rodzin o niskich dochodach. Wskaźnik ten w części województw kształtowany jest najczęściej przez grupy zamożnych miast i otaczających je gmin. Tak jest w województwach: śląskim, mazowieckim, opolskim oraz małopolskim, gdzie współczynnik zmienności przekracza 30%, osiągając maksymalny poziom dla województwa śląskiego ponad 40%. W województwach tych zróżnicowanie udziału dzieci korzystających ze świadczeń rodzinnych jest znaczne, z jednej strony występują skupienia miast i gmin o niskim poziomie wskaźnika, z drugiej strony gminy (najczęściej oddalone od centrów) z wysokim poziomem wskaźnika.

Mapa 8. Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem w tym wieku w 2012 r.

Ź r ó d ł o: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS oraz GUS.

Odmienna sytuacja miała miejsce w województwach: świętokrzyskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim, gdzie współczynnik zmienności kształtował się na poziomie niewiele ponad 20%. Są to województwa najbardziej jednorodne pod względem udziału dzieci w wieku poniżej 18 lat korzystających ze świadczeń rodzinnych i jednocześnie są to województwa o wysokim udziale tych osób.

Zróżnicowanie częstości korzystania z zasiłków rodzinnych przez dzieci według gmin przedstawia mapa 8, gdzie dokładniej widać zarówno obszary skupień gmin o najwyższym stopniu korzystania z zasiłków rodzinnych jak również obszary o względnie niskich wskaźnikach, będące najczęściej obszarami centrów urbanizacyjnych w Polsce.

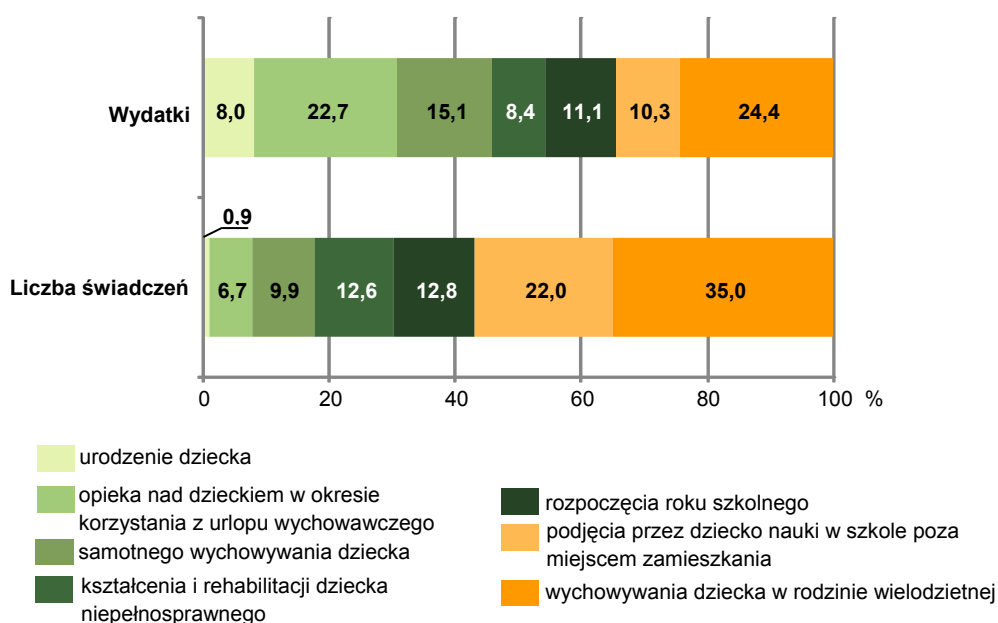
3.1.2. Dzieci korzystające z dodatków do zasiłku rodzinnego

W 2012 r. osoby otrzymujące zasiłki rodzinne korzystały z dodatków do tych zasiłków na łączną kwotę blisko 1,7 mld zł., co stanowiło 21,6% ogólnej kwoty świadczeń rodzinnych.

Średnio miesięcznie korzystali z nich rodzice 1215,3 tys. dzieci, w tym z tytułu:

- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej na trzecie i kolejne dziecko w rodzinie średnio miesięcznie pobierali rodzice ponad 425 tys. dzieci
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego otrzymali rodzice blisko 82 tys. dzieci.
- samotnego wychowywania dziecka otrzymało miesięcznie ponad 120 tys. osób.
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego w 2012 r. był wypłacony dla średnio miesięcznie ponad 153 tys. dzieci i młodzieży (łącznie z niepełnosprawnymi dziećmi w wieku 18-24 lata), w tym ok. 26 tys. to dzieci w wieku do lat 5. Udział dzieci otrzymujących ten dodatek w ogólnej liczbie dzieci pobierających zasiłek rodzinny wynosił blisko 6%.
- rozpoczęcia roku szkolnego otrzymało jednorazowo 1865 tys. dzieci
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania korzystało ponad 267 tys. rodziców, w tym rodzice blisko 245 tys. dzieci otrzymali świadczenie na pokrycie wydatków związanych z dojazdem do miejscowości, w której znajduje się szkoła, rodzice blisko 23 tys. dzieci otrzymali dodatek, na pokrycie wydatków związanych z zamieszkaniem w miejscowości, w której znajduje się szkoła
- urodzenia dziecka, w ciągu roku wypłacono 134 tys. takich dodatków.

Wykres 51. Struktura dodatków do zasiłku rodzinnego w 2012 r.

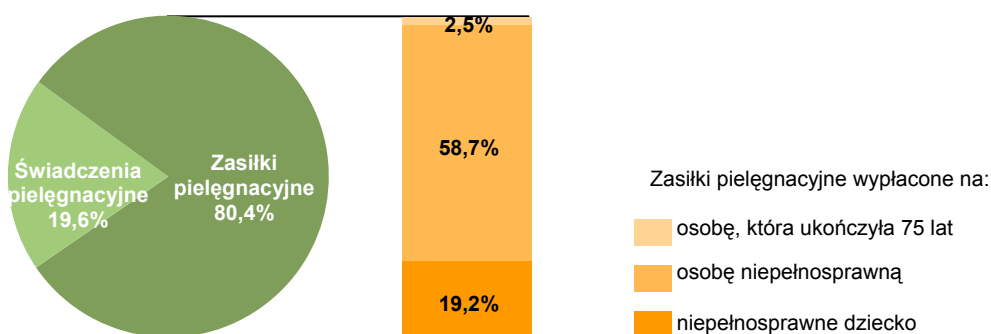
Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

Struktura wydatków na dodatki do zasiłków rodzinnych przedstawiała się odmiennie od ich struktury ilościowej. Największą kwotę prawie 408 mln zł, czyli ponad 24% ogólnej puli wypłacanej w formie dodatków do zasiłków rodzinnych, stanowiły dodatki z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej. Następna pod względem wysokości to kwota przeznaczona na dodatki z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego wynosząca ponad 380 mln zł. Trzecia pod względem wysokości kwota stanowiąca ponad 15% ogółu wydatków trafiła do beneficjentów jako dodatki z tytułu samotnego wychowywania dziecka.

3.2. Beneficjenci świadczeń opiekuńczych⁵⁰

W 2012 r. wypłacano średnio miesięcznie 1141,0 tys. świadczeń opiekuńczych, z czego ponad 4/5 stanowiły zasiłki pielęgnacyjne, a ok. 1/5 - świadczenia pielęgnacyjne. Zasiłków pielęgnacyjnych wypłacono przeciętnie miesięcznie 917,6 tys., czyli o 2,2% więcej niż w roku poprzednim i o 5,1% więcej niż w 2010 r.

Wykres 52. Struktura liczby świadczeń opiekuńczych w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS.

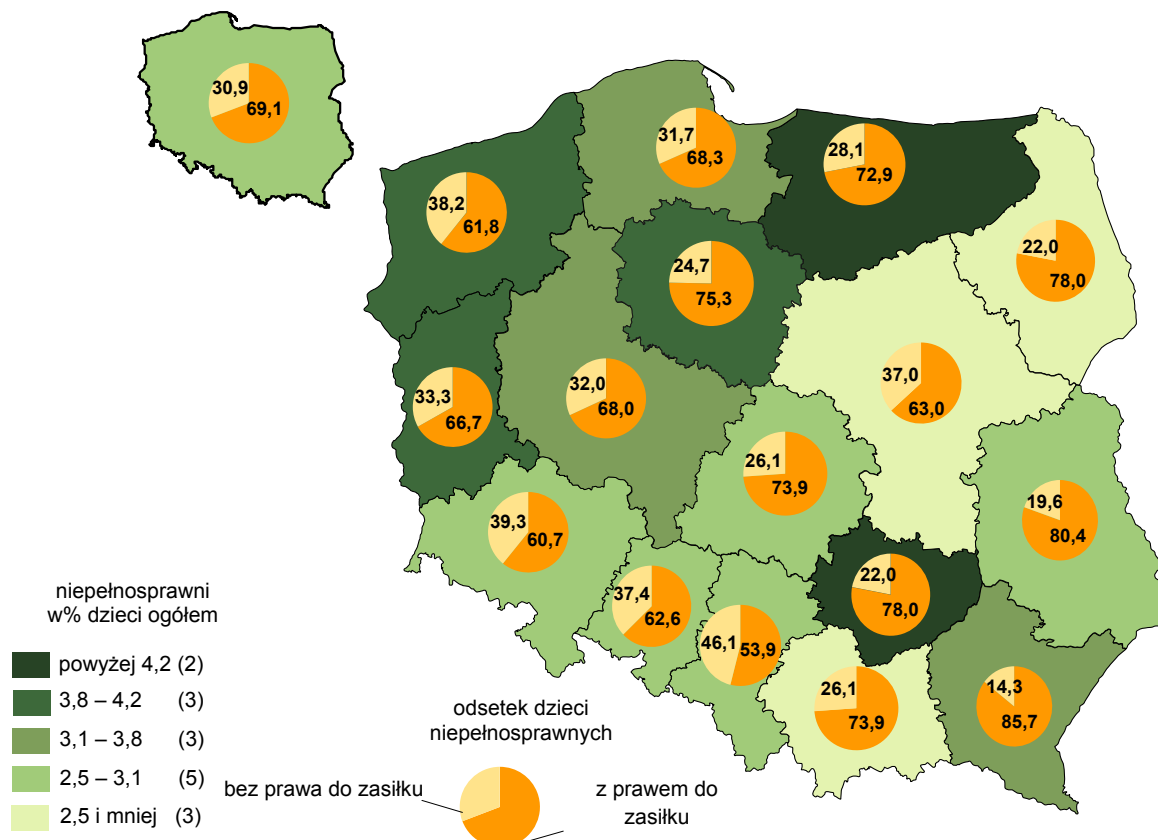
W 2012 r. zasiłek pielęgnacyjny był wypłacany przeciętnie w miesiącu dla blisko 219 tys. dzieci w wieku poniżej lat 16. Udział dzieci niepełnosprawnych z zasiłkiem pielęgnacyjnym w populacji dzieci ogółem wynosił 3,1%, a w układzie według województw wykazywał wyraźne zróżnicowanie (mapa 9). Relatywnie najczęściej niepełnosprawność wśród dzieci występowała w województwach warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim, gdzie na każde 100 dzieci przypadało blisko pięćdziesiąt dzieci na które rodzice otrzymywali zasiłek pielęgnacyjny. Także stosunkowo wysoki wskaźnik odnotowano w województwach lubuskim i kujawsko-pomorskim, odpowiednio 4,2 i 4,0. W czterech województwach wskaźnik kształtował się na średnim poziomie od 3,6 w zachodniopomorskim do 3,2 w wielkopolskim. Najniższy wskaźnik 2,1 dzieci niepełnosprawnych w ogólnej zbiorowości dzieci wystąpił w województwie małopolskim.

Beneficjentami zasiłku pielęgnacyjnego są nie tylko dzieci i ich rodziny lecz także osoby dorosłe. Z ogólnej puli wypłaconych w 2012 r. zasiłków pielęgnacyjnych najwięcej, bo ponad 73% to zasiłki wypłacone osobom niepełnosprawnym w wieku 16 lat i więcej posiadającym orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Od kilku lat obserwuje się wzrost liczby zasiłków w tej grupie zasiłkobiorców. W części jest to spowodowane większą świadomością

⁵⁰ Uwagi metodyczne str. 28.

społeczeństwa i staraniem rodzin osób niepełnosprawnych, które dotąd nie miały orzeczenia o niepełnosprawności o przyznanie tego świadczenia. Zasiłek pielęgnacyjny skierowany do osób, które ukończyły 75 lat stanowił niewiele ponad 3% puli zasiłków pielęgnacyjnych.

Mapa 9. Udział dzieci niepełnosprawnych w liczbie dzieci ogółem oraz struktura dzieci niepełnosprawnych według prawa do zasiłku rodzinnego w 2012 r.

Źródło: dane Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MPIPS oraz GUS.

W 2012 r. świadczenia pielęgnacyjne otrzymywało przeciętnie w miesiącu 223,5 tys. osób, czyli o 1/3 więcej niż w 2011 r. i ponad 2-krotnie więcej niż w 2010 r. Spory wzrost liczby wypłacanych świadczeń wynika przede wszystkim z większej liczby osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego, co było skutkiem zmian w przepisach wprowadzonych w 2010 r., rozszerzających grono osób uprawnionych do tego świadczenia o inne osoby zobowiązane do alimentacji na rzecz osoby niepełnosprawnej – poza rodzicami o świadczenie mogli ubiegać się także jej inni krewni w linii prostej oraz rodzeństwo. Ważną przyczyną tak dużego wzrostu liczby beneficjentów świadczenia pielęgnacyjnego było także zniesienie kryterium dochodowego. W 2012 r. beneficjenci korzystający z tej formy pomocy otrzymali blisko 1,4 mld zł co stanowiło blisko 18% ogólnej kwoty wypłacanej w formie świadczeń rodzinnych.

Z ogólnej liczby osób, które korzystały z tej formy wsparcia blisko 40% świadczeń było pobieranych przez rodziców, którzy zrezygnowali z pracy w związku z opieką nad dzieckiem niepełnosprawnym. Pozostała grupa to świadczenia, które były pobierane przez osoby opiekujące się na dorosłymi osobami niepełnosprawnymi.

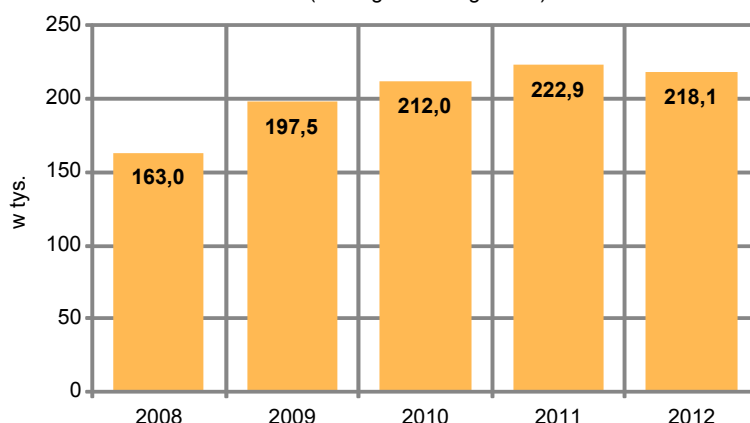

4. BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO⁵¹

Według stanu w grudniu 2012 r. ze świadczeń z FA korzystało 218,1 tys. świadczeniobiorców. W tej liczbie było 205,0 tys. rodzin, które wychowywały 311,2 tys.⁵² uprawnionych do świadczenia dzieci w wieku poniżej 18 lat i starszych pozostających na utrzymaniu w związku z nauką lub niepełnosprawnością. Pozostałe 13,1 tys. świadczeniobiorców, to osoby dorosłe - głównie uczące się – pobierające świadczenia na siebie.

W porównaniu z grudniem 2011 r. liczba świadczeniobiorców ogółem zmniejszyła się o 2,1% i był to pierwszy spadek od grudnia 2008 r.⁵³

Wykres 53. Beneficjenci świadczeń z funduszu alimentacyjnego
(według stanu w grudniu)

Źródło: dane wykazane w przypisach 53 - 55.

Na podstawie danych ze sprawozdania⁵⁴ za lata 2010-2012 można stwierdzić, że to zmniejszenie w 2012 r. spowodował bardzo wysoki spadek liczby osób pobierających świadczenie na siebie, o 25,8% w porównaniu z 2011 r., a w porównaniu z 2010 r. – o 20,9%. W tym samym okresie liczba rodzin z dziećmi zmniejszyła się o 0,1% w odniesieniu do 2011 r., a w porównaniu z 2010 r. wzrosła o 4,9%.

W latach 2008 – 2012 przeciętna miesięczna liczba wypłacanych świadczeń stopniowo wzrastała⁵⁵. Na tej podstawie można sądzić, że liczba dzieci uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego żyjących w rodzinach także systematycznie wzrasta od 2008 r. W grudniu 2012 r. rodziny pobierały świadczenie na 311,2 tys. dzieci i w porównaniu z grudniem 2011 r. liczba tych dzieci wzrosła o 1,4%, a w porównaniu z grudniem 2010 r. wzrosła o 3,9%. W latach 2010-2012 obserwuje się szybszy wzrost liczby starszych dzieci (w wieku 18 lat i więcej) pozostających na utrzymaniu rodzin.

⁵¹ Patrz uwagi metodyczne str. 22. (Tam gdzie to celowe dla przejrzystości stosuje się w tekście skrót świadczenia z FA, lub tylko świadczenia).

⁵² Liczba dzieci wyszacowana – patrz uwagi metodyczne str. 22.

⁵³ Dane dla lat 2008 i 2009 na podst. Informacji z realizacji ustawy o funduszu alimentacyjnym: <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/informacje-statystyczne/>

⁵⁴ Sprawozdanie zbiorcze z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za IV kwartał, z systemu administracyjnego MPiPS.

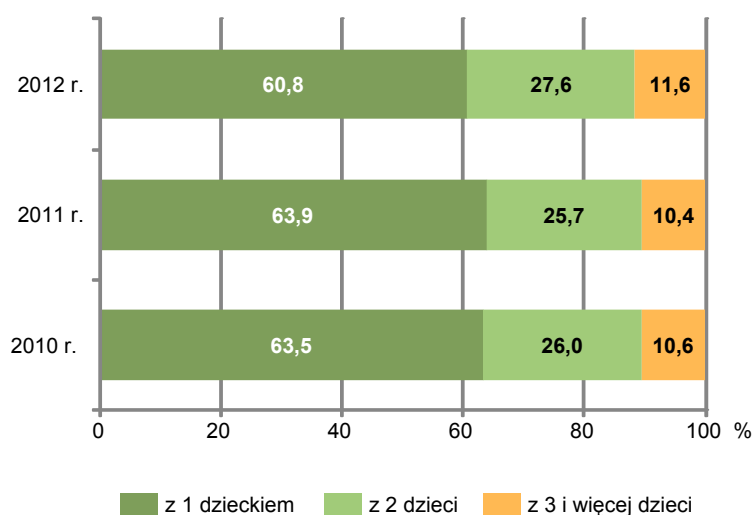
⁵⁵ Źródło jak w pkt 3, za lata 2008-2012

4.1. Rodziny z dziećmi uprawnionymi do świadczenia

Jak zaznaczono wcześniej, w grudniu 2012 r. było w Polsce 205,0 tys. rodzin wychowujących dzieci uprawnione do świadczeń z FA. W tej zbiorowości najwięcej było rodzin z 1 dzieckiem, 124,7 tys. czyli niemal 61% ogółu (wykres 54). Liczną grupę stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci, 56,6 tys. a ich udział w omawianej populacji wynosił blisko 28%. Relatywnie duży, prawie 12%-owy udział w analizowanej zbiorowości miały rodziny wychowujące troje i więcej dzieci uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego. W liczbach bezwzględnych było to 23,7 tys. rodzin.

W 2012 r. w porównaniu z 2011 r. zarysowały się niewielkie zmiany w omawianej strukturze rodzin. O 3,1 p. proc. zmniejszył się udział rodzin z 1 dzieckiem, udział rodzin z dwojgiem dzieci zwiększył się o 1,9 p. proc., a rodzin z trojgiem i więcej dzieci - zwiększył się o 1,1 p. proc.

Wykres 54. Struktura rodzin^a według liczby dzieci uprawnionych do świadczenia z funduszu alimentacyjnego
(stan w grudniu)

^a Według definicji GUS, patrz uwagi metodyczne str. 22 – objaśnienie 6.

Źródło: dane wykazane w przypisach 53 - 55.

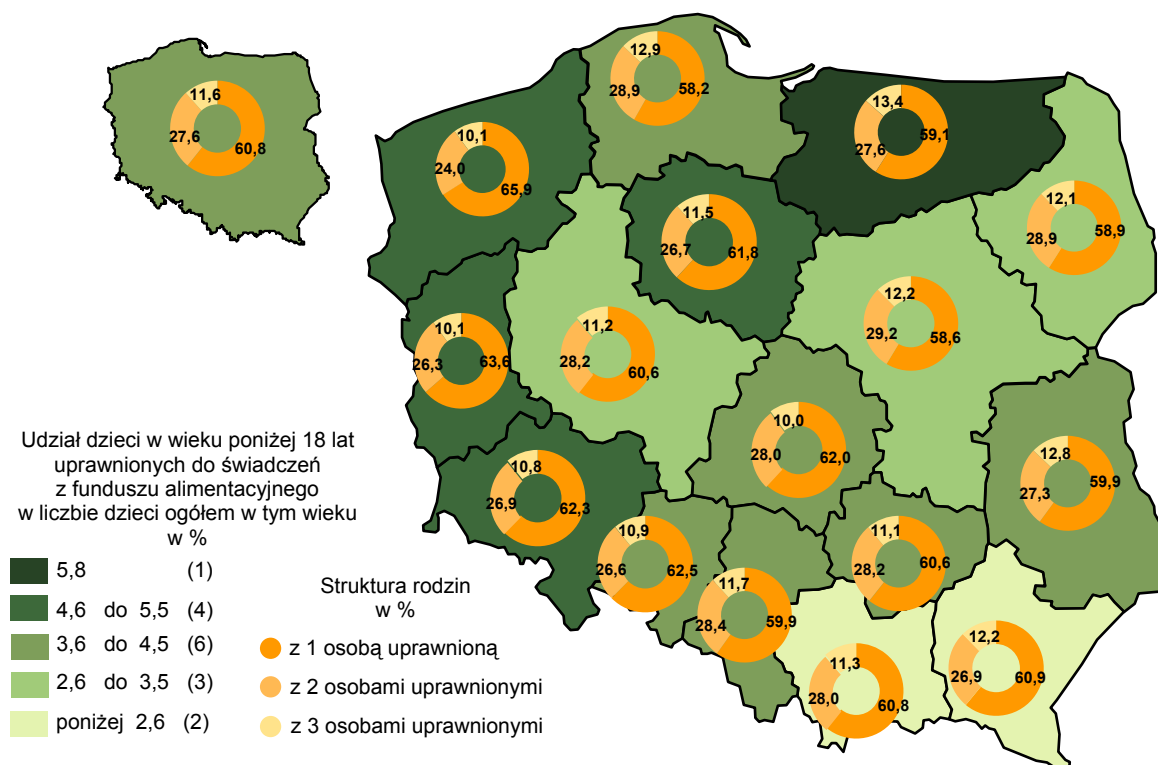
Struktura rodzin według liczby dzieci uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego w 2012 r. jest zróżnicowana w poszczególnych województwach (wykresy na mapie 10). W woj. zachodniopomorskim zwraca uwagę najwyższy w skali kraju odsetek rodzin z jednym dzieckiem, który wynosił 65,9% ogółu omawianych rodzin. Tak wysoka wartość tego wskaźnika pozostaje w korelacji z wskaźnikiem „trwałości małżeństw”⁵⁶. W 2012 r. wartość tego wskaźnika w woj. zachodniopomorskim plasowała je jako województwo w którym trwałość małżeństw jest najniższa. Z kolei w woj. warmińsko-mazurskim w strukturze omawianych rodzin występował najwyższy w skali kraju udział rodzin z trojgiem i więcej dzieci, 13,4%, co przyczyniło się do ukształtowania na najwyższym w kraju poziomie wskaźnika częstości korzystania z tych świadczeń, przez dzieci w wieku poniżej 18 lat.

⁵⁶ Wskaźnikiem „trwałości małżeństw” określono iloraz liczby rozwodów i małżeństw nowo zawartych w 2012 r.

4.2. Dzieci w rodzinach uprawnione do świadczenia według grup wieku

Opisane wyżej rodziny w końcu 2012 r. wychowywały 311,2 tys. dzieci uprawnionych do świadczenia z funduszu alimentacyjnego. W tej zbiorowości 266,0 tys., czyli 85,5%, to dzieci w wieku poniżej 18 lat. Pozostałe 45,2 tys. to dzieci starsze pozostające na utrzymaniu w związku z nauką lub niepełnosprawnością, w tym ok. 0,5 tys. to osoby w wieku 25 lat i więcej.

Mapa 10. Dzieci w rodzinach korzystające ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego i struktura tych rodzin według liczby osób uprawnionych w grudniu 2012 r.

Źródło: dane wykazane w przypisach 53 - 55 dotyczące 2012 r.

W stosunku do ogółu ludności w wieku poniżej 18 lat w Polsce w grudniu 2012 r., dzieci w tym wieku posiadające prawo do świadczenia z FA stanowiły 3,8%. Wskaźnik ten określający „częstość korzystania” jest silnie zróżnicowany w województwach (tło mapy 10). Relatywnie najmniej dzieci korzysta z FA w województwach małopolskim i podkarpackim, odpowiednio 2,3% oraz 2,5% ogółu dzieci w wieku poniżej 18 lat w tych województwach. Z drugiej strony są województwa warmińsko-mazurskie z 5,8%-owym udziałem dzieci uprawnionych do świadczenia w populacji dzieci w wieku poniżej 18 lat, oraz zachodniopomorskie gdzie ten udział wynosił 5,4%.

Równocześnie województwa warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie zanotowały także najwyższy wskaźnik częstości korzystania ze świadczenia alimentacyjnego przez osoby w wieku 18-24 lata pozostające na utrzymaniu rodzin. W tych województwach wskaźnik ten ukształtował się na jednakowym poziomie ok. 1,8%, wobec wskaźnika 1,2% dla kraju i przy najniższym po 1,0% w województwach: opolskim, mazowieckim i małopolskim.

PODSUMOWANIE

Skala pomocy społecznej realizowanej na podstawie ustawy o pomocy społecznej jest relatywnie wysoka. W 2012 r. dotyczyła 8,8% ogółu gospodarstw domowych, które skupiały 8,1% populacji naszego kraju, a w liczbach bezwzględnych było to ponad 1194 tys. gospodarstw oraz ponad 3,1 mln osób. W zbiorowości osób ponad 1,1 mln, to pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku poniżej 18 lat. Ta grupa stanowiła 15,8% ogółu ludności Polski w tym wieku.

W tym samym roku ponad 1285 tys. rodzin z dziećmi na utrzymaniu otrzymywało na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych, świadczenia dla ponad 2,5 mln dzieci w wieku poniżej 18 lat, czyli dla 32,2% populacji w wieku przedprodukcyjnym.

Niezależnie od wsparcia rodzin i osób z systemów pomocy społecznej oraz świadczeń rodzinnych w 2012 r. ok. 205 tys. rodzin otrzymało świadczenia z funduszu alimentacyjnego, dla ponad 311 tys. osób uprawnionych do tego świadczenia, w tym ok. 266 tys. to dzieci w wieku poniżej 18 lat.

W stosunku do 2010 r. dla którego było podobne opracowanie poziom korzystania z pomocy społecznej zmniejszył się⁵⁷ w gospodarstwach o 0,3 p. proc., a w zbiorowości ogółu członków tych gospodarstw o 0,6 p. proc. Wśród dzieci w wieku poniżej 18 lat poziom korzystania z pomocy społecznej w stosunku do 2010 r. zmniejszył się o 1,2 p. proc. Niemniej, to zmniejszenie nie wynika z polepszenia sytuacji dzieci, ale ze zmian w strukturze ludności.

Znacząco, bo o blisko 5,5 p. proc. zmniejszył się – w populacji ogółem w wieku przedprodukcyjnym – udział dzieci na które rodzice otrzymywali świadczenia rodzinne.

Liczba rodzin z osobami uprawnionymi do świadczenia alimentacyjnego w porównaniu z 2010 r. wzrosła o prawie 5%.

Z przedstawionej w niniejszym opracowaniu analizy opisywanych zbiorowości wynikają następujące spostrzeżenia:

1. Utrzymuje się terytorialne zróżnicowanie częstości korzystania z pomocy społecznej, najwyższe w województwach wschodniej i północno-wschodniej części kraju, a w ramach województw – w gminach wiejskich oddalonych od centrów urbanizacyjnych. Jest to związane z wysoką korelacją stopnia uzależnienia od świadczeń z pomocy społecznej i poziomu bezrobocia. Gross gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej to gospodarstwa z osobami bezrobotnymi, a blisko połowę świadczeń dla gospodarstw udzielono z powodu bezrobocia.

2. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej występują na wsi zdecydowanie częściej niż w miastach. Dane w tym zakresie są zgodne z wynikami innych badań społecznych (np. budżetów gospodarstw domowych), które mówią o znacznie słabszej kondycji ekonomicznej gospodarstw domowych na wsi, niezależnie od ich wielkości. W strukturze gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według wielkości wzrasta udział jednoosobowych, które w miastach stanowią już ponad połowę ogółu gospodarstw beneficjentów.

---

⁵⁷ W porównywalnych warunkach, patrz uwagi ogólne pkt 7, str. 16.

3. W łącznej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej 93% korzystało ze świadczeń zależnych od dochodu⁵⁸, a 7% wyłącznie z form pomocy niezależnych od dochodu, w tym przede wszystkim z usług opiekuńczych, których organizatorem w gminach są ośrodki pomocy społecznej. W ogólnej liczbie członków gospodarstw korzystających z pomocy społecznej, osoby korzystające wyłącznie z form pomocy niezależnych od dochodu stanowiły tylko 3%, gdyż są to prawie wyłącznie osoby samotnie gospodarujące.

4. Wśród samotnie gospodarujących w 2012 r., korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu zwraca uwagę to, że ok.13% z nich, to osoby w wieku poniżej 35 lat, a w zbiorowości mężczyzn udział młodych beneficjentów pomocy społecznej był jeszcze wyższy. W tej zbiorowości (18-34-latków) niemal 2/5 posiadało ukończone wykształcenie tylko podstawowe lub gimnazjalne.

5. Głową gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu są w 90% kobiety, najczęściej w wieku 18-44 lata, czyli matki dzieci w wieku szkolnym. Poziom wykształcenia tych kobiet na tle aktualnych danych (wyniki NSP 2011) o poziomie wykształcenia ogółu kobiet w analogicznych grupach wieku jest drastycznie niski. a mężczyzn – statystycznie nie wyższy niż kobiet. Wyniki wielu badań społecznych wykazują, że niskie wykształcenie rodziców „generuje” niższe aspiracje w zakresie wykształcenia dzieci. Niniejsza analiza potwierdza te opinie. Ponadto, jeżeli przywołamy (zaznaczony w pkt 4) poziom wykształcenia stosunkowo młodych beneficjentów samotnie gospodarujących, to można sformułować „dalej idący” wniosek, że wielu słabo wykształconych rodziców korzystających z pomocy społecznej wychowuje następne pokolenie beneficjentów tej pomocy.

6. Struktura rodzin według liczby dzieci, na które są pobierane świadczenia rodzinne wskazuje na niski status ekonomiczny wielu rodzin, nie tylko wielodzietnych. Z ogółu rodzin z dziećmi ok. 3/5 tej zbiorowości to rodziny, w których wychowuje się nie więcej niż dwoje dzieci.

7. W wyniku analizy populacji beneficjentów pomocy społecznej w 2010 r. autorzy opracowania sformułowali między innymi, następującą uwagę: *„Wśród samotnie gospodarujących ponad 1/5 z nich jest w wieku produkcyjnym mobilnym, czyli w wieku 18-44 lata i w tej grupie wieku 3/4 to mężczyźni. Jeżeli zderzyć te informacje z relatywnie bardzo wysoką częstością korzystania z pomocy społecznej przez samotnie gospodarujących w niektórych regionach, to nasuwa się pytanie, czy nie dochodzi do przypadków sztucznego wyłączenia ze składu rodzin, do „samodzielnego gospodarowania” stosunkowo młodych osób bez dochodu”*.

W 2012 r. blisko 40% samotnie gospodarujących beneficjentów świadczeń pomocy społecznej zależnych od dochodu, to osoby bez dochodu, czyli pozostające na utrzymaniu: państwa, organizacji pozarządowych, parafii lub osób spokrewnionych. W porównaniu z 2011 r. ich liczba wzrosła o prawie 13%.

W województwach warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim około połowy samotnie gospodarujących to osoby bez dochodu, a udział w tej zbiorowości stosunkowo młodych beneficjentów w tych województwach był także stosunkowo wysoki.

---

⁵⁸ Patrz uwagi metodyczne str. 28.

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R.

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
P O L S K A	1194,1	502,6	691,5	3111,1	8,1	2608,5	83,8
Miasta	669,1	345,4	323,7	1442,7	9,2	1097,3	76,1
Wieś	525,0	157,2	367,8	1668,3	11,0	1511,2	90,6
Region centralny	226,2	102,6	123,7	560,4	7,2	457,8	81,7
Województwo łódzkie	85,2	40,5	44,7	199,2	7,9	158,7	79,7
podregiony:							
łódzki	12,3	5,7	6,5	27,7	7,2	22,0	79,3
piotrkowski	23,5	9,9	13,6	59,9	10,0	49,9	83,4
sieradzki	13,6	4,8	8,8	39,5	8,7	34,7	87,9
skierniewicki	11,7	4,8	6,9	29,9	8,1	25,1	83,9
m. Łódź	24,1	15,2	8,9	42,1	5,8	26,9	63,9
Województwo mazowieckie	141,0	62,1	79,0	361,3	6,8	299,2	82,8
podregiony:							
ciechanowsko-płocki	23,2	9,0	14,1	64,7	10,3	55,6	86,0
ostrołęcko-siedlecki	27,2	8,4	18,7	85,7	11,3	77,3	90,2
radomski	23,4	8,9	14,5	66,0	10,6	57,1	86,6
warszawski wschodni	19,7	8,5	11,2	50,3	6,4	41,8	83,0
warszawski zachodni	16,6	7,8	8,7	38,7	5,0	30,9	79,8
m.st. Warszawa	31,1	19,4	11,8	55,8	3,3	36,5	65,3

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
Region południowy	183,9	80,5	103,4	472,4	5,9	391,9	83,0
Województwo małopolskie	79,0	32,0	47,0	223,5	6,7	191,4	85,7
podregiony:							
krakowski	14,2	5,7	8,5	40,2	5,7	34,4	85,8
nowosądecki	23,1	6,5	16,6	79,8	10,1	73,3	91,8
oświęcimski	14,1	6,2	7,9	36,2	5,7	30,0	82,8
tarnowski	12,9	4,5	8,4	39,6	8,5	35,1	88,6
m. Kraków	14,7	9,0	5,7	27,6	3,6	18,6	67,3
Województwo śląskie	104,9	48,5	56,4	249,0	5,4	200,5	80,5
podregiony:							
bielski	12,5	5,0	7,5	33,5	5,1	28,5	85,1
bytomski	12,1	5,4	6,8	29,5	6,6	24,1	81,8
częstochocki	14,1	6,5	7,6	33,0	6,2	26,5	80,4
gliwicki	10,5	4,8	5,8	25,9	5,4	21,1	81,6
katowicki	21,2	10,6	10,5	47,1	6,2	36,4	77,4
rybnicki	9,7	4,3	5,4	23,7	3,7	19,4	81,8
katowicki	17,9	8,8	9,1	39,7	5,6	30,9	77,8
rybnicki	6,8	3,1	3,7	16,6	4,2	13,5	81,1

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
Region wschodni	235,7	82,7	153,0	696,5	10,3	613,8	88,1
Województwo lubelskie	69,6	24,1	45,5	207,6	9,6	183,6	88,4
podregiony:							
bialski	11,6	3,0	8,6	38,8	12,5	35,7	92,2
chełmsko-zamojski	23,2	7,2	16,0	72,3	11,2	65,1	90,0
lubelski	19,7	8,9	10,9	50,0	7,0	41,1	82,2
puławski	15,0	4,9	10,1	46,6	9,4	41,7	89,5
Województwo podkarpackie.....	72,9	21,8	51,1	233,9	11,0	212,1	90,7
podregiony:							
krośnieński	18,3	5,6	12,7	57,4	11,8	51,8	90,2
przemyski	15,8	3,9	11,9	53,9	13,6	50,0	92,7
rzeszowski	18,6	6,1	12,5	57,7	9,3	51,6	89,5
tarnobrzeski	20,2	6,2	14,1	64,9	10,4	58,7	90,5
Województwo podlaskie	42,4	16,9	25,5	117,6	9,8	100,7	85,7
podregiony:							
białostocki	16,9	7,7	9,2	41,8	8,2	34,1	81,5
łomżyński.....	13,9	5,2	8,7	40,3	9,8	35,0	87,0
suwalski	11,6	3,9	7,7	35,5	12,8	31,6	89,1

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
Region wschodni (dok.)							
Województwo świętokrzyskie	50,8	19,9	30,8	137,4	10,8	117,4	85,5
podregiony:							
kielecki	32,3	14,3	18,0	79,7	10,2	65,4	82,0
sandomiersko-jędrzejowski	18,5	5,6	12,9	57,7	11,6	52,0	90,2
Region północno-zachodni	204,0	86,4	117,6	518,8	8,4	432,5	83,4
Województwo lubuskie	39,2	17,7	21,5	94,0	9,2	76,3	81,2
podregiony:							
gorzowski	16,3	7,5	8,8	38,5	10,0	31,0	80,6
zielonogórski	22,9	10,2	12,7	55,5	8,7	45,3	81,6
Województwo wielkopolskie	97,7	38,8	58,9	257,8	7,5	219,0	85,0
podregiony:							
kaliski	20,2	7,8	12,4	55,6	8,3	47,7	85,9
koniński	21,5	8,0	13,6	58,6	8,9	50,6	86,4
leszczyński	14,4	5,2	9,3	40,5	7,3	35,4	87,2
pilski	14,6	5,2	9,5	41,3	10,0	36,2	87,6
poznański	12,9	4,6	8,2	35,0	5,8	30,4	86,8
m. Poznań	14,1	8,1	6,0	26,8	4,9	18,8	70,0

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
Region północno-zachodni (dok.)							
Województwo zachodnio-pomorskie	67,1	29,9	37,2	167,0	9,7	137,1	82,1
podregiony:							
koszaliński	26,7	10,9	15,8	71,9	11,9	61,1	84,9
starogardzki	17,0	6,8	10,3	45,1	11,9	38,3	85,0
szczeciński	11,7	5,1	6,6	28,6	8,7	23,5	82,2
m. Szczecin	11,6	7,2	4,5	21,5	5,2	14,3	66,6
Region południowo-zachodni	106,7	53,5	53,2	240,2	6,1	186,7	77,7
Województwo dolnośląskie	80,3	40,7	39,6	179,3	6,1	138,6	77,3
podregiony:							
jeleniogórski	19,8	10,3	9,5	43,1	7,4	32,8	76,0
legnicko-głogowski	15,1	7,4	7,6	34,1	7,5	26,6	78,2
wałbrzyski	24,6	12,2	12,4	54,5	8,0	42,4	77,7
wrocławski	13,1	5,7	7,5	34,4	6,1	28,7	83,6
m. Wrocław	7,8	5,1	2,6	13,2	2,1	8,0	61,0
Województwo opolskie	26,4	12,8	13,5	60,9	6,0	48,1	79,0
podregiony:							
nyski	12,3	5,8	6,5	29,5	7,3	23,7	80,4
opolski	14,0	7,1	7,0	31,5	5,2	24,4	77,6

TABL. 1 (10). GOSPODARSTWA DOMOWE I ICH CZŁONKOWIE – BENEFICJENCI POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (dok.)

Regiony Województwa Podregiony	Gospodarstwa domowe w tys.			Członkowie gospodarstw domowych			
	ogółem	jednoosobowe	wieloosobowe	ogółem w tys.	w % ogółu ludności	z ogółem wieloosobowych	
						razem w tys.	w % ogółu beneficjentów pomocy społecznej
Region północny	237,6	96,9	140,7	622,7	10,7	525,8	84,4
Województwo kujawsko-pomorskie	87,9	34,5	53,4	230,7	11,0	196,2	85,1
podregiony:							
bydgosko-toruński	20,0	9,0	11,1	47,9	6,2	39,0	81,3
grudziądzki	25,8	8,6	17,1	74,0	13,7	65,4	88,4
włocławski.....	42,1	16,9	25,2	108,8	13,9	91,9	84,4
Województwo pomorskie	75,1	32,4	42,7	195,6	8,6	163,2	83,5
podregiony:							
gdański	16,5	5,8	10,7	49,5	9,1	43,7	88,2
słupski	22,2	8,8	13,4	59,8	12,2	51,1	85,3
starogardzki	21,6	8,0	13,6	60,3	11,9	52,3	86,8
trójmiejski	14,8	9,8	5,0	25,9	3,5	16,1	62,2
Województwo warmińsko-mazurskie	74,6	30,0	44,6	196,4	13,5	166,3	84,7
podregiony:							
elbląski	29,0	11,5	17,5	76,6	14,3	65,1	85,0
ełcki.....	14,4	5,2	9,2	40,5	13,9	35,3	87,2
olsztyński	31,3	13,4	17,9	79,3	12,7	65,9	83,2

**TABL. 2 (11). GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ
WEDŁUG WIELKOŚCI I ICH UDZIAŁ W POPULACJI GOSPODARSTW OGÓŁEM
W 2012 R.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Liczba osób w gospodarstwie				
		1	2	3	4	5 i więcej
w tysiącach						
Ogółem	1194,1	502,6	170,2	163,3	173,3	184,7
Miasta	669,1	345,4	105,2	88,1	72,3	58,1
Wieś	525,0	157,2	65,1	75,1	101,1	126,5
w odsetkach						
Ogółem	100,0	42,1	14,3	13,7	14,5	15,5
Miasta	100,0	51,6	15,7	13,2	10,8	8,7
o liczbie:						
poniżej 20,0 tys. mieszkańców	100,0	44,9	15,5	14,6	13,4	11,6
20,0 – 49,9	100,0	49,3	16,0	13,8	11,6	9,3
50,0 – 99,9	100,0	49,5	16,1	14,2	11,4	8,9
100,0 – 199,9	100,0	54,1	15,7	12,5	9,7	8,0
200,0 – 500,0	100,0	57,1	15,3	12,0	9,1	6,6
powyżej 500,0 tys.	100,0	61,9	15,9	10,3	6,9	5,0
Wieś	100,0	29,9	12,4	14,3	19,3	24,1
w % ogółu gospodarstw ^a						
Ogółem	8,8	15,4	4,9	6,0	7,9	9,8
Miasta	7,3	13,9	4,1	4,5	5,3	7,6
Wieś	11,9	20,5	7,3	9,4	12,0	11,3

^a Dane NSP 2011.

TABL. 3 (12). GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE ZE ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU WEDŁUG LICZBY POKOLEŃ^a I WIELKOŚCI W 2012 R.

Wyszczególnienie	Ogółem		Z ogółem o liczbie osób				
			1	2	3	4	5 i więcej
	w tys.		w odsetkach				
Ogółem	1110,8	100,0	39,0	14,5	14,5	15,5	16,5
Jednopokoleniowe razem	497,5	100,0	87,1	12,7	0,2	0,0	0,0
w tym pokolenie:							
osób w średnim wieku	317,6	100,0	88,3	11,5	0,1	0,0	0,0
osób starszych	16,8	100,0	91,9	8,0	0,0	0,0	0,0
Dwupokoleniowe razem	578,4	100,0	-	17,0	26,7	28,1	28,2
w tym pokolenia:							
dzieci do lat 17 ^b z rodzicami ..	496,3	100,0	-	12,7	24,6	30,5	32,2
dzieci do lat 17 ^b z dziadkami .	2,5	100,0	-	44,0	37,7	12,5	5,8
osób w średnim wieku z osobami starszymi	15,5	100,0	-	65,4	29,8	4,1	0,7
Trzypokoleniowe razem	34,8	100,0	-	-	15,4	25,3	59,3
w tym pokolenia:							
dzieci do lat 17 ^b z rodzicami i z dziadkami	32,6	100,0	-	-	14,0	24,8	61,2
osób w średnim wieku z osobami w wieku ich rodziców oraz ich dziadków.	0,2	100,0	-	-	56,7	32,2	11,1

a Patrz uwagi metodyczne str. 25.

b Łącznie z rodzeństwem w wieku do lat 24 (jeżeli w rodzinie występują tylko dzieci w wieku 18-24 lat pozostające na utrzymaniu, to takie gospodarstwa dwupokoleniowe/trzypokoleniowe są wykazane tylko w wierszu razem).

TABL. 4 (13). STRUKTURA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU WEDŁUG GŁÓWNEJ PRZYCZYNY PRYZNANIA ŚWIADCZEŃ W 2012 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy ^a głównych przyczyn				
		ekono- miczne	zdrowotne	rodzinne	społeczne	pozostałe
Gospodarstwa ogółem	100,0	46,5	35,7	15,2	2,2	0,4
Z liczby ogółem:						
Jednoosobowe	100,0	40,9	52,4	1,8	4,6	0,3
w tym osób starszych	100,0	22,4	73,0	1,7	2,5	0,5
Dwuosobowe	100,0	46,0	33,5	19,0	1,0	0,5
jednopokoleniowe ^b	100,0	50,8	45,1	2,2	1,3	0,5
dwupokoleniowe ^b	100,0	43,0	26,0	29,8	0,8	0,5
Trzyosobowe	100,0	54,2	23,7	20,9	0,8	0,5
w tym:						
dwupokoleniowe ^b	100,0	54,5	23,4	20,9	0,8	0,5
trypokoleniowe ^b	100,0	45,7	30,8	22,3	0,7	0,6
Czterooosobowe i większe	100,0	50,0	21,8	27,3	0,5	0,5
w tym:						
dwupokoleniowe ^b	100,0	50,3	21,2	27,6	0,5	0,4
trypokoleniowe ^{bc}	100,0	46,4	28,5	24,0	0,6	0,5
Z liczby ogółem gospodarstwa z dziećmi do lat 17 na utrzymaniu	100,0	50,2	20,1	28,8	0,5	0,4

a Patrz uwagi metodyczne str. 22 **b** Patrz uwagi metodyczne str. 25 **c** Łącznie z czteropokoleniowymi.

TABL. 5 (14). STRUKTURA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU WEDŁUG GŁÓWNEGO ŹRÓDŁA UTRZYMANIA W 2012 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Główne źródło utrzymania ^a									Na utrzy- maniu
		dochody z pracy			źródła niezarobkowe						
		razem	poza rolnic- twem indywi- dualnym	w rolnictwie indywi- dualnym	razem	emery- tura pracow- nicza	emerytura rolnicza	renta rodzinna	renta z tytułu niezdol- ności do pracy ^b	inne niezarobko- we źródło	
Gospodarstwa ogółem.....	100,0	25,6	23,2	2,4	55,6	4,6	0,9	1,3	8,2	40,6	18,8
Z liczby ogółem:											
Jednosobowe	100,0	7,1	6,1	1,0	51,4	6,1	1,0	0,9	8,2	35,2	41,5
Dwuosobowe	100,0	15,0	13,9	1,1	74,4	8,7	1,5	2,4	13,0	48,8	10,6
Trzyosobowe	100,0	31,6	29,8	1,9	64,5	3,3	0,6	2,1	9,1	49,3	3,9
Czterooosobowe	100,0	49,6	45,9	3,8	48,4	1,5	0,3	1,2	6,3	39,1	2,0
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	50,7	44,7	6,0	48,0	1,8	0,7	0,9	5,0	39,6	1,3
Miasta	100,0	18,3	18,0	0,2	60,6	5,4	0,1	1,3	7,7	46,1	21,1
Z liczby ogółem:											
Jednosobowe	100,0	6,0	5,8	0,2	55,3	6,6	0,2	0,9	7,9	39,8	38,7
Dwuosobowe	100,0	14,4	14,3	0,2	76,0	8,4	0,2	2,0	11,1	54,3	9,6
Trzyosobowe	100,0	28,2	28,0	0,2	68,2	3,3	0,1	1,8	7,3	55,8	3,6
Czterooosobowe	100,0	42,3	41,9	0,4	55,8	1,8	0,0	1,1	5,2	47,6	1,9
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	42,7	42,1	0,6	55,9	2,1	0,1	1,0	4,3	48,4	1,4
Wieś	100,0	34,3	29,3	5,0	49,6	3,7	1,7	1,4	8,8	33,9	16,1
Z liczby ogółem:											
Jednosobowe	100,0	9,5	6,8	2,7	43,5	5,1	2,8	1,0	8,8	25,9	47,1
Dwuosobowe	100,0	15,9	13,4	2,5	71,8	9,2	3,5	2,9	15,9	40,4	12,3
Trzyosobowe	100,0	35,7	31,9	3,8	60,1	3,3	1,2	2,6	11,2	41,8	4,2
Czterooosobowe	100,0	54,8	48,7	6,1	43,0	1,3	0,5	1,2	7,0	33,0	2,2
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	54,4	45,8	8,5	44,3	1,6	1,0	0,8	5,3	35,6	1,3

^a Patrz uwagi metodyczne str. 26 ^b Łącznie z rentą socjalną.

TABL. 6 (15). STRUKTURA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU WEDŁUG WYSOKOŚCI MIESIĘCZNEGO DOCHODU NA OSOBĘ W GOSPODARSTWIE W 2012 R. (obowiązującego do 30 września 2012 r.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa bez dochodu	Gospodarstwa o przeciętnym miesięcznym dochodzie na osobę netto					
			poniżej i 50% proggu dochodowego	od 50% do 75% proggu dochodowego	od 75% do 100% proggu dochodowego	od 100% do 125% proggu dochodowego	od 125% do 150% proggu dochodowego	powyżej 150% proggu dochodowego
Gospodarstwa ogółem	100,0	18,8	18,0	12,4	14,6	14,7	8,4	13,2
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	41,5	19,1	6,1	4,6	11,9	3,9	13,0
Dwuosobowe	100,0	10,6	16,6	14,7	16,0	11,9	9,3	20,8
Trzyosobowe	100,0	3,9	18,5	16,5	17,9	17,3	11,4	14,5
Czterooosobowe	100,0	2,0	17,9	15,7	23,1	17,8	12,4	11,1
Pięćoosobowe i większe.....	100,0	1,3	16,4	18,4	25,8	18,4	12,0	7,8
Miasta	100,0	21,1	17,8	11,5	12,8	14,8	7,7	14,3
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	38,7	19,8	6,8	5,0	13,0	3,8	13,0
Dwuosobowe	100,0	9,6	16,9	15,1	16,5	12,1	9,4	20,5
Trzyosobowe	100,0	3,6	17,0	16,1	18,6	17,4	11,8	15,4
Czterooosobowe	100,0	1,9	15,6	15,6	22,4	19,1	12,8	12,7
Pięćoosobowe i większe.....	100,0	1,4	13,1	17,7	25,2	20,0	12,5	10,1
Wieś	100,0	16,1	18,3	13,4	16,7	14,4	9,2	12,0
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	47,1	17,7	4,7	3,9	9,6	4,0	13,1
Dwuosobowe	100,0	12,3	16,0	14,2	15,2	11,6	9,3	21,4
Trzyosobowe	100,0	4,2	20,2	17,0	17,1	17,2	10,8	13,5
Czterooosobowe	100,0	2,2	19,5	15,8	23,7	16,9	12,1	10,0
Pięćoosobowe i większe.....	100,0	1,3	18,0	18,6	26,0	17,7	11,7	6,7

U w a g a. Przedziały domknięte prawostronnie.

TABL. 7 (16). STRUKTURA GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU WEDŁUG WYSOKOŚCI MIESIĘCZNEGO DOCHODU NA OSOBĘ W GOSPODARSTWIE W 2012 R. (obowiązującego od 01 października 2012 r.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa bez dochodu	Gospodarstwa o przeciętnym miesięcznym dochodzie na osobę netto					
			poniżej i 50% proggu dochodowego	od 50% do 75% proggu dochodowego	od 75% do 100% proggu dochodowego	od 100% do 125% proggu dochodowego	od 125% do 150% proggu dochodowego	powyżej 150% proggu dochodowego
Gospodarstwa ogółem	100,0	18,8	24,1	18,1	17,0	9,8	5,3	6,9
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	41,5	20,6	5,8	10,2	6,7	5,1	10,1
Dwuosobowe	100,0	10,6	23,9	20,8	16,7	10,5	6,5	11,0
Trzyosobowe	100,0	3,9	27,6	23,6	21,6	12,1	6,1	5,1
Czterooosobowe	100,0	2,0	26,9	27,4	23,0	12,7	5,3	2,7
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	1,3	26,8	31,3	23,6	11,9	3,8	1,3
Miasta	100,0	21,1	23,1	16,0	16,5	9,9	5,5	7,9
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	38,7	21,5	6,3	11,0	7,3	4,8	10,3
Dwuosobowe	100,0	9,6	24,5	21,5	16,7	10,7	6,8	10,2
Trzyosobowe	100,0	3,6	25,9	24,0	22,0	12,6	6,6	5,3
Czterooosobowe	100,0	1,9	24,2	27,0	24,4	13,3	6,1	3,1
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	1,4	22,9	30,4	25,6	13,0	4,9	1,8
Wieś	100,0	16,1	25,3	20,6	17,6	9,8	5,0	5,6
Z liczby ogółem:								
Jednoosobowe	100,0	47,1	18,8	4,6	8,6	5,5	5,9	9,5
Dwuosobowe	100,0	12,3	23,0	19,8	16,6	10,1	6,0	12,2
Trzyosobowe	100,0	4,2	29,6	23,1	21,2	11,5	5,6	4,8
Czterooosobowe	100,0	2,2	28,8	27,7	22,0	12,2	4,7	2,4
Pięcioosobowe i większe.....	100,0	1,3	28,6	31,7	22,7	11,4	3,3	1,0

U w a g a. Przedziały domknięte prawostronnie.

TABL. 8 (17). OSOBY W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG GRUP WIEKU W 2012 R.

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym miasta		Z ogółem głowy gospodarstw domowych			
	ogółem	kobiety	razem	kobiety	razem		w tym jednoosobowych	
					razem	kobiety	razem	kobiety
Ogółem w tys.								
Ogółem	3111,1	1559,0	1442,7	735,9	1199,4	779,9	502,6	193,1
Z ogółem w wieku:								
0-2 lata	149,6	72,7	74,1	35,9	-	-	-	-
3-6	253,3	123,1	113,6	55,2	-	-	-	-
7-12	389,9	189,4	153,0	74,3	-	-	-	-
13-15	203,4	97,6	74,5	35,8	-	-	-	-
16-18	191,0	92,9	71,9	35,2	2,8	1,9	1,4	0,7
19-24	236,5	126,4	102,1	55,9	61,1	46,2	17,7	6,9
25-34	387,1	222,6	191,0	109,0	235,7	187,8	39,2	10,1
35-44	437,0	229,6	187,8	99,4	273,6	203,3	55,2	12,5
45-54	389,0	174,3	190,1	88,7	262,4	148,8	119,2	34,8
55-64	307,3	116,1	178,1	70,7	228,3	95,2	157,0	47,5
65-74	76,1	42,9	45,2	26,3	59,1	34,3	46,7	25,5
75-84	58,7	44,2	38,3	29,5	47,6	37,3	40,2	32,1
85 lat i więcej	32,1	27,3	23,1	19,9	28,7	25,0	25,9	23,0
Ekonomiczne grupy wieku:								
Przedprodukcyjny	1124,7	544,8	463,0	224,6	-	-	-	-
Produkcyjny	1784,5	864,9	851,8	414,3	1036,4	655,6	373,7	96,4
mobilny	1123,1	609,5	504,9	276,2	573,2	439,2	113,6	30,1
niemobilny	661,4	255,5	346,9	138,1	463,2	216,4	260,1	66,2
Poprodukcyjny	201,9	149,2	127,9	97,0	163,0	124,2	128,9	96,7

TABL. 8 (17). OSOBY W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG GRUP WIEKU W 2012 R. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym miasta		Z ogółem głowy gospodarstw domowych			
	ogółem	kobiety	razem	kobiety	razem		w tym jednoosobowych	
					razem	kobiety	razem	kobiety
Z ogółem w gospodarstwach korzystających ze świadczeń zależnych od dochodu w tys.								
Ogółem	3004,4	1488,9	1363,3	681,3	1116,0	719,7	433,5	142,8
Z ogółem w wieku:								
0-2 lata	149,0	72,4	73,7	35,8	-	-	-	-
3-6	252,1	122,7	112,8	54,9	-	-	-	-
7-12	388,1	188,6	152,0	73,8	-	-	-	-
13-15	202,4	97,1	73,9	35,6	-	-	-	-
16-18	189,8	92,4	71,2	34,9	2,7	1,9	1,4	0,7
19-24	233,6	125,1	100,4	55,2	60,1	45,8	17,0	6,6
25-34	382,4	220,4	187,8	107,6	232,9	186,3	37,7	9,5
35-44	431,3	227,1	184,2	97,7	269,9	201,3	53,4	11,9
45-54	381,3	170,8	185,1	86,3	257,2	146,3	115,8	33,6
55-64	295,1	110,0	169,0	65,9	219,2	90,4	149,8	44,1
65-74	61,7	33,8	34,2	18,9	46,8	26,3	36,1	18,7
75-84	28,3	20,7	14,2	10,6	20,1	15,3	16,0	12,2
85 lat i więcej	9,2	7,8	4,8	4,2	7,1	6,2	6,2	5,5
Ekonomiczne grupy wieku:								
Przedprodukcyjny	1119,4	542,6	459,9	223,3	-	-	-	-
Produkcyjny	1754,2	852,5	831,7	405,9	1017,2	647,1	361,1	92,3
mobilny	1109,4	603,2	496,1	272,2	565,7	435,2	109,5	28,7
niemobilny	644,9	249,3	335,6	133,7	451,6	211,8	251,7	63,7
Poprodukcyjny	130,8	93,9	71,7	52,2	98,7	72,6	72,3	50,4

**TABL. 9 (18). AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM ^a,
CZŁONKÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH ZE
ŚWIADCZEŃ ZALEŻNYCH OD DOCHODU W 2012 R.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo		Bierni zawodowo
		pracujący	bezrobotni	
OGÓŁEM w tys.				
Ogółem	1785,8	230,4	759,5	795,8
Mężczyźni	901,8	139,5	367,6	394,6
Kobiety	884,0	90,9	391,9	401,2
Miasta	850,2	77,3	415,4	357,5
Mężczyźni	425,8	40,3	204,0	181,5
Kobiety	424,4	37,0	211,4	176,0
Wieś	935,6	153,2	344,1	438,3
Mężczyźni	476,0	99,3	163,6	213,1
Kobiety	459,6	53,9	180,5	225,2
w tym głowy wieloosobowych gospodarstw domowych				
Ogółem	666,9	92,9	329,5	244,4
Mężczyźni	101,4	19,1	44,9	37,3
Kobiety	565,5	73,8	284,6	207,1
Miasta	307,6	34,0	172,8	100,9
Mężczyźni	45,1	4,7	24,4	16,1
Kobiety	262,5	29,3	148,4	84,8
Wieś	359,2	58,8	156,7	143,6
Mężczyźni	56,2	14,4	20,5	21,2
Kobiety	303,0	44,4	136,2	122,4
Z ogółem – samotnie gospodarujący				
Ogółem	375,2	5,5	189,8	180,0
Mężczyźni	268,8	3,6	143,1	122,2
Kobiety	106,4	1,9	46,7	57,8
Miasta	255,6	2,2	129,7	123,6
Mężczyźni	178,0	1,2	95,2	81,6
Kobiety	77,6	1,0	34,5	42,0
Wieś	119,6	3,3	60,1	56,3
Mężczyźni	90,8	2,4	47,9	40,5
Kobiety	28,8	0,9	12,2	15,8

a Patrz uwagi metodyczne str. 25.

TABL. 10 (19). RODZINY Z DZIEĆMI POBIERAJĄCE ŚWIADCZENIA RODZINNE WEDŁUG LICZBY DZIECI W RODZINIE ORAZ RODZINY NIEPEŁNE I Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R.

Regiony Województwa Podregiony	Ogółem	Z liczbą dzieci				Z ogółem - rodziny	
		1	2	3	4 i więcej	niepełne	z dzieckiem niepełno- sprawnym
w tysiącach							
P O L S K A	1285,3	496,3	495,8	200,0	93,3	327,9	146,4
Region centralny	234,1	90,0	93,4	35,7	15,0	60,4	23,3
Województwo łódzkie	87,8	36,1	35,6	11,9	4,2	26,1	8,4
podregiony:							
łódzki	12,5	5,2	5,4	1,5	0,4	3,8	1,2
piotrkowski	26,2	10,0	10,8	4,0	1,4	6,2	2,8
sieradzki	21,8	8,7	8,9	3,1	1,1	5,5	1,5
skierniewicki	13,5	5,2	5,4	2,1	0,9	3,7	1,3
m. Łódź	14,0	7,1	5,1	1,3	0,4	6,9	1,6
Województwo mazowieckie	146,3	53,9	57,8	23,8	10,8	34,3	14,9
podregiony:							
ciechanowsko-płocki	26,9	10,3	10,5	4,1	2,0	6,5	2,5
ostrolęcko-siedlecki	37,0	12,5	14,4	6,8	3,2	6,5	4,1
radomski	31,2	11,8	12,5	4,9	2,1	6,7	2,6
warszawski wschodni	23,0	8,1	9,4	3,9	1,7	4,4	2,3
warszawski zachodni	16,1	5,8	6,7	2,6	1,0	4,3	1,8
m.st. Warszawa	12,1	5,4	4,4	1,6	0,7	6,0	1,6
Region południowy	219,1	80,5	85,2	35,6	17,7	54,1	22,0
Województwo małopolskie	121,0	40,8	47,2	21,6	11,4	19,8	11,0
podregiony:							
krakowski	26,6	8,5	11,2	4,7	2,3	3,1	2,5
nowosądecki	44,9	14,1	16,7	8,9	5,2	7,0	3,9
oświęcimski	19,2	6,8	7,6	3,2	1,6	3,2	1,8
tarnowski	20,0	6,6	7,8	3,7	1,9	3,2	1,8
m. Kraków	10,2	4,7	3,9	1,2	0,4	3,3	0,9

TABL. 10 (19). RODZINY Z DZIEĆMI POBIERAJĄCE ŚWIADCZENIA RODZINNE WEDŁUG LICZBY DZIECI W RODZINIE ORAZ RODZINY NIEPEŁNE I Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Ogółem	Z liczbą dzieci				Z ogółem - rodziny	
		1	2	3	4 i więcej	niepełne	z dzieckiem niepełno- sprawnym
w tysiącach							
Region południowy (dok.)							
Województwo śląskie	98,1	39,8	38,0	14,0	6,3	34,2	11,0
podregiony:							
bielski	16,3	5,7	6,5	2,8	1,3	3,8	1,6
bytomski	10,6	4,1	4,1	1,6	0,8	3,8	1,4
częstochowski	18,2	8,0	7,4	2,1	0,6	4,6	1,9
gliwicki	8,7	3,4	3,2	1,4	0,6	4,3	0,9
katowicki	13,9	6,0	5,0	2,0	0,9	7,3	2,0
rybnicki	10,7	4,2	4,2	1,6	0,7	3,6	1,2
sosnowiecki	13,5	6,0	5,2	1,6	0,8	4,8	1,5
tyski	6,1	2,3	2,4	1,0	0,4	2,1	0,6
Region wschodni	292,7	107,2	112,1	49,1	24,3	59,0	35,5
Województwo lubelskie	95,4	36,8	36,0	15,2	7,5	21,7	9,1
podregiony:							
bialski	17,0	6,0	6,4	3,0	1,7	3,5	1,5
chełmsko-zamojski	30,8	12,7	11,3	4,6	2,2	7,5	2,8
lubelski	23,3	9,4	8,8	3,5	1,6	5,6	2,5
puławski	24,3	8,8	9,4	4,1	1,9	5,1	2,3
Województwo podkarpackie	94,8	31,9	36,5	17,5	9,0	13,3	14,4
podregiony:							
krośnieński	22,5	7,6	8,9	4,0	2,0	2,9	3,8
przemyski	19,9	7,2	7,5	3,4	1,8	3,6	3,1
rzyszowski	25,6	8,1	10,0	5,0	2,6	3,4	3,7
tarnobrzeski	26,8	9,0	10,2	5,0	2,6	3,3	3,9
Województwo podlaskie	46,5	15,8	17,6	8,6	4,6	10,6	4,2
podregiony:							
białostocki	15,0	5,6	5,7	2,6	1,0	4,8	1,4
łomżyński	18,1	5,8	6,7	3,5	2,1	3,0	1,5
suwalski	13,5	4,4	5,1	2,6	1,5	2,7	1,3

TABL. 10 (19). RODZINY Z DZIEĆMI POBIERAJĄCE ŚWIADCZENIA RODZINNE WEDŁUG LICZBY DZIECI W RODZINIE ORAZ RODZINY NIEPEŁNE I Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (cd.)

Regiony Województwa Podregiony	Ogółem	Z liczbą dzieci				Z ogółem - rodziny	
		1	2	3	4 i więcej	niepełne	z dzieckiem niepełno- sprawnym
w tysiącach							
Region wschodni (dok.)							
Województwo świętokrzyskie	56,0	22,7	22,1	7,9	3,2	13,5	7,7
podregiony:							
kielecki.....	31,2	13,1	12,3	4,2	1,6	9,0	4,1
sandomiersko-jędrzejowski	24,8	9,6	9,8	3,7	1,6	4,5	3,6
Region północno-zachodni	220,0	89,5	85,3	31,6	13,7	56,5	25,9
Województwo lubuskie	35,4	15,0	13,2	4,9	2,2	12,5	5,0
podregiony:							
gorzowski	13,5	5,9	5,1	1,7	0,8	5,0	1,7
zielonogórski	21,8	9,1	8,1	3,1	1,4	7,5	3,3
Województwo wielkopolskie	127,1	49,1	51,2	19,1	7,7	30,2	14,5
podregiony:							
kaliski	30,9	12,0	12,7	4,5	1,7	7,7	2,9
koniński	29,7	11,9	11,9	4,2	1,6	6,6	3,5
leszczyński	23,2	8,2	9,7	3,8	1,5	4,8	2,7
pilski	17,5	6,8	6,7	2,8	1,3	5,3	2,2
poznański	17,9	6,5	7,4	2,8	1,2	3,8	2,1
m. Poznań	8,0	3,7	2,9	0,9	0,4	2,2	1,0
Województwo zachodnio-pomorskie	57,5	25,4	20,9	7,6	3,7	13,8	6,4
podregiony:							
koszaliński	23,3	10,0	8,6	3,2	1,6	3,1	2,3
starogardzki	16,5	7,2	5,8	2,2	1,1	4,7	2,1
szczeciński	10,6	4,6	3,9	1,4	0,7	3,2	1,3
m. Szczecin	7,1	3,5	2,5	0,8	0,3	2,8	0,7

TABL. 10 (19). RODZINY Z DZIEĆMI POBIERAJĄCE ŚWIADCZENIA RODZINNE WEDŁUG LICZBY DZIECI W RODZINIE ORAZ RODZINY NIEPEŁNE I Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM WEDŁUG REGIONÓW, WOJEWÓDZTW, PODREGIONÓW W 2012 R. (dok.).

Regiony Województwa Podregiony	Ogółem	Z liczbą dzieci				Z ogółem – rodziny	
		1	2	3	4 i więcej	niepełne	z dzieckiem niepełno- sprawnym
w tysiącach							
Region południowo-zachodni	95,8	40,0	36,0	13,7	6,1	33,5	11,0
Województwo dolnośląskie	72,4	30,8	27,1	10,1	4,4	26,6	8,1
podregiony:							
jeleniogórski	18,6	8,3	6,9	2,4	1,0	7,4	1,9
legnicko-głogowski	11,4	4,7	4,2	1,7	0,8	4,8	1,5
wałbrzyski	19,7	8,7	7,3	2,6	1,1	6,4	2,2
wrocławski	16,7	6,4	6,6	2,6	1,1	4,8	1,9
m. Wrocław	6,0	2,8	2,2	0,8	0,3	3,1	0,6
Województwo opolskie	23,4	9,2	8,8	3,6	1,8	6,9	2,8
podregiony:							
nyski	12,5	5,1	4,7	1,8	0,9	3,7	1,6
opolski	10,9	4,0	4,2	1,8	0,9	3,2	1,3
Region północny	223,6	89,1	83,8	34,2	16,5	64,5	28,8
Województwo kujawsko-pomorskie	82,0	33,6	31,1	11,8	5,5	24,1	10,9
podregiony:							
bydgosko-toruński	12,5	5,1	4,7	1,8	0,9	3,7	1,6
grudziądzki	10,9	4,0	4,2	1,8	0,9	3,2	1,3
włocławski	223,6	89,1	83,8	34,2	16,5	64,5	28,8
Województwo pomorskie	82,0	33,6	31,1	11,8	5,5	24,1	10,9
podregiony:							
gdański	24,3	8,3	9,2	4,5	2,3	4,2	2,6
słupski	21,9	8,4	8,2	3,5	1,7	7,5	3,2
starogardzki	22,7	8,6	8,5	3,7	1,9	6,5	2,3
trójmiejski	9,4	4,2	3,4	1,2	0,5	4,7	1,3
Województwo warmińsko-mazurskie	63,3	26,0	23,3	9,5	4,6	17,6	8,6
podregiony:							
elbląski	24,3	9,8	9,0	3,7	1,8	6,9	3,8
ełcki	13,9	5,6	5,0	2,2	1,1	3,9	1,4
olsztyński	25,1	10,5	9,3	3,6	1,7	6,8	3,4